

review

Magazine van het departement Economie, Wetenschap en Innovatie | Mei 2010

EWI-beleidsdomein

Een overzicht en beschrijving van alle politieke actoren in het EWI-landschap.

P. 4

Gesprek met

Lena Bondue stelt NFTE voor, dat kanszoekende jongeren en jongvolwassenen wil stimuleren tot ondernemen.

P. 20

Blik over de grenzen

Hoe wordt Vlaanderen vertegenwoordigd op de wereldtentoonstelling 2010 in Shanghai?

P. 44

Inhoud

Welkom: Je bent jong en ...	3
E, W & I in actie: Het EWI-beleidsdomein: pijler van de Vlaamse kenniseconomie en kennismaatschappij	4
Vanuit Vlaanderen: Zuurstof voor Limburgse groei	8
Centraal thema: MyMachine: kinderdromen zijn geen bedrog	10
Centraal thema: Technologische ondernemers of ondernemende technologen	12
Centraal thema: Jong geleerd is oud gedaan	14
Centraal thema: Technopolis®, 2,8 miljoen bezoekers later	16
Beleid in de praktijk: De wereld aan je voeten!	19
Gesprek met: Verspil geen leven voor een paar euro's	20
Vanuit Europa: Europa trekt de regionale kaart	24
Samengevat: Zijn bedrijvencentra nuttig voor starters?	27
Focus op: Adviesorganen voor het EWI-beleidsdomein	28
Even uitgelegd: Innovatieve arbeidsorganisatie loont!	30
Voor het voetlicht: INBO in de bres voor biodiversiteit	32
De Steunpunten Beleidsrelevant Onderzoek: Wat doet ons milieu met onze gezondheid?	34
Belgisch EU-voorzitterschap: Het Europees voorzitterschap: een kans voor Vlaanderen	38
Belgisch EU-voorzitterschap: Agenda in de aanslag	40
Nader uitgespit: Een gedragscode voor banken	43
Blik over de grenzen: Vlaanderen op de wereldtentoonstelling 2010 in Shanghai	44
Gewoon doen: Oosters geduld	46
Na afloop van: Naar een nieuw industrieel beleid	48
Column: Nu is het aan u	51

COLOFON EWI-Review: Viermaandelijks tijdschrift over Economie, Wetenschap & Innovatie – 4de jaargang, 1ste nummer. EWI-Review is een uitgave van het departement Economie, Wetenschap en Innovatie van de Vlaamse overheid. **Redactieadres:** Afdeling Strategie en Coördinatie, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie, Koning Albert II-laan 35, bus 10, B-1030 Brussel, België. Tel.: 02/553 59 80 - Fax: 02/553 60 07 - www.ewi-vlaanderen.be **Verantwoordelijke uitgever:** Dirk Van Melkebeke **Redactie:** Peter Spyns (hoofdredacteur), Emmelie Tindemans (eindredactrice), Anita Baldewijns, Margot Bollen, Claudine Degezelle, Steven Schelfhout, Tim Willems **Redactieraad:** Pierre Verdoodt (redactieraadvoorzitter), Pascale Dengis, Tom Tournicourt **Werken mee aan dit nummer:** Ilse Boeykens, Liselotte De Vos, Niko Geerts, Jan Larosse, Steven Schelfhout, Liesbet Schruers, Monika Sormann, Jan van Nispen, Frank Vereecken, Els Vermader, Peter Viaene, Karolien Waegeman, Wim Winderickx **Gastauteurs:** Jeffrey Alenus, Aagje Beirens, Paul Berckmans, Thomas Crispeels, Leontien Demeyere, Jeroen De Vuyst, Karen Goeyens, Erik Jacquemyn, André Meyers, Caroline Swyngedouw, Michèle Surinx, Jan Van Den Einde, Chris Vandesande, Peter Van Humbeek, Eva Van Maele, Koen Van Muylen **Taalnazicht:** Com&Co **Opmaak en druk:** New Goff **Verantwoording:** EWI-Review verschijnt in het Nederlands en het Engels. Overname van artikelen is alleen toegestaan met bronvermelding en na toestemming van het departement EWI. EWI en de bij deze uitgave betrokken redactie en medewerkers aanvaarden geen aansprakelijkheid voor gevolgen die zouden kunnen ontstaan uit het gebruik van de in deze uitgave opgenomen informatie.

Surf naar www.ewi-vlaanderen.be/review

Ontdek en download via de nieuwe website steeds als eerste de meest recente EWI-Review. Je kan er het magazine online doorbladeren en downloaden als pdf, zowel in zijn geheel als per artikel.

Je kan er eveneens het uitgebreide archief makkelijk doorzoeken en je online inschrijven voor een gratis abonnement.

je bent jong en ...

Tijdens een lastige periode doet het altijd weer deugd om even terug te blikken op momenten in het leven die (relatief) vrij van kommer en kwel waren. Velen komen dan al snel terecht bij de school- of studententijd. Maar tegenwoordig wordt de jeugd zelfs tijdens deze zorgeloze periode niet meer losgelaten door de Vlaamse economie. Want zin voor initiatief en risico's (durven) nemen zou onvoldoende gestimuleerd worden door het onderwijssysteem. Meisjes kiezen zelden, nog minder dan jongens, voor richtingen rond wetenschap en technologie. En op termijn heeft de Vlaamse economie extra technologen, wetenschappers en ondernemers hard nodig. Maar daar heeft de Vlaamse jeugd (momenteel) blijkbaar te weinig besef van of boodschap aan.

Immers, bij gebrek aan grondstoffen moeten we het in Vlaanderen vooral van onze grijze materie hebben: de voedingsbodem van innovatie. En die is nodig om nieuwe, betere, en dus meer concurrentiële producten, diensten, organisatievormen te realiseren, die zowel maatschappelijk als commercieel van (internationaal) belang zijn. Kortom, de jeugd zou toch op z'n minst het belang moeten erkennen van ondernemerschap en/of wetenschap- en technologiegerichtingen. En vooral de kans krijgen om er in een ongedwongen sfeer te kunnen van proeven, om later – hopelijk – die weg in te slaan. Trouwens, van 25 mei tot 1 juni loopt de Europese kmo-week¹, die evenzeer het ondernemerschap wil aanzwengelen.

Als rode draad schotelt deze EWI-Review u dan ook enkele initiatieven voor die de jeugd proberen warm te maken voor ondernemerschap en wetenschap & technologie. Onlangs stelde Flanders DC hierover een onderzoeksrapport² voor. Dat Vlaanderen op dit terrein innovatief uit de hoek kan komen bewijst het project 'MyMachine' (p. 10), dat zelfs een prijs van de Verenigde Naties mocht ontvangen. Ook het interview (p. 20) leert dat het sensibiliseren van doelgroepen – bijvoorbeeld schoolmoeë of kanszoekende jongeren – wel degelijk nieuwe ondernemers kan opleveren.

Daarnaast stellen we beknopt het EWI-landschap voor, met de belangrijkste organisaties en spelers (p. 4). Bijkomend is er aandacht voor de strategische adviesraden van dit beleidsdomein (p. 28), het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (p. 32) als Vlaams wetenschappelijk instituut, en het Steunpunt voor Milieu en Gezondheid (p. 34). Verder brengen we de laatste nieuwtjes rond de EWI-inbreng bij het Belgische EU-voorzitterschap (p. 40) en besteden we aandacht aan de Wereldtentoonstelling in Shanghai (p. 44). Ten slotte verneemt u hoe de Vlaamse industrie de toekomst voorbereidt (p. 48).

Graag melden we u ook nog de aanstelling van de heer Dirk Van Melkebeke als secretaris-generaal van het departement EWI, sinds 1 april 2010. Bij het volgende nummer van het EWI-Review magazine mag u alvast rekenen op een voorwoord van zijn hand.

Zoals steeds wensen we u veel leesplezier toe.

*Peter Spyns,
Hoofdredacteur*

¹ <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/entrepreneurship/sme-week/>

² Van den Berghe W., Lepoutre J., Crijns H. & Tilleuil O., (2009), EFFECTO: Op weg naar effectief ondernemerschapsonderwijs in Vlaanderen, Flanders District of Creativity

Het EWI-beleidsdomein: pijler van de Vlaamse kenniseconomie en kennismaatschappij

De verwezenlijkingen op het vlak van innovatie moeten de samenleving ten goede komen. De samenvoeging binnen de Vlaamse overheid van de beleidsvelden economie – en ondernemerschap – en wetenschap en innovatie biedt dus vele mogelijkheden om een toekomstgerichte langetermijnstrategie voor Vlaanderen uit te werken. De Vlaamse overheid wil de burgers en de ondernemingen ook beter informeren over economie, wetenschap en innovatie. Zo wil zij er jong en oud warm voor maken, wat de samenleving opnieuw ten goede moet komen. Kortom, het beleidsdomein economie, wetenschap en innovatie is bijzonder veelzijdig en vervult een centrale rol in het Vlaamse economische en onderzoekslandschap.

Figuur 1: overzicht van de politieke actoren in het EWI-landschap

parlement	VLAAMS PARLEMENT		
	• Commissie voor Economie, Economisch Overheidsinstrumentarium, Innovatie, Wetenschapsbeleid, Werk en Sociale Economie		
adviesorgaan	• Instituut voor Samenleving en Technologie		
regering minister(s)	VLAAMSE REGERING • minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid	• minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding	
adviesorgaan	• Sociaal-Economische Raad Vlaanderen	• Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie	
administratie	VLAAMSE OVERHEID • Departement Economie, Wetenschap en Innovatie uitvoerende agentschappen: • Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen • Herculesstichting • Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie • Agentschap Ondernemen • ParticipatieMaatschappij Vlaanderen • LRM • Vlaamse Participatiemaatschappij		
onderzoek	• Steunpunt Ondernemen en Internationaal Ondernemen	• Expertisecentrum Onderzoek en Ontwikkelingsmonitoring	

Net als de andere beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid, bestaat EWI uit een beleidsvoorbereidend departement, een adviserend orgaan en verschillende uitvoerende agentschappen. Daarnaast zijn er een reeks andere actoren bij betrokken: instellingen van meer of minder publieke aard, al dan niet thematisch georiënteerd of deel van collectieve onderzoeks- of innovatienetwerken. Ook het Europese en federale niveau spelen een rol. Figuur 1 toont een overzicht van de verschillende entiteiten.

Het departement

Het departement EWI treedt op als coördinator en doet hoofdzakelijk de voorbereiding, opvolging en evaluatie³ van het beleid rond economie, wetenschap en innovatie. Het stimuleert wetenschappelijk onderzoek, technologische innovatie en bevordert mede hierdoor het ondernemerschap en een positief economisch klimaat in Vlaanderen. Het richt zich niet alleen tot de ondernemers en de onderwijs- en onderzoeksinstellingen, maar ook tot de samenleving in zijn geheel. Daarnaast staat het zelf in voor een aantal uitvoerende taken. Zo is het bevoegd voor het industrieel onderzoeksfonds (IOF⁴) en de interface-diensten (IF) bij de universiteiten en het actieplan Wetenschapscommunicatie⁵. Het departement organiseert ook een oproep

voor projecten van wetenschapspopularisering, de Vlaamse Wetenschapsweek⁶ en het Wetenschapsfeest.

De adviesraden

De adviesraden adviseren over strategische beleidsvraagstukken en hoofdlijnen van het beleid. Zo is de Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie (VRWI⁷) het adviesorgaan van de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement voor het wetenschaps- en innovatiebeleid. De Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV⁸) is het overlegorgaan van de Vlaamse sociale partners en functioneert als strategische adviesraad voor economie in het beleidsdomein EWI.

De agentschappen

De verschillende agentschappen voeren elk een aantal specifieke opdrachten uit binnen het EWI-domein. Zo verleent de Herculesstichting⁹ subsidies voor middelzware en zware onderzoeksinfrastructuur. De ParticipatieMaatschappij Vlaanderen (PMV¹⁰) en het specifiek op Limburg gerichte LRM¹¹ verschaffen waarborgen aan bedrijven. PMV beheert ook een specifiek steuninstrument voor innovatie: het Vlaams Innovatiefonds of Vinnof, dat innoverende starters risicokapitaal aanbiedt. Het Agentschap Ondernemen (AO)¹² verleent advies en

begeleiding aan (potentiële) ondernemers. Het is ook verantwoordelijk voor de directe steun aan bedrijven en voor het beheer van de EU-steungelden voor regionaal beleid. De Vlaamse Participatiemaatschappij (VPM) kan op diverse manieren investeren in Vlaamse investeringsmaatschappijen (bv. de GIMV of andere vennootschappen). En ook het IWT ((technologische) innovatiestimulering) en het FWO (ondersteuning fundamenteel onderzoek) passen in dit plaatje.

Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie (IWT)

Sinds 1991 ondersteunt het IWT innovatie, onderzoek en ontwikkeling in Vlaanderen, o.a. door financiële steun, adviesverlening, netwerking, en beleidsvoorbereiding. Zoals de naam zegt, vormen technologie en (harde) wetenschappen de belangrijkste thema's.

- Jaarlijks keert IWT *subsidies* uit, hoofdzakelijk aan projecten die worden ingediend door Vlaamse bedrijven en kennisactoren; hetzij individueel, hetzij gezamenlijk. IWT wijst ofwel het budget zelf toe (via uiteenlopende steunprogramma's en -instrumenten) of treedt op als tussenpersoon voor de Vlaamse Regering.
- Het IWT *adviseert* Vlaamse bedrijven en onderzoekscentra bij hun innovatie-

FEDERAAL PARLEMENT

- Commissie voor het Bedrijfsleven, het Wetenschapsbeleid, het Onderwijs, de Nationale wetenschappelijke en culturele instellingen, de Middenstand en de Landbouw
- Adviescomité voor Wetenschappelijke en Technologische vraagstukken

FEDERALE REGERING

- minister voor Ondernemen en Vereenvoudigen
- minister van KMO's, Zelfstandigen, Landbouw en Wetenschapsbeleid
- Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
- Federale Raad voor Wetenschapsbeleid

FEDERALE OVERHEID

- Federale Overheidsdienst Economie, KMO, Middenstand en Energie
- Programmatorische Overheidsdienst Wetenschapsbeleid

- Federaal Planbureau

- AGORA-programma

EUROPEES PARLEMENT

- Commissie voor Industrie, Onderzoek en Energie (ITRE)
- Science and Technology Options Assessment

RAAD VOOR CONCURRENTIEVERMOGEN

- nationale ministers bevoegd voor Onderzoek en/of Economie
- Enterprise Policy Group
- Scientific and Technical Research Committee

EUROPESE COMMISSIE

- Directoraat-generaal Onderzoek
- Directoraat-generaal Ondernemingen & Industrie

- Gezamenlijk Onderzoekscentrum van de Europese Commissie

projecten en steunaanvragen. Ook helpt het om geschikte partners te vinden voor welbepaalde projecten en stimuleert het kennisoverdracht tussen de academische wereld en de bedrijfswereld. Het IWT begeleidt ook onderzoekers en ondernemingen bij een (mogelijke) deelname aan EU-projecten.

- Het IWT werkt aan een hechte *samenwerking* tussen alle spelers op het vlak van technologische innovatie in Vlaanderen. Het richtte daartoe het Vlaams Innovatienetwerk of VIN op, dat de kennis en expertise van meer dan 170 organisaties bundelt.
- Bij de *voorbereiding van het innovatiebeleid* van de Vlaamse Regering formuleert het IWT ook beleidsaanbevelingen.

Het agentschap fungeert als enig loket voor innovatie in Vlaanderen en steunt alle types innovatoren over het volledige innovatietraject: bedrijven, individuele onderzoekers, onderzoekscentra en kenniscentra, en organisaties of netwerken (bv. van collectief onderzoek). Voor de uitvoering van al deze taken ontwikkelde het uiteenlopende beleidsinstrumenten, met elk eigen doelstellingen, doelgroepen, steuncriteria en budgetten. Het IWT neemt zelf ook deel als Vlaamse partner aan internationale projecten, bijvoorbeeld aan ERA-Netten¹³ of aan de Gezamenlijke Technologie-initiatieven van de EU. Figuur 2 geeft een overzicht.

In 2008 bedroeg het uitgekeerde steunbedrag voor innovatie 297 miljoen euro. Daarvan ging 40% naar bedrijfsprojecten; 23% naar basisonderzoek; 19% naar collectief onderzoek; 7% naar kennisverspreiding en 11% naar overige initiatieven. Iets meer dan 75% van de bedrijfsprojecten betrof kmo's, 23% betrof grote ondernemingen.

Fonds Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen (FWO)

Het FWO werd in 1928 opgericht op initiatief van koning Albert I als 'Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek', een instelling van openbaar nut. Na de derde staatshervorming in 1988 werd het beheer ervan overgedragen aan de gemeenschappen. Het FWO stimuleert de ontwikkeling van grensverleggende kennis in alle wetenschappelijke disciplines. Daartoe financiert het enerzijds uitmuntende individuele onderzoekers via kredieten en anderzijds onderzoeksgroepen via onderzoeksprojecten na een interuniversitaire competitie en een evaluatie door binnen- en buitenlandse experts. Zo biedt het FWO aspirantenbeurzen, klinische doctoraatsbeurzen, bijzondere doctoraatsbeurzen aan jong talent, mandaten voor postdoctorale onderzoekers en hernieuwbare klinische mandaten. Ook reikt het fonds wetenschappelijke prijzen uit en steunt het actief wetenschappelijke con-

tacten (bv. door reiskredieten) en samenwerking op federaal en internationaal vlak.

Het fonds heeft een budget van 192 miljoen euro (2009), waarvan ongeveer 80% afkomstig is van de Vlaamse overheid, 14% van federale fiscale en semi-fiscale maatregelen en 6% van de federale overheid. De meer dan 1.500 beurzen vertegenwoordigen in totaal bijna 90 miljoen euro, terwijl de totale steun voor onderzoeksprojecten bijna 80 miljoen euro bedroeg.

Universiteiten en hogescholen

De Vlaamse Gemeenschap heeft zes universiteiten (K.U.Leuven, UGent, UA, VUB, UHasselt, HUB) die de belangrijkste rol spelen in de niet-private O&O-inspanningen in Vlaanderen. Zo zijn ze verantwoordelijk voor bijna 90% van alle wetenschappelijke output. Ze hebben een drievoudige doelstelling: opleiding, onderzoek en diensten aan de maatschappij of derden. K.U.Leuven en UGent zijn de grootste en spenderen veruit het meeste aan O&O. Ook een aantal van de 22 Vlaamse hogescholen voeren O&O uit. De meeste hiervan behoren tot een van de vijf 'Associaties'. De universiteiten worden gesubsidieerd via verschillende kanalen, waaronder het Vlaams departement voor Onderwijs en Vorming (basistoelagen en Bijzonder Onderzoeksfonds), FWO en IWT.

Strategische onderzoekscentra

Vlaanderen wil een voorloper zijn in de Europese kennismaatschappij en -economie door enerzijds voort te bouwen op en gebruik te maken van de huidige kennisbasis, en anderzijds door het innovatiepotentieel te verhogen. Mede daarom richtte het vier strategische onderzoekscentra op in uiteenlopende domeinen: IMEC (nano-elektronica en nanotechnologie, Leuven¹⁴), VIB (biotechnologie, Gent¹⁵), VITO (energie, milieu, materialen, aardobservatie, Mol¹⁶) en IBBT (breedbandtoepassingen, Gent¹⁷). Zij focussen grotendeels op strategisch basisonderzoek met valoriseerbare resultaten op langere termijn. IMEC is de grootste, met meer dan 1.650 medewerkers. Twee nieuwe instellingen zijn pas opgestart: het Centrum voor Medische Innovatie (CMI) en het Strategisch Initiatief voor Materialen (SIM).

VIS-competentiepolen en VIS-samenwerkingsprojecten

Sinds 2000 richtte de Vlaamse Regering een aantal competentiepolen op. Deze bottom-up initiatieven zijn voorgesteld vanuit de bedrijfswereld. Naast de vraaggedrevenheid staat ook het open en collectief karakter van de activiteiten centraal. De meeste competentiepolen hebben een dubbel doel: platform voor netwerking/overleg en een

eigen, sectorspecifieke onderzoeksprogrammering. Het zijn voorbeelden van een samenwerking tussen overheid-universiteiten-industrie (het 'triple-helix-model'), gericht op kenniscreatie en/of kennisdiffusie voor een zo ruim mogelijke groep van bedrijven. Op dit moment bestaan volgende initiatieven: Flanders' DRIVE (automotives), VIL (logistiek), FMTC (mechatronica - Flanders' Mechatronics Technology Centre), Flanders' Food (innovatieve voeding), VIM (mobiliteit), Flanders InShape (productontwikkeling en designcentrum)¹⁸, Flanders' Synergy (innovatieve arbeidsorganisatie) en Flanders' PlasticVision (synthetische procesindustrie). FLAMAC (materialen) is vanaf 2010 opgenomen in het nieuwe strategische onderzoekscentrum SIM. IncGEO (geografische informatie) bestaat niet langer.

Een ander type van innovatiestimulerende netwerken, minder geïntegreerd dan competentiepolen, zijn VIS samenwerkingsprojecten. Deze bestonden al in de jaren '90, toen bekend als 'cluster'. Voorbeelden hiervan zijn VEI (innovatie voor elektrische installaties), Leuven DSP Valley (digitale gegevensverwerking), VKC (plastics), Clusta (staalplaten), VRI (ruimtevaartindustriëlen), FGV (Flanders Graphic Valley), ...

Wetenschappelijke instellingen

De wetenschappelijke instellingen van de Vlaamse Gemeenschap voeren wetenschappelijk onderzoek uit dat niet is gericht op economische toepassingen of valorisatie. Ze worden elk aangestuurd door een beleidsdepartement van de Vlaamse overheid. Het overzicht: Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO, Brussel)¹⁹, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA, Antwerpen), Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed (VIOE, Brussel)²⁰, en Instituut voor Landbouw en Visserijonderzoek (ILVO, Mellebeke).

Andere kenniscentra

Daarnaast zijn nog een aantal uiteenlopende organisaties betrokken bij wetenschap en innovatie in Vlaanderen. Hiertoe behoren het VLIZ (zeewetenschappen, Oostende)²¹, ITG (tropische geneeskunde, Antwerpen)²², MIP2 (milieutechnologie, Berchem)²³, NERF (strategische multidisciplinaire samenwerking voor neuro-elektronica onderzoek, Leuven)²⁴, KMDA (dierengeneeskunde, Antwerpen)²⁵, UAMS (management, Antwerpen), en Vlerick School (management, Gent-Leuven). Sedert 2001 bestaan een reeks Steunpunten voor beleidsrelevant onderzoek²⁶. Ze voeren probleemgericht kortetermijnonderzoek en fundamenteel langetermijnbasonderzoek uit over thema's die de Vlaamse Regering als prioritaair en relevant beschouwt voor haar beleid²⁷.

Figuur 2: innovatiesteun per type en bedrag (in miljoen euro) voor 2008

O&O en innovatie voor bedrijven	Kenniscentra en individuele onderzoekers	Collectief onderzoek en samenwerking rond O&O en innovatie	Advies en begeleiding
O&O-bedrijfssteun [93,5] (O&O-projecten en O&O-haalbaarheidsstudies)	Strategisch Basisonderzoek [38,6]	VIS-Collectieve Onderzoeksprojecten [8,5]	Vlaams Innovatienetwerk
KMO-programma [16,6] (KMO-innovatieprojecten en KMO-haalbaarheidsstudies)	Strategische onderzoeksbeurzen [26,8]	VIS-Thematische Innovatiestimulering [6,9]	VIS-Regionale Innovatiecentra
	Onderzoeksmandaten [2,2]	VIS-Samenwerkingsprojecten	VIS-Technologische dienstverlening
	Toegepast Biomedisch Onderzoek [5,0]	VIS-Competentiepolen [27,9]	VIS-Haalbaarheidsstudies
	Programma Landbouwkundig Onderzoek [9,6]	VIS-Proeftuinen	Innovatief aanbesteden ²⁸
	Programma Innovatieve Media [4,4] ²⁹	TETRA-Fonds [8,9]	Nationaal contactpunt voor deelname EU-KP
	Baekeland Onderzoeksbeurzen	Andere, bv. deelname aan EUREKA ³⁰ , bilaterale samenwerking	E.E.N. (Enterprise Europe Network)

Vlaanderen herbergt ook enkele gelijkaardige instellingen van andere overheden. Daartoe behoren federale instellingen zoals het Studiecentrum voor Kernenergie (Mol) of de collectieve centra in verschillende technologiedomeinen. Internationale instellingen zijn het Von Karman Instituut (aerodynamica en vloeistofdynamica, Sint-Genesius-Rode) en het IODE (oceanografische gegevens, Oostende³¹).

Intermediare structuren

Ook andere initiatieven, netwerken en structuren stimuleren en faciliteren innovatie en wetenschappelijk onderzoek. Zo telt Vlaanderen verschillende *wetenschapsparken* en *incubatoren* die jonge innoverende bedrijven faciliteiten en gepaste omkadering aanbieden. Het Ardoyen wetenschapspark bijvoorbeeld, nabij het Zwijnaardse technologiepark, huisvest spin-offs van de Universiteit Gent en de start-ups van VIB (met een biocubator ter plaatse). Van belang zijn ook de verschillende *financiële tussenschakels* ten behoeve van innoverende en hoogtechnologische bedrijven. Zo is er het Business Angels Network of BAN Vlaanderen³², een marktplaats van aanbieders en vragers van risicokapitaal. Zo zijn er ook de Gimv, België's belangrijkste private-equity- en durfkapitaalverschaffer, en het Biotech Fonds Vlaanderen. Flanders District of Creativity (Flanders DC)³³ is de Vlaamse organisatie voor ondernemingscreativiteit.

Federale instellingen

Overheidsinstellingen op federaal en Europees niveau vervolledigen het EWI-landschap. Denk bijvoorbeeld aan de Programmatorische Overheidsdienst (POD) Wetenschapsbeleid, de Federale Overheidsdienst (FOD) Economie, KMO, Middenstand en Energie, en ten slotte aan de FOD Financiën. Ze zijn bevoegd voor onder meer accreditatie, intellectuele eigendomsrechten, normalisatie, certifi-

catie, standaardisatie (kadervoorwaarden voor wetenschap en innovatie), en het wettelijke kader voor onderzoeksinstituten. Ook de sociale zekerheid, het sociaal statuut, de fiscale en belastingsmaatregelen (bv. vrijstellingen van de sociale bijdragen voor onderzoekers) zijn federale materies, evenals instrumenten die verband houden met de interne Europese markt, de Europese Onderzoeksruimte of de mobiliteit van onderzoekers.

Daarnaast is de federale overheid in een beperkt aantal gevallen³⁴ bevoegd voor onderzoek: nucleair onderzoek, ruimteonderzoek, duurzame ontwikkeling, onderzoek aan de Zuidpool en het Belgische biodiversiteitsplatform. Ook de federale wetenschappelijke instellingen vallen onder haar bevoegdheid. De Collectieve en gelijkgestelde centra – opgericht in 1947 met als opdracht het uitvoeren van collectief onderzoek en het verlenen van technologisch advies aan bedrijven uit eenzelfde sector – worden sinds midden de jaren '90 gezamenlijk ondersteund door de federale en gewestoverheden. Ten slotte, bij samenwerking of engagementen voor de EU of andere internationale overheden, speelt de POD Wetenschapsbeleid de rol van coördinator, deelnemer of financier.

De Europese Unie

De EU is voornamelijk relevant als organisator en initiator van programma's en initiatieven van O&O en innovatie, waaraan Belgische of Vlaamse actoren en overheden al dan niet deelnemen. Meest bekende voorbeelden hiervan zijn de Kaderprogramma's voor Onderzoek en Technologische Ontwikkeling, het Kaderprogramma voor Concurrentievermogen en Innovatie (KCI³⁵), en het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO³⁶). Een reeks initiatieven in Europa zijn breder dan de EU (bv. Eureka³⁷), of zijn bilateraal of multilateraal (VN, OESO) georiënteerd (bv. IODE³⁸).

Kortom, de samenstelling van het EWI-landschap kent, een eigen en (relatief) eenvoudige logica. Toch zorgt de historisch gegroeide situatie – die samenhangt met de staatsstructuur van België – voor een extra graad van complexiteit. En voor de mogelijkheid van een inconsistente visie op het beleid³⁹.

Niko Geerts,
Afdeling Strategie en Coördinatie

- 3 EWI-Review 3 1: 11 – 13
- 4 EWI-Review 3 1: 46
- 5 EWI-Review 3 1: 48 – 49
- 6 EWI-Review 1 1: 47 – 49
- 7 Zie ook p. 28
- 8 Zie ook p. 28
- 9 EWI-Review 1 2: 30 – 31
- 10 EWI-Review 3 1: 6 – 7
- 11 Zie ook p. 8
- 12 EWI-Review 3 3: 18 – 19 en EWI-Review 3 1: 5
- 13 EWI-Review 2 1: 23
- 14 EWI-Review 1 1: 20 – 23
- 15 EWI-Review 1 1: 25 – 27
- 16 EWI-Review 2 2: 23 – 25
- 17 EWI-Review 3 1: 41 – 43
- 18 EWI-Review 3 2: 38 – 39
- 19 Zie ook p. 32
- 20 EWI-Review 3 2: 4 – 6
- 21 EWI-Review 3 3: 36 – 37
- 22 EWI-Review 2 3: 13 – 15
- 23 EWI-Review 2 2: 28 – 30
- 24 EWI-Review 3 3: 38 – 39
- 25 EWI-Review 1 2: 40 – 43
- 26 EWI-Review 1 1: 28 – 30
- 27 Zie ook p. 34
- 28 EWI-Review 2 2: 12
- 29 EWI-Review 3 1: 47
- 30 EWI-Review 2 1: 20 – 22
- 31 EWI-Review 1 2: 44 – 45
- 32 EWI-Review 1 2: 5 – 7
- 33 EWI-Review 3 3: 17 – 19
- 34 EWI-Review 1 3: 8 – 10
- 35 EWI-Review 2 1: 30 – 33
- 36 EWI-Review 2 1: 28
- 37 EWI-Review 2 1: 20 – 22
- 38 EWI-Review 1 2: 44 – 45
- 39 EWI-Review 1 3: 18 – 19

Zuurstof voor Limburgse groei

De Limburgse Reconversiemaatschappij werd opgericht na de sluiting van de steenkoolmijnen, met het oog op de reconversie van de Limburgse economie. Vandaag luistert de investeringsmaatschappij naar de naam LRM.

Iedere ondernemer die activiteiten ontwikkelt in Limburg kan aankloppen bij deze dochteronderneming van het Vlaams Gewest.

Als investeringsmaatschappij valt LRM onder de voogdij van de Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding en ressorteert ze onder het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI)⁴⁰.

Winstgedreven investeren

Zuurstof geven aan de Limburgse ondernemingen is de missie van LRM. De maatschappij profileert zich als winstgedreven investeerder met een uniek gecombineerd aanbod van financiële middelen, infrastructuur en knowhow. De deuren staan open voor iedere onderneming, ongeacht de grootte of de sector. LRM is dus een generalist, maar heeft in de loop van de jaren specifieke competenties opgebouwd in ICT, life sciences (of biowetenschappen) en cleantech⁴¹. Met deze focus draagt LRM bij tot de transitie van de traditionele Limburgse 'maakeconomie' tot innovatieve en technologische kenniseconomie.

De toegang tot LRM loopt via vijf domeinen:

1. ICT en Media
2. Life Sciences
3. Cleantech & Energie
4. Kmo
5. Grote ondernemingen

In deze vijf speerpuntsegmenten spitst LRM zich toe op zowel het verstrekken van risicokapitaal als op het ontwikkelen van bedrijfsinfrastructuur en het commercialiseren van vastgoed.

Risicokapitaal verstrekken

LRM treedt op als financiële partner voor opstart- en uitbreidingsinvesteringen, aandeelhouderswissels, familiale opvolgingen, buy-out- en projectfinanciering. De meeste partnerships sluit LRM door middel van een combinatie van kapitaalbreng en achtergestelde leningen met warrants⁴². Elk dossier wordt op maat gestructureerd en houdt rekening met de behoefte van het bedrijf en de wensen van de partner. Specifiek voor kleine ondernemingen werkt LRM met een standaard achtergestelde lening⁴³: de Plus-Lening. In het domein van cleantech initieert LRM zelf nieuwe projec-

ten of participeert ze in demoprojecten. De portefeuille bevat vandaag meer dan 80 bedrijven en LRM werkt met een eigen vermogen van 250 miljoen euro.

Bedrijfsinfrastructuur ontwikkelen en vastgoed commercialiseren

Geschikte bedrijventerreinen⁴⁴ zijn van groot belang voor een gezonde economie. Daarom ontwikkelt LRM kmo-zones, industrieterreinen, business- en wetenschapsparken, die extra ruimte scheppen om te ondernemen. Hiervoor werkt de maatschappij nauw samen met lokale en andere overheidsdiensten zoals de Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij Limburg (POM) en NV De Scheepvaart⁴⁵. LRM ontwikkelt ook vastgoedprojecten gericht op de specifieke behoeften van Limburgse speerpuntsectoren zoals logistiek, life sciences en cleantech. Op dit ogenblik is LRM betrokken bij de ontwikkeling van meer dan 500 ha bedrijventerreinen. Enkele voorbeelden? 100 ha hoogwaardige bedrijventerreinen in Waterschei- EnergyVille (Genk)⁴⁶, de 300 ha van Kristalpark III in Lommel, 150 ha in het kader van Economisch Netwerk Albertkanaal (ENA) en de bouw van de Life Sciences Development Campus.

Over de grenzen

Voor de invulling van de beschikbare industrieterreinen wordt ook over de provinciegrenzen gekeken. Limburg heeft immers sterke troeven om internationale investeerders aan te trekken. LRM neemt een coördinerende rol op in het kader van het acquisitiebeleid in samenwerking met POM-Limburg, Agentschap Ondernemen⁴⁷ en Flanders Investment & Trade⁴⁸. Zo faciliteert LRM de business-to-business-seminars tijdens de 'Limburgweek' op de wereldexpo in Shanghai⁴⁹ van 17 tot 21 mei 2010.

Duurzame waardecreatie

LRM investeert in bedrijven en projecten die economische activiteiten genereren in Limburg. De maatschappij streeft ernaar om het professionalisme en de sector-kennis van haar team continu te verhogen. Zo draagt LRM maximaal bij tot waardecreatie binnen de portfolio-bedrijven en tot een duurzame groei van de tewerkstelling in Limburg. In al haar investeringen streeft LRM winstgeneratie na. Ze vraagt een faire vergoeding voor haar ingezette middelen, in functie van het risico waaraan deze

blootgesteld worden. De gerealiseerde winsten en vrijgekomen middelen kunnen na een exit opnieuw geïnvesteerd worden in nieuwe projecten. Winstgeneratie laat LRM dus toe om te opereren als een rollend fonds en haar investeringsritme op lange termijn verder te zetten.

Jeffrey Alenus,
LRM

Voor meer informatie:
www.lrm.be

40 Zie ook p. 4

41 Alle technologische innovaties die economische winst genereren zonder milieukosten.

42 Een warrant geeft iemand het recht om vóór of op een bepaalde datum effecten te kopen (call-warrant) dan wel te verkopen (put-warrant) tegen een vooraf vastgestelde prijs. Een warrant wordt door een onderneming of financiële instelling uitgegeven.

43 Een achtergestelde lening is een krediet waarbij de kredietgever pas als laatste zijn lening kan opeisen.

44 Zie ook p. 27

45 nv De Scheepvaart heeft als belangrijkste opdracht het onderhoud, de exploitatie, het beheer en de commercialisering van het Albertkanaal, de Kempense kanalen, de Schelde-Rijnverbinding en de gemeenschappelijke Grensmaas.

46 EWI-Review 3 3: 11

47 EWI-Review 3 3: 18 – 19

48 EWI-Review 1 3: 47

49 Zie ook p. 44

MyMachine: kinderdromen zijn geen bedrog my@machine

Met de brugprojecten economie-onderwijs⁵⁰ wil de Vlaamse overheid samenwerkingsverbanden tussen het onderwijs en de bedrijfswereld steunen. Die samenwerkingsverbanden dienen om het ondernemerschap bij de schoolgaande jeugd te stimuleren, vanaf de kleuterschool tot aan de universiteit. Het moet gaan om innovatieve projecten of pilootprojecten, waarbij de focus ligt op sensibilisering en het aanleren van attitudes, competenties en vaardigheden ter stimulering van ondernemingszin. Bij de laatste oproep voor brugprojecten van 2008 rangschikte het Agentschap Ondernemen het voorstel 'MyMachine' als eerste ...

MyMachine maakt het kinderen mogelijk om hun eigen droommachine te ontwikkelen. Kinderen uit het lager onderwijs bedenken een 'machine' (een idee) die verder wordt uitgewerkt door hogeschoolstudenten Industrieel Product Ontwerpen (het ontwerp) om ten slotte te worden gerealiseerd door leerlingen uit het technisch secundair onderwijs (de machine). De drie stappen vinden plaats in de loop van één school- of academiejaar. Gedurende het hele traject kunnen kinderen en studenten een beroep doen op de expertise en ondersteuning van diverse bedrijven en organisaties, om zo de knapste machines te realiseren.

Een spokenverjager, een billenkletsmachine, een trilbed om kinderen op tijd uit bed te krijgen of een frietkanon? Je kunt het zo gek niet bedenken. MyMachine doet er alles aan om die droommachines echt te bouwen.

Een trio van onderwijs, overheid en bedrijfsleven

MyMachine is het resultaat van een uniek partnerschap tussen Howest, de hogeschool West-Vlaanderen, de Intercommunale Leiedal en het Streekfonds West-Vlaanderen (beheerd door de Koning Boudewijnstichting). Daarnaast wordt het project ondersteund door de Vlaamse overheid (via het Agentschap Ondernemen) en verschillende organisaties (profit en non-profit).

Zelfs al verschillen deze partners sterk in werkdomein, missie en waarden, toch zijn ze ervan overtuigd dat creativiteit en verbeelding stimuleren vergen. MyMachine is dan ook een uitstekend voorbeeld van de 'triple-helix-samenwerking' tussen bedrijfsleven, onderwijs/onderzoek en overheid.

Kinderen baas

"Met MyMachine leren kinderen dat ideeën belangrijk zijn én gerealiseerd kunnen worden door samen te werken. Zo krijgen ze al op jonge leeftijd zin om (technologisch) te ondernemen. Voor velen is het een eerste kennismaking met de wereld van technologie en design", aldus Aagje Beirens, coördinatrice van het project. Toen 800 kinderen in december 2009 een bezoek brachten aan het Industrial Design Center van Howest om de prototypes – gebouwd door de studenten – te bekijken, klonk het: "Wij wisten niet dat er een school voor uitvinders bestond."

In MyMachine is een cruciale rol weggelegd voor Howest-studenten Bachelor en Master Industrieel Product Ontwerpen. Zij zijn als het ware de katalysator tussen de onderwijsniveaus. Ze moeten luisteren

naar hun opdrachtgever – kinderen uit het lager onderwijs – en hun ontwerp voldoende afstemmen op de bouwheer: leerlingen uit het technisch secundair onderwijs. MyMachine daagt de studenten uit met onmogelijke opdrachten, wat hen stimuleert om 'outside the box' te denken. Leerlingen uit het technisch secundair onderwijs leren op hun beurt dat aan hun materialisatiefase een heel proces voorafgaat, van idee over concept tot prototyping.

Een ingewikkelde machine

Het concept van MyMachine mag dan al eenvoudig zijn, de uitwerking ervan is bepaald complex. Vooral het organisatorische luik – het laten samenwerken van de verschillende onderwijsniveaus – is uitdagend.

Hoe ziet een 'billenkletsmachine' eruit? Jeremy bedacht een 'zweefboard', maar kan die ook echt werken? Schijnt de zon straks de hele tijd in de klas dankzij de weermaakmachine? En zorgt de 'tenten-paraplu' ervoor dat iedereen droog de containerklas bereikt? Het is slechts een greep uit de uitvindingen die dit schooljaar/academiejaar werden bedacht. De deelnemende technische secundaire scholen zijn net gestart met de realisatie.

Een inspirerend concept

Tijdens school- en academiejaar 2008-2009 liep de pilootfase van MyMachine in de regio Kortrijk. Meer dan 550 leerlingen en studenten uit zeventien verschillende scholen werden ermee bereikt. MyMachine richtte in het voorjaar 2009 een oproep tot deelname aan alle lagere scholen in de provincie West-Vlaanderen. Ook de technische secundaire scholen in de hele provincie werden benaderd, met steun van het Regionaal Technologisch Centrum (RTC) West-Vlaanderen.

In oktober 2009 werd het startschot gegeven voor een nieuwe MyMachine-cyclus, die in 2009-2010 uitrolt over de hele provincie West-Vlaanderen. Meer dan 1.200 kinderen en studenten uit 50 scholen gaan samen aan de slag om nieuwe droommachines te realiseren. Het initiatief dat de creativiteit in het onderwijs wil aanmoedigen, wordt daarmee vier keer groter dan in de pilootfase in de regio Kortrijk vorig jaar.

Met wereldwijde bekroning

Het project bleek enorm gesmaakt te worden en kaapte zowel nationale als internationale prijzen weg.

- Zo werd MyMachine twee jaar op rij bekroond door Voka West-Vlaanderen

als beste onderwijsproject (2009-2010). Voka steunt het initiatief ook financieel door twee jaar op rij de substantiële opbrengst van hun nieuwjaarsreceptie te schenken (een unicum in de geschiedenis van Voka).

- Howest won met het project de Unizoprijs 'Ondernemende School 2009' in de categorie hoger onderwijs⁵¹.
- Tijdens de week van 2 tot 5 september 2009 namen de initiatiefnemers de 'United Nations World Summit Award 09' in ontvangst in Monterrey, Mexico. Daar kregen ze de kans om MyMachine te presenteren voor een ruim publiek van internationale leiders, creatievelingen, ondernemers en ICT-prominenten. Het project is door de Verenigde Naties erkend als wereldwijd toonbeeld van creativiteit en innovatie.
- Bovendien mocht het team achter MyMachine op 22 oktober 2009 in Eindhoven de Europese Design Management Award in de categorie non-profit in ontvangst nemen tijdens de Dutch Design Week.

Vooral na de bekroning door de Verenigde Naties groeide de internationale aandacht voor MyMachine, o.a. in Mexico, India en Hong Kong. Het team werkt dan ook aan een model en toolbox om het project elders op te starten. Er was immers al heel wat vraag om bijvoorbeeld met een Europese versie van MyMachine te beginnen.

Droom mee

Eind juni 2010 is het volledige innovatietraject te bewonderen – van kindertekening tot tastbare machine – tijdens de tentoonstelling 'MyMachine, small dreams, big ideas' in Kortrijk.

Aagje Beirens,
Hogeschool West-Vlaanderen Howest

André Meyers,
Agentschap Ondernemen

50 EWI-Review 2 2: 44 – 45

51 <http://www.ondernemendeschool.be/viewobj.jsp?id=403303>

Meer weten?

Wie op de hoogte wilt blijven, kan een mailtje sturen naar info@mymachine.be of de website www.mymachine.be in de gaten houden. In het 'atelier' volgt u de blogs van de studenten en ook lid worden van de Facebook-groep is mogelijk.

Technologische ondernemers of ondernemende technologen

Ruim drie jaar geleden ging 'Technologisch Ondernemen aan de Vrije Universiteit Brussel' van start. Het ging – als een van de weinige universitaire brugprojecten – de uitdaging aan om bruggen te slaan tussen de verschillende faculteiten aan onze instelling. Doel was het uitbouwen van een onderwijspakket rond technologisch ondernemen. Vervolgens zou dit materiaal worden aangeboden aan een groot aantal studenten uit de participerende faculteiten.

Vandaag is het project uitgegroeid tot een breed kennisplatform rond onderwijs, onderzoek en dienstverlening op het gebied van technologisch ondernemerschap. Een team van twee groeide uit tot zes medewerkers met een passie voor 'technologisch ondernemen'.

Technologische ondernemers gezocht

Aan de oorsprong van het project ligt een oud zeer: België is een van de minst ondernemende landen ter wereld⁵². We zitten in de problemen, want nieuwe, innovatieve, toekomstgerichte bedrijven zijn de grote werkgevers van morgen en een verzekering voor onze toekomst. Bovendien ligt de graad van ondernemerschap bij hogeschoolenden zeer laag. Het zijn net de studenten die vandaag de auditoria van onze universiteiten bevolken, die de technologieën van morgen moeten bedenken én vermarkten. Om dit volledige traject succesvol af te leggen, dienen ze niet enkel sterk te zijn in wetenschappen en technologie, maar ook onderlegd in bedrijfseconomie en ondernemerschap.

Met louter 'technologische ingenieurs' komen we er dus niet. Ook onze studenten economie – in het bijzonder de handelsingenieurs – kunnen een belangrijke rol spelen in het oprichten en leiden van innovatieve en groeigerichte bedrijven. Wanneer we deze mensen met een verschillende achtergrond kunnen laten samenwerken, zullen echt waardevolle organisaties ontstaan.

Vakjesoverschrijdend opleiden ...

Drie faculteiten van de Vrije Universiteit Brussel – Faculteit Ingenieurswetenschappen (IR), Faculteit Wetenschappen (WE) en de Faculteit Economische, Sociale en Politieke Wetenschappen (ES) – sloegen de handen in elkaar. Onder impuls van Marc Goldchstein, praktijklector ondernemerschap, en Prof. Dr. Rosette S'Jegers, toenmalig vicerector onderwijs, werd een ambitieus brugproject op de rails gezet. In een mum van tijd verzekerde de private sector de 50% complementaire financiering van het project. Biotechnologie, fotonica, micro-elektronica, nieuwe materialen, software en duurzame energie werden de thema's.

Na de implementatie van het project in de verschillende opleidingen start het traject van onze masterstudenten technologisch ingenieur (burgerlijk ingenieur, bio-ingenieurswetenschappen, ...) nu met een generische cursus 'Inleiding tot het bedrijfsbeheer', georganiseerd door de faculteit ES. Deze cursus wijdt de ingenieurs in verscheidene aspecten van het bedrijfsbeheer in, zoals strategie in een veranderende wereld, marketing, financieel management, human resources, ... Op hetzelfde moment krijgen onze masterstudenten handelsingenieur een inleidend vak in een technologie naar keuze, ingericht door de relevante partnerfaculteit. Vervolgens brengen we beide groepen samen in een cursus 'Bedrijfseconomische Aspecten ...' respectievelijk biotechnologie, fotonica en micro-elektronica, nieuwe ma-

terialen, software of duurzame energie. De studenten handelsingenieur kunnen kiezen in welke technologie ze zich specialiseren, terwijl de technologische ingenieurs minder keuzevrijheid hebben. Zo zal een student bio-ingenieurswetenschappen steeds het vak 'Bedrijfseconomische Aspecten van de Biotechnologie' in zijn curriculum hebben. Deze technologiespecifieke aanpak, als extra laag bovenop de generische cursussen, is een speerpunt. Geïnteresseerde studenten kunnen deze vakken nog aanvullen met bijvoorbeeld ondernemerschap, businessplan, ... De teamleden (zie foto 1) – elk gespecialiseerd in een van de zes technologiedomeinen – ontwikkelen het cursusmateriaal.

... met concrete resultaten

Reeds tijdens het eerste jaar van het brugproject werd de 'Projectenbeurs' georganiseerd. Hier stellen onderzoekers van onze instelling hun technologische projecten voor aan een publiek van studenten uit verschillende faculteiten. De projecten hebben een valorisatiepotentieel: ze kunnen een interessante – commerciële – toepassing hebben. Om dit potentieel volledig naar waarde te schatten, zoeken de onderzoekers het antwoord op een aantal vragen: wat zijn mogelijke toepassingen? Wie zijn potentiële partners? Hoeveel kost de technologie?

Studenten kunnen in gemengde teams hun voorkeursproject uitvoeren. Ze zoeken een antwoord op de meest prangende vragen en helpen zo de onderzoekers een heel eind

op weg. Zo werkten twee studententeams tijdens het academiejaar 2008-2009 mee aan een verkennende marktstudie voor een 3D-camera, ontwikkeld aan de VUB. Ondertussen werd rond deze technologie de spin-off 'Oprima' opgestart, mede dankzij het waardevolle werk van de studenten. Recent werd een van hen aangeworven door Oprima.

Een duurzaam platform

Hoewel we sinds 1 januari 2010 niet langer financiële steun genieten van de Vlaamse overheid, gaat het 'Team Technologisch Ondernemen' door. Het draagvlak voor het project bij de verschillende faculteiten bleek zeer groot. De meesten onder hen werken nu als business developer binnen technologische vakgroepen. Zij combineren deze job met het uitvoeren van een onderwijstaak, die nauw aansluit bij hun specialisatie. Ondertussen loopt ook een onderzoekstraject,

en zijn de eerste publicaties en bijdragen aan wetenschappelijke congressen een feit.

Het project reikt ondertussen ook tot buiten de grenzen van de instelling. Tot nu werden twee succesvolle edities van de 'Intensive Course Business & Biotechnology' ingericht. Eerder dit jaar werd ook de eerste, zeer gesmaakte, 'Intensive Training Business & Photonics' georganiseerd. Tijdens deze cursussen wordt het materiaal, ontwikkeld binnen het brugproject, gedoceerd aan een groot aantal externe deelnemers; vaak jonge professionals uit de industrie.

Het brugproject heeft toegelaten een waardevol en uniek platform rond technologisch ondernemerschap uit te bouwen. Nu wordt het gedragen door de universitaire gemeenschap.

*Thomas Crispeels,
Vrije Universiteit Brussel*

52 Global Entrepreneurship Monitor, 2006 – zie ook EWI-Review 2 1: 5

Foto 1: Het Team Technologisch Ondernemen, v.l.n.r.: Tom Guldemont (fotonica), Kevin Douven (micro-elektronica), Marc Goldchstein (projectleider, software), Leen Lauwers (innovatie in materialen), Thomas Crispeels (biotechnologie) en Ilse Scheerlinck (duurzame energie)
Foto: Bernadette Mergaerts

Jong geleerd is oud gedaan

Dat is bij het aanleren van ondernemerschap niet anders. De vzw Vlaamse Jonge Ondernemingen (Vlajo) heeft als missie studerende jongeren vertrouwd te maken met en aan te zetten tot ondernemingszin. Van kinderen tot jongvolwassenen: wie met Vlajo in contact komt, leert de wondere wereld van het ondernemen kennen. Bedrijven en scholen mobiliseert Vlajo om een win-winsituatie te creëren, door bij te dragen tot de duurzaamheid van de welvaart en het welzijn in Vlaanderen.

Jongeren warm maken voor ondernemen: het is geen gemakkelijke opdracht. In concreto biedt Vlajo in elke fase van de schoolloopbaan krachtige programma's aan, die jongeren in staat stellen ondernemende competenties te ontwikkelen en te testen in een gecontroleerde en realiteitsbenaderende context. Vlajo ontwikkelde hiertoe het 4D-pedagogisch plan: Dromen, Doen, Durven en Doorzetten, als definitie van ondernemerschap (zie figuur 3). Vlajo wordt voor de uitwerking van zijn jaarplannen door de Vlaamse overheid financieel ondersteund.

Naast de mini-onderneming als vaste waarde, heeft Vlajo de voorbije jaren haar gamma aan leer- en doeformules uitge-

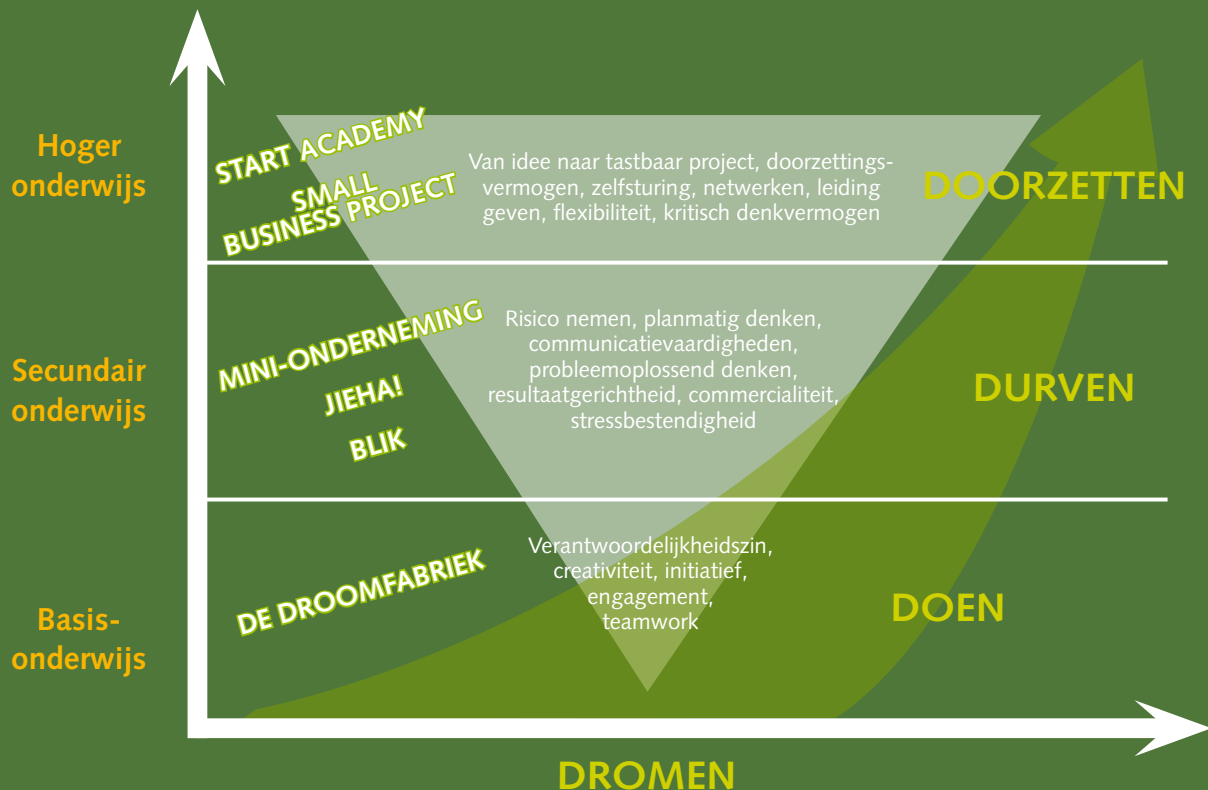
breid om een concreet antwoord te bieden op het gebrek aan ondernemingszin. Vlajo richt zich niet enkel op jongeren uit het secundair onderwijs. Er bestaan nu ook projecten om zowel hogeschoolstudenten als leerlingen uit het lager onderwijs ondernemerschapsvaardigheden bij te brengen. Door jongeren aan te zetten tot creatief zijn, leren ze vooral dat – met de juiste attitude – dromen werkelijkheid kunnen worden.

Naarmate een student opschuift in het onderwijscurriculum, wordt een ander deel van de 4D belicht. Elke leeftijdsgroep focust op thema's die cruciaal zijn om tot ondernemerschap te komen, aangepast aan de leefwereld van de leeftijdsgroep.

Basisvaardigheden voor zelfontplooiing en ondernemen moeten immers van jongs af aan aangemoedigd worden. De ontwikkeling van ondernemende vaardigheden verloopt gradueel (zie figuur 3).

- De *Droomfabriek* staat voor een drie weken durend projectwerk in het basis-onderwijs. De leerlingen werken rond een bepaald thema, gaan op bedrijfsbezoek (bijvoorbeeld een ziekenhuis) of nodigen een droomcoach uit om over de bedrijfswereld te vertellen: een ouder of ondernemer uit de streek.
- *Blik*, een vakoverschrijdend project rond studiekeuze, richt zich op de tweede- en derdejaars van het secundair onderwijs.

Vlajo 4D + Pedagogie 'verworven ondernemende competenties'

Figuur 3: het Vlajo 4D pedagogisch plan

- De derde-, vierde- en vijfdejaars secundair onderwijs worden warm gemaakt voor *Jieha!*, een variant op de mini-ondernemingen waarbij leerlingen fairtradeproducten binnen de school verkopen en de winst aan een goed doel schenken.
- Mini-Invest*, een mini-onderneming die een zelfontworpen beursspel vermarkt, bleek de revelatie van het schooljaar 2008-2009 (zie figuur 4). Misschien kwam u in een shoppingcentrum wel enthousiaste laatstejaars tegen die een mini-onderneming runnen. Gedurende een volledig schooljaar commercialiseren ze een zelfgekozen product.
- Studentenbedrijf.BE biedt een kant-en-klare oplossing om in de derde graad secundair onderwijs de checklist voor het attest bedrijfsbeheer in te vullen. Via het handboek stellen de leerlingen stapsgewijs hun ondernemingsplan op en voeren dit uit zoals in de mini-onderneming.
- In het brugproject 'mini-onderneming online' test Vlajo een educatieve onlinegame met leerlingen uit de eerste en tweede graad secundair onderwijs.

Zij starten een onderneming op in een virtuele markt. Zo leren ze spelenderwijs begrippen zoals concurrentie, aankoop, voorraad en personeel.

- Dit alles mondt uit in het hoger onderwijs met enerzijds de Small Business Projects, de variant van mini-ondernemingen op hogeschool- of universiteitsniveau, en anderzijds met *Start Academy*, een businessplanwedstrijd voor hogeschool- en universiteitsstudenten (nieuw vanaf 2010).

Vlajo werkt aan een stelselmatige kwantitatieve groei van haar programma's, zowel in het aanbod als in de deelname. Het aantal leergroepen nam de voorbije vijf jaar sterk toe, van 855 in het schooljaar 2005-2006 tot 2.875 in het schooljaar 2009-2010. Het bereik volgde deze stijgende trend. Het aantal deelnemende jongeren steeg over die periode van 12.750 naar 40.939.

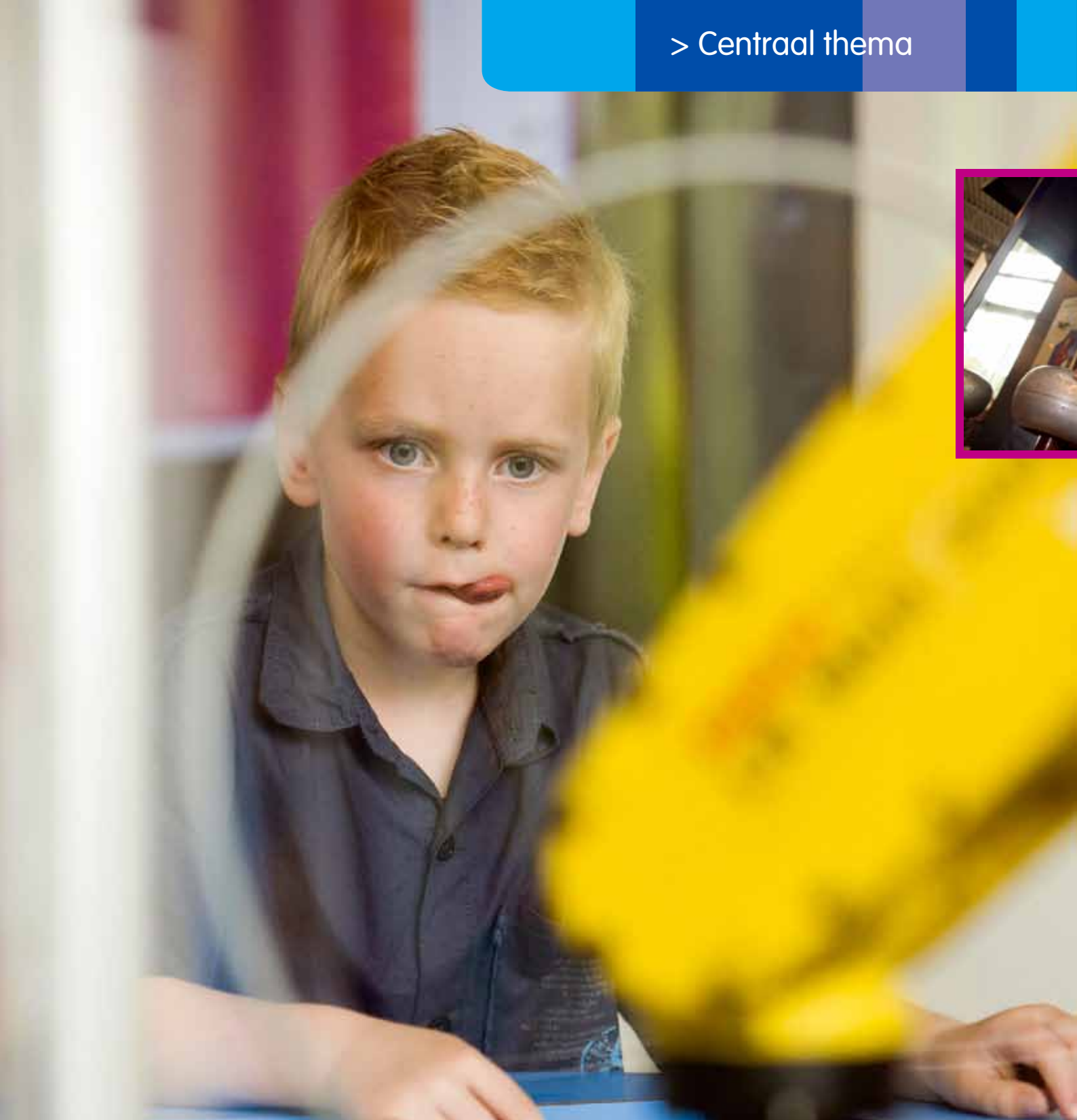
De vzw Vlaamse Jonge Ondernemingen heeft zijn merites in het bijbrengen van ondernemerschap de voorbije jaren alvast bewezen.

Foto 2: Mini-Invest bij de prijsuitreiking Wisselbeker Vlaamse Regering

Caroline Swyngedouw,
Agentschap Ondernemen,
Afdeling Economisch Ondersteuningsbeleid

Meer informatie over Vlajo?
www.vlajo.org

Technopolis®, 2,8 miljoen bezoekers later

In 2010 viert *Technopolis®*, het Vlaamse doe-centrum voor wetenschap en technologie in Mechelen, zijn tiende verjaardag. Het voorbije decennium groeide het uit tot een volwaardig wetenschapscommunicatiecentrum, een referentiepunt in binnen- en buitenland inzake wetenschapscommunicatie en -popularisering.

Meerdere keren per dag kan je je haren rechtop laten zetten aan de vernieuwde Van de Graaff generator.

Steek alle ingewanden op de juiste plaats en 'Puzzel een mens ineen'.

In de wetenschapstruck *MysteriX*® moeten de leerlingen de wereld redden van een allesvernietigend virus.

In onze hoogtechnologische kennismaatschappij is het belangrijk dat voldoende jongeren kiezen voor een wetenschappelijke of technologische studierichting en hierin hun carrière uitbouwen. Enkel zo kan Vlaanderen een topregio in Europa blijven en kan onze toekomst verzekerd worden. Wetenschap en technologie dragen ook oplossingen aan voor tal van maatschappelijke problemen rond milieu, mobiliteit, energie, ... Daarom moet de mondige burger beschikken over een basiskennis van wetenschappelijke en technologische evoluties. Informeel en levenslang leren is niet meer weg te denken uit onze samenleving.

Met 300.000 bezoekers per jaar is het Vlaamse doe-centrum er dan ook niet alleen voor jongeren en leerlingen in schoolverband, ook volwassenen en senioren kunnen in Technopolis® experimenteren en ontdekken. In tien jaar ontving het doe-centrum meer dan 2,8 miljoen bezoekers. En omdat niet iedereen a priori geïnteresseerd is in wetenschap en technologie of naar Mechelen wil komen, komt *Technopolis*® ook naar buiten. Op beurzen, evenementen, de opendeurdagen van het Koninklijk Paleis in Brussel en Kinder-universiteiten kunnen jongeren en volwassenen op een leuke en educatieve manier kennismaken met wetenschap en technologie. Zo bereikt het doe-centrum jaarlijks gemiddeld 500.000 mensen. Daarenboven is *Technopolis*® actief over de grenzen heen door de verhuur van thematentoonstellingen aan buitenlandse 'science centers'.

Technopolis® gaat verder dan enkel mensen bewustmaken, het engageert hen ook. Het motto? "Ik hoor en ik vergeet. Ik zie en ik onthoud. Ik doe en ik begrijp."

Pionier in wetenschapscommunicatie

In 1988 werd Flanders Technology Inter-

national vzw opgericht door de Vlaamse Regering. De belangrijkste doelstelling was de organisatie van de internationale technologiebeurs Flanders Technology International. Begin jaren '90 werd die opdracht uitgebreid met als missie: "wetenschap en technologie dicht bij de mens brengen". Deze missie kreeg onder meer gestalte door de organisatie van de Vlaamse Wetenschapsweek⁵³ en het Vlaamse Wetenschapsfeest, de publicatie van interactieve doe-boekjes, een rondreizende wetenschapstruck, lespakketten, wetenschapstheaters ...

In februari 2000 opende *Technopolis*® de deuren voor het grote publiek en zette daarmee een nieuw en uniek project voor België neer. Sindsdien organiseert F.T.I. al haar activiteiten onder de naam *Technopolis*®. Wereldwijd bestaan er zo'n 2400 'science centers'.

Technopolis® gebruikt uiteenlopende communicatiemiddelen om wetenschap en technologie aantrekkelijk en interessant voor te stellen. Door een aanlokkelijke verpakking, een intrigerend scenario of een speels element, wordt de bezoeker de wetenschap ingezogen. Een science center mag evenwel niet alleen leuk en spannend zijn, het moet ook leerrijk zijn. Dankzij meer dan 280 permanente interactieve opstellingen ontdekken de bezoekers de wetenschap en technologie die schuilgaan achter de dagelijkse dingen. De opstellingen belichten gewone zaken vanuit een ongewone invalshoek. Ze verklaren de meest complexe wetenschappelijke fenomenen op kristalheldere wijze. Door de link te leggen met het dagelijkse leven, maakt *Technopolis*® wetenschap en technologie laagdrempelig voor de bezoeker.

De interactieve tentoonstelling in *Technopolis*® vormt een organische landschapsoptelling waarin herkenbare elementen – zoals een huis, een vliegtuig,

een auto – als blikvangers functioneren. Zo kan een dutje gedaan worden op een spijkerbed in een slaapkamer, kan men als een piloot een vliegtuig veilig aan de grond zetten of fietsen op een kabel op vijf meter hoogte.

Roetsjbaan of videoclip

Net als wetenschap en technologie evolueert ook *Technopolis*® en blijft het zichzelf heruitvinden aan de hand van nieuwe opstellingen, nieuwe zones en een regelmatig wisselend themaproject. Zo opende in juni 2006 de 'Doe-tuin', waar de bezoeker onder andere een rotsblok van vijf ton met één vinger in beweging kan zetten. Een jaar later werd het 'Kinder-doe-centrum' gelanceerd, een experimenteerzone voor kinderen van 4 tot 8 jaar. In april 2009 werd de nieuwe zone 'Ruimtevaart' geopend. Hier kan de bezoeker ervaren hoe het voelt om te wandelen op de maan.

Met de meest recente thematentoonstelling, 'Z-in-1', legt *Technopolis*® de klemtoon meer dan ooit op interactiviteit. De bezoeker bepaalt immers bij elke opdracht zelf hoe en tot welk resultaat hij wil komen. *Technopolis*® daagt hem uit om probleemoplossend te denken en doen en zijn grenzen te verkennen en verleggen. Zo kan hij zijn eigen roetsjbaan bouwen of een videoclip opnemen.

Focus op het onderwijs

Scholen zijn voor *Technopolis*® een belangrijke doelgroep: een derde van de bezoekers komt in klasverband. De projecten voor het onderwijs zijn doorheen de jaren systematisch uitgebreid. Elk initiatief is ontwikkeld voor een specifieke doelgroep en afgestemd op de eindtermen en leerplannen van die graad; steeds wordt het meest geschikte medium ingezet.

TECHNOPOLIS

waar experimenteren fun is

▼ Iedereen kan zeepbellen blazen, maar in Technopolis® kan je een zeepbelvenster maken van ruim 1m².

▼ Kinderen tussen 4 en 8 jaar bouwen een huis in aanbouw af in het Kinder-doe-centrum.

Zo wordt aan kinderen van de derde kleuterklas en het eerste leerjaar een interactief poppentheater aangeboden. Voor de eerste graad van het secundair onderwijs is er de rondreizende wetenschapstruck *MysteriX®*. Voor het basisonderwijs werden de klasworkshops 'Houd de dief' en 'Geheim Agent' ontwikkeld: workshops die door edutainers van *Technopolis®* in de school begeleid worden.

Voor leerkrachten organiseert *Technopolis®* jaarlijks informatiedagen. De 'TOP-dag' voor leerkrachten Technologische Opvoeding van de eerste graad secundair onderwijs wordt stevast bezocht door meer dan 600 leerkrachten. Dit trefpunt van ervaringsuitwisseling voor deze doelgroep is uniek in Vlaanderen. Voor de leerkrachten basisonderwijs organiseert *Technopolis®* de Nascholingsdag voor techniek.

Samenwerkingen met andere actoren wetenschapscommunicatie

Daarnaast zet *Technopolis®* ook heel wat activiteiten op verspreid over Vlaanderen. Zo wordt jaarlijks – samen met lokale hogescholen en universiteiten – de 'Techniekclub' georganiseerd op verschillende locaties. Deze mini-opleidingen in techniek, enkel voor meisjes van 10 tot 12 jaar, kennen al sinds 2004 een groot succes.

In 2009 organiseerde *Technopolis®* in samenwerking met Agoria en verschillende technologische bedrijven voor het eerst de Girls' Days. Meisjes van 10 tot 12 brachten een bezoek aan hoogtechnologische bedrijven in Vlaanderen en maakten er een technologisch werkstukje. Het initiatief viel in de smaak bij zowel de deelnemende bedrijven als bij de meisjes.

Technopolis® is ook partner bij de organisatie van diverse wedstrijden, zoals de Vlaamse Wetenschapsquiz en de ontwerpwedstrijd voor wetenschappelijke

experimenten 'Eurekas'. Daarnaast wordt om de twee jaar een Vlaamse Wetenschapsweek georganiseerd. Verspreid over Vlaanderen worden allerlei activiteiten rond wetenschap op touw gezet door universiteiten, hogescholen, wetenschappelijke instellingen, musea, bibliotheken en verenigingen.

Internationale kijk

Technopolis® is full member en bestuurder van Ecsite, het Europese netwerk van science centers en musea. Het werd in 2009 opgenomen in het dagelijks bestuur dat ASTC leidt, de wereldwijde associatie van science centers. Door actieve deelname in deze verenigingen verzekert *Technopolis®* zich van een internationaal en professioneel netwerk voor kennisuitwisseling inzake wetenschapscommunicatie.

Daarnaast participeert *Technopolis®* in verschillende Europese projecten. Zo werkt het mee aan twee projecten om het ruime publiek vertrouwd te maken met de laatste ontwikkelingen in nanotechnologie.

Technopolis® startte, samen met veertien Europese science centers en organisaties, het samenwerkingsproject ACCENT (Action on Climate Change through Engagement, Networks and Tools) op. Samen organiseren ze in 2010 tal van activiteiten om de informatie en communicatie rond het klimaatthema te bevorderen en zo het grote publiek te inspireren tot gedragsverandering. In dit verband was *Technopolis®* actief aanwezig op de klimaatconferentie in Kopenhagen.

Met ondersteuning van de Europese Commissie werd het Europese project 'Animate-EU' uitgewerkt. Dit project wil kinderen tussen vijf en acht jaar bewustmaken van grote problemen zoals energiebesparing, milieu en gezondheid door middel van animatiefilmpjes en educatief materiaal.

Science Center Academy

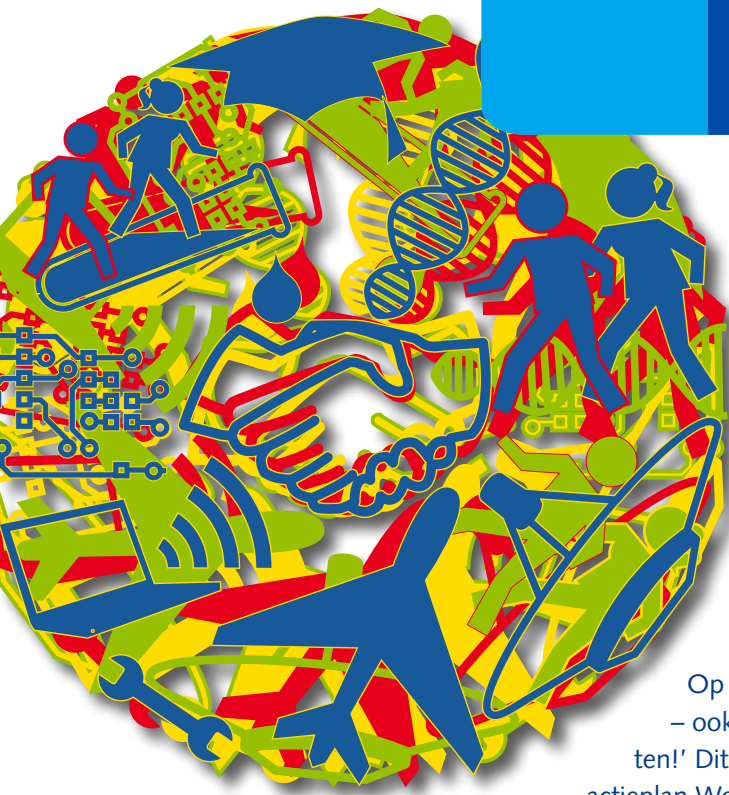
Hoewel *Technopolis®* internationaal gezien nog jong is, wordt het beschouwd als een van de referenties voor en door collega's wereldwijd. Het Vlaamse doe-centrum werd al meermaals voorgesteld als voorbeeld tijdens internationale congressen. Bovendien deden sinds de opening in 2000 al talloze buitenlandse delegaties een beroep op de knowhow van *Technopolis®*.

De herhaaldelijke vraag naar advies en begeleiding bij de voorbereiding, de opstart en de uitbating van science centers zorgde er in 2002 voor dat *Technopolis®* samen met Ecsite een eerste 'Science Center Academy' opstartte in Mechelen. Hier delen experts hun ervaringen en kennis over het op- en uitbouwen van een science center met deelnemers van beginnende centra. Dit initiatief wordt intussen jaarlijks hernomen. *Technopolis®* organiseerde ook Science Center Academies op verplaatsing, o.a. in China en in Egypte.

Technopolis® werkt toekomstgericht verder om verschillende doelgroepen op een innoverende en creatieve manier te enthousiasmeren voor wetenschap en technologie. Om tijdens het volgende decennium op hetzelfde elan verder te gaan, staan een aantal uitbreidings- en vernieuwingsplannen op stapel. Kunt u niet wachten om zelf aan de slag te gaan, kijk dan alvast op www.experimenteer.be.

Erik Jacquemyn,
Technopolis®, het Vlaamse doe-centrum voor wetenschap en technologie

Voor meer informatie:
www.technopolis.be

De wereld aan je voeten!

Op 1 september 2008 werd – met het nieuwe schooljaar – ook het startschot gegeven van 'De wereld aan je voeten!' Dit project past zowel in 'Vlaanderen in Actie' als in het actieplan Wetenschapscommunicatie van het departement EWI. Het wordt gecoördineerd vanuit de Koninklijke Vlaamse Ingenieursvereniging met ondersteuning van de Vlaamse Ingenieurskamer.

Wat is mijn bijdrage aan de maatschappij? Wat is de rol van wetenschap, technologie en ondernemen in onze globaliserende wereld? 'De wereld aan je voeten!' wil jongeren laten nadenken over deze vragen. Het project wil leerlingen uit het laatste jaar ASO en TSO laten kennismaken met ondernemers, ingenieurs en wetenschappers, ofwel in hun professionele omgeving ofwel in de klas via simulatieactiviteiten en seminars. Het wil jongeren helpen bij hun studiekeuze, de instroom voor wetenschappelijke en technologische opleidingen verhogen en het (internationale) ondernemerschap bij jongeren stimuleren.

Vier keer prijs

Het project werd in 2008 voor drie jaar opgezet vanuit een samenwerking tussen de beleidsdomeinen Economie, Wetenschap en Innovatie en Onderwijs en Vorming van de Vlaamse overheid.

'De wereld aan je voeten!' is opgebouwd uit vier deelprojecten, die de leerlingen kunnen helpen hun studiekeuze bewust te maken. Het eerste is een seminarie, een *oogopener* voor de groeiende globalisering en de noodzaak aan meer opgeleiden met wetenschappelijke en technologische kennis. Dit seminarie wordt gegeven door Karel Uyttendaele⁵⁴.

In een tweede project komen de leerlingen in contact met *enthousiastelingen* uit het bedrijfsleven die kozen voor wetenschap en technologie of ondernemen. Dit bedrijfscontact kan in het bedrijf zelf plaatsvinden of in de klas. Een simulatieopdracht op het web, een *webquest*, laat de leerlingen in deel drie van dit project ervaringen opdoen rond de complexiteit

van wetenschappelijke en technologische processen en internationaal ondernemen in een wereldwijde context. Ten slotte leren de studenten in het laatste deelproject analyseren welke competenties ze nodig hebben om ondernemer of ingenieur te worden en gaan ze na of ze die ook zelf bezitten.

Scholen kunnen hun klassen gratis inschrijven voor de vier deelprojecten, en kunnen maximaal 1.000 euro terugvorderen voor gemaakte kosten. Ook voor leerkrachten is dit project interessant om meer te weten te komen over wetenschap en technologie.

Het project probeert bovendien niet alleen de leerkrachten en hun leerlingen te bereiken, maar ook de ouders, die een beslissende stem hebben in het studiekeuzeproces. In november 2009 werd dit waargemaakt door de organisatie van vijf regionale infoavonden waar plaatselijke ondernemers en ingenieurs in debat traden met het publiek. Deze vijf avonden bereikten samen een publiek van 400 ouders, leerlingen, bedrijfsmedewerkers en leerkrachten.

Tussentijdse stand van zaken

- 35 klassen kwamen tijdens het eerste projectjaar in contact met ingenieurs, wetenschappers en technische graduatoren. Voor het huidige schooljaar zijn 73 bedrijfsbezoeken gepland in heel Vlaanderen. Op een periode van twee jaar komen zo ongeveer 2.200 leerlingen in contact met de werkomgeving van wetenschappelijk en technologisch hooggeschoolden;
- 19 klassen tijdens het eerste schooljaar, en 54 klassen tijdens het tweede

schooljaar werkten het volledige project uit, inclusief begeleidingssessies bij de studiekeuze en simulatieactiviteiten in de klas. Hierbij konden leerlingen in de klas een aantal ingenieurscompetenties exploreren door middel van het groeps-werk (*webquest*);

- 5 webquests werden uitgedokterd door het projectteam en op de website geplaatst. De thema's gaan van zonnenergie over ruimtevaart, thuiszorg, windenergie tot de Olympische Spelen 2012. Twee nieuwe opdrachten zijn nog in ontwikkeling;
- 205 seminars werden gegeven, voor het huidige schooljaar zijn er nog 40 geboekt;
- 53% van de leerlingen van de scholen die op bedrijfsbezoek gaan, zijn meisjes.

Het vervolg

Nu al kan het project een klein succes worden genoemd. Wenst u meer informatie, neem dan een kijkje op de website www.dewereldaanjevoeten.be. Daar leest u ook enkele reacties en verslagen van klassen die hebben deelgenomen. Na afloop van het project, in juni 2011, zullen de resultaten die in de voorbije drie jaren zijn geboekt grondig onder de loep worden genomen.

Liselotte De Vos,
Afdeling Onderzoek

Chris Vandesande,
Koninklijke Vlaamse Ingenieursvereniging (KVIV)

⁵⁴ Karel Uyttendaele was in een vroeger leven directeur bij Agoria en bij Hewlett-Packard, en kabinetschef van de staatssecretaris voor Informatisering van de Staat.

NFTE™ Belgium
Network For Training Entrepreneurship

Jongeren stimuleren tot ondernemen

Verspil geen leven voor een paar euro's

Interview met Lena Bondue

NFTE is de afkorting van Network for Training and Entrepreneurship en biedt kanszoekende jongeren en jongvolwassenen een opleiding aan, om hen de pracht en kracht van het ondernemerschap bij te brengen. Hierbij wil NFTE deze jongeren niet zozeer allemaal stimuleren naar zelfstandig ondernemerschap, maar veeleer er voor zorgen dat zij ondernemend worden van geest, dat ze ondernemende attitudes ontwikkelen. De cursus heeft twee objectieven: de jongeren motiveren hun studies middelbaar onderwijs te voltooien en de nodige kwalificaties te behalen, en er voor zorgen dat ze op een ondernemende manier aan de slag gaan, hetzij als werknemer in een bedrijf, hetzij als zelfstandig ondernemer.

Hoe gaat NFTE te werk?

"Wij werken samen met partners uit de onderwijswereld en de intermediaire werkvelden: OCMW's, centra voor deeltijdsonderwijs ... Eenmaal een doelgroep gerekruteerd, biedt een team van twee door NFTE gecertificeerde bedrijfstrainers deze jongeren een cursus van 60 uren aan. Die omvat de opmaak van een bedrijfsplan voor een project waardoor de jongere gepassioneerd is (bijvoorbeeld een kapsalon, een broodjeszaak ...). Aandacht gaat daarbij naar het unieke aan de dienstverlening, de financiële aspecten (de opstartkosten, nagaan hoeveel sandwiches ze moeten verkopen om break-even te draaien ...) enz. Verder komen ook ethiek, duurzaamheid en computergebruik aan bod. Op het einde van de cursus presenteren de jongeren hun bedrijfsplan voor het publiek en een bedrijfsjury en ontvangen ze hun NFTE-certificaat.

NFTE is uniek. Enerzijds omdat we ons richten tot de kansengroepen; wat eerder

zeldzaam is. En anderzijds bieden we een cursus op maat aan. Het is geen technische cursus, waarin voornamelijk theorieën of technische aspecten van het ondernemerschap aan bod komen. De deelnemers werken aan hun eigen project zodat ze het zich kunnen toe-eigenen. Dat resulteert in veel enthousiasme en de passie om door te gaan tot het einde. Vandaar ook dat 92 % van de deelnemers de rit tot op het einde uitzitten, terwijl ze in vele andere gevallen eerder opgeven."

Voor een handvol dollars

Vergt het werken met kanszoekende jongeren een specifieke aanpak?

"Zeker. Onze doelgroep omvat voornamelijk jongeren met een lage scholingsgraad, of die langdurig werkloos zijn en/of van allochtone afkomst. Ze gaan meestal niet graag naar school, maar willen ook nog niet werken. Velen onder hen zijn een beetje de pedalen kwijt. Voor hen is een extra impuls om toenadering tot de arbeidswereld te vinden belangrijk; zo

kunnen ze zichzelf de kansen geven die ze verdienen.

De aanpak die bij hen werkt, is zeer gestructureerd, net als in de schoolcontext. Anderzijds is onze aanpak erg interactief, met oefeningen en rollenspelen. De cursussen worden door bedrijfstrainers gegeven, in de bedrijven zelf. Dit maakt het voor de jongeren heel concreet. Daarnaast is ook het element 'fun' niet te onderschatten. Net omdat het om hun eigen project gaat, leggen de cursisten veel creativiteit aan de dag. De presentaties van hun bedrijfsplannen, bijvoorbeeld, bevatten niet enkel droge tabellen, maar zijn geïllustreerd met foto's."

Hoe is het idee ontstaan om met NFTE in België van start te gaan?

"NFTE werd 25 jaar geleden opgericht⁵⁵ in Amerika door Steve Mariotti⁵⁶. Na overvallen te zijn door een groep jongeren in Central Park, bedacht deze zakenman hoe stom het was dat zij voor een paar dollar zowel hun toekomst als

zijn leven op het spel hadden gezet. Hij besliste er iets positief mee te doen; hij besepte dat geen enkel initiatief in de VS zich naar deze jongeren richtte. Tien jaar geleden is NFTE in België opgestart, als eerste land buiten Amerika. Een aantal leden van VOKA Brussel – het toenmalig VIV comité – startten met een enkele bedrijfsleiders de vzw NFTE Belgium op."

De essentie van ondernemen: passie voor een project

Wat zijn volgens u de succesfactoren van NFTE in België?

"Vooral dat de deelnemers zich het project eigen maken. Het 'dit is van mij'-gevoel speelt een grote rol. Het curriculum is ook eenvoudig en repetitief. Het herleidt ondernemen tot zijn essentie: tot het leiden van een project waar je je met hart en ziel voor kunt inzetten. Verder genereert de cursus veel interactiviteit, fun en betrokkenheid bij de jongeren. Daarvoor zorgt de concrete bedrijfsin-

In Vlaanderen is er een zeer grote drang naar kwaliteit bij ondernemerschapsinitiatieven.

steek met gastsprekers, cursussen en presentaties in de bedrijven, coaching door mensen uit de bedrijfswereld ... Het NFTE-pakket staat of valt trouwens met de kwaliteit van onze trainers. Het zijn allemaal mensen met een grote passie voor ondernemen, die houden van onze specifieke doelgroep en die echt een inspanning willen leveren om hun kennis, ervaring en passie te delen."

Verschildt de houding van meisjes en jongens rond ondernemerschap?

"Dat is zeker zo bij de start van de cursus. De jongens staan meer open voor ondernemerschap. Het idee je eigen baas te zijn, spreekt hen meer aan. De meisjes hebben meer de neiging om te denken in termen van werknemer, administratie,

kinderzorg ... Nu, dit is mijn vaststelling in onze doelgroep; ik zou die niet veralgemenen naar alle meisjes en jongens in Vlaanderen. Tijdens de cursus vlakken we dat verschil trouwens uit."

Is er een specifiek aspect uit de cursus dat dit verschil wegwerkt?

"Niet bepaald. De cursus maakt zowel jongens als meisjes duidelijk dat ondernemerschap een valabele professionele optie kan zijn. Of dat een ondernemende houding in hun voordeel werkt. Vooral de interesse van jonge dames wordt aangescherpt wanneer ze zich realiseren – tijdens het opstellen van een bedrijfsplan – dat het opstarten van een zaak een haalbare kaart is, en geen onbereikbare droom."

Ondernemerschap is niet enkel voor de 'happy few'

Hoe ontstond de samenwerking met Bizidee en Enterprize?

"De samenwerking met 'Bizidee/Enterprize' dateert van vier jaar geleden. In Bizidee zat een wedstrijdformule verweven. Er was de ondernemersplanwedstrijd Enterprize.be; en wij organiseerden een lokale bedrijfsplancompetitie op het einde van iedere cursus, een 40-tal per jaar. Het toenmalig kabinet Economie en de administratie wilden daar één traject van maken. Nu worden de NFTE-cursisten allemaal gestimuleerd om deel te nemen aan de Enterprize-wedstrijd. Vorig jaar hadden we tien geselecteerde cursisten, wat resulteerde in een eerste plaats in de 'categorie micro-economie' en een tweede plaats in de 'categorie ondernemingen'. NFTE zorgt er dus voor dat ook ondernemers uit de kansengroepen het podium halen bij de Enterprize-wedstrijd. Zij bewijzen dat ondernemerschap niet enkel is weggelegd voor de *happy few*."

Ondernemerszin promoten verschilt van ondernemerschap promoten

Is er binnen het onderwijs nog steeds sprake van een 'ondernemingschuwe' omgeving⁵⁷?

"Daarin zie ik de laatste tien jaar een grote evolutie. Het onderwijs staat steeds meer open voor initiatieven die het ondernemerschap en een ondernemende houding promoten. Ondernemerszin promoten, daar staat iedereen wel achter. Ondernemerschap promoten daarentegen wordt soms nog wat schuw onthaald."

Maar er is vooral een groot verschil tussen het in theorie willen doen en het nu ook moeten doen. Ondernemerschap zit vervat in de eindtermen van het secundair onderwijs, en het is belangrijk dat de school ook een ondernemende cultuur heeft. Dit lukt overigens nergens helemaal, in het onderwijs evenmin als in de bedrijfssector. Ook daar is vooral de top zeer ondernemend, maar de meeste van onze bedrijven zijn middelmatige spelers. Bij de scholen zie ik heel veel creativiteit, innovatie en veel directies die ondernemen. Maar het is in het onderwijs ook niet gemakkelijk, omdat het allemaal in een rigide planning moet passen én scholen overstelpt worden met duizenden projectmogelijkheden, waarvan een 50-tal rond ondernemerschap."

Dreigt er dan geen gevaar voor overlapping wegens de veelheid aan initiatieven met hetzelfde doel?

"Nee integendeel, veel complementariteit is mogelijk. We hebben net deelgenomen aan de Effecto-studie⁵⁸, waarin vele initia-

tieven zijn opgelijst. Een groot deel ervan zijn van korte duur en beogen vooral sensibilisering, zoals 'DREAM', 'Ondernemer voor de klas' ... Daarnaast heb je langdurige projecten die een andere impact hebben, zoals de initiatieven van VLAJO⁵⁹, UNIZO, NFTE ... Uit de studie bleek dat het geen kwaad kan leerlingen op verschillende manieren te sensibiliseren voor het ondernemerschap. Ik denk dus niet dat we elkaar voor de voeten lopen. Bovendien spitst NFTE zich toe op een toch wel specifieke doelgroep."

Leren leren op andere en meer stimulerende manieren loont

Uit de Effecto-studie blijkt dat de ondernemerschapsonderwijsinitiatieven geen significante verbetering genereren inzake schoolmoeheid.

"Dat is mij ook opgevallen. De Effecto-studie gaat uiteraard over alle initiatieven. Wij verrichten zelf een pre- en een post-test na iedere opleiding. Uit onze bevindingen blijkt dat een NFTE-cursus wel impact heeft op het schoolblijven en op het willen behalen van kwalificaties. Net omdat onze aanpak voor de deelnemers een manier is om de vakken en de projecten die zij in het onderwijs krijgen op een alternatieve wijze te benaderen. Dus op dat punt ligt het bij NFTE toch anders."

Weten jullie wat de werkelijke impact is van deelname aan een NFTE-cursus?

"Ja. Uit onderzoek van 2008 blijkt dat 7% van onze deelnemers na verloop van tijd, meestal 3 à 4 jaar later, een eigen onderneming start; dat 42% gaat werken in een bedrijf; dat 23% zijn/haar studies voltooit of zijn/haar diploma probeert te behalen. Citibank heeft ons een subsidie gegeven om in 2010 de langetermijneffecten van de cursus te meten. Onze sponsors zijn daarin geïnteresseerd. En terecht."

3000 cursisten in Vlaanderen

Heeft NFTE ook een vorm van alumniwerking?

"Formeel gezien nog niet. We hebben wel deelnemers die nadien spontaan komen aanbellen, bijvoorbeeld voor coaching bij het opstarten van een eigen zaak. We zijn overigens recent erkend als steunpunt van het participatiefonds. Jongeren die een startlening⁶⁰ willen bekomen, kunnen daarvoor bij ons terecht. We werken ook samen met andere partners rond financiering, coaching of steun. In 2010 zullen we een nieuwe website lanceren met een forum, zodat de deelnemers en de trainers met elkaar in contact kunnen komen. Dat zal de start zijn om

beetje bij beetje een alumniwerking op te zetten. Want ook dat is een kwestie van middelen. Aan het NFTE-programma in Vlaanderen hebben ondertussen ongeveer 3.000 cursisten deelgenomen. We zouden dus al een heel mooie alumni-groep hebben."

NFTE bestaat ook in andere landen⁶¹.

Wisselen jullie onderling informatie uit?

"Ja, maar veel te weinig. We komen op Europees niveau één keer per jaar samen,

Iedereen staat achter ondernemingszin promoten, maar ondernemerschap promoten daarentegen wordt soms nog wat schuw onthaald.

voor een vergadering van anderhalve dag. Daarbij wisselen we zowel informatie uit rond strategie en ontwikkeling van de organisatie als tussen de trainers onderling. We vergaderen ook eenmaal per jaar een dag in de Verenigde Staten met de andere organisaties van over de hele wereld. Spijtig genoeg heb je aan een dag nooit genoeg. Iedere keer ontdek je een enorme rijkdom, een andere invulling van wat ondernemen is in een andere lokale of nationale context. Je haalt er altijd dingen uit die, na kleine aanpassingen, ook hier toepasbaar zijn."

Geen noodzaak tot ondernemen

Hebben jullie een eigen aanpak om Vlaamse of Belgische jongeren aan te zetten tot ondernemerschap? Verschilt die van de aanpak in andere landen?

"Als ik vergelijk met de collega's in Europa, dan merk ik dat er in Vlaanderen een zeer grote drang is naar kwaliteit bij ondernemerschapinitiatieven. We streven echt naar degelijkheid. Verder merken we dat onze deelnemers, van nature, weinig zin vertonen om te ondernemen, maar dat is niet zo verschillend met de andere Europese landen. Dat valt vooral op in

vergelijking met landen als India of China: daar merk je een enorme ondernemingscultuur, die als het ware in de genen zit. Door noodzaak worden mensen er gedreven tot het uiterste; dat hebben wij niet meer. Maar je hoort me niet doemdenken over de Vlaamse kwaliteit en de zin voor ondernemen in de Europese context; ik denk dat wij er al bij al goed uitkomen.”

Een langetermijnvisie over de beleidsdoelen heen

Hoe kan het beleid volgens u bijdragen tot een ondernemende cultuur?

“Ondernemerschap opnemen in de eindtermen, zonder er middelen voor te voorzien, vind ik al te makkelijk. De connectie

tussen bedrijfswereld en onderwijs wordt verzekerd door projecten zoals NFTE en Vlajo. Dat is net hun kracht. Daarvoor zouden toch middelen mogen worden uitgetrokken. Zelf hebben we, door de besparingen in het onderwijs, een project moeten afblazen dat in de centra deeltijds onderwijs het NFTE-aanbod bekend zou maken bij jongeren.

Misschien is het makkelijker gezegd dan gedaan, maar het zou goed zijn mochten alle betrokken beleidsdomeinen samen bepalen welke middelen voorhanden zijn en wat essentieel en prioritair is. Bij een versnipperd beleid krijgen heel wat initiatieven tijdelijk een klein beetje ondersteuning. Ik hoop dus vooral dat we op termijn opnieuw meer een langetermijnvisie in ons beleid krijgen, zeker voor het ondernemerschap in het onderwijs.”

*Ilse Boeykens
Afdeling Ondernemen en Innoveren,*

*Els Vermader en Peter Spyns
Afdeling Strategie en Coördinatie*

*Meer info over NFTE België via
www.nfte.be*

Het NFTE-pakket staat of valt met de kwaliteit van onze trainers

Lena Bondue vormt samen met Erik Dauwen het directieteam van NFTE Belgium. Ze behaalde een diploma in sociaal werk en volgde verscheidene post-universitaire opleidingen, zowel aan Belgische als internationale universiteiten. Ze startte haar carrière als ondernemer in een familiebedrijf in Vlaanderen. Met die ervaring werd ze directeur van een van Brussels grootste niet-gouvernementele organisaties in beroepsopleidingen en job-coaching voor personen in minder bevoorrechte situaties. Ze werkte ook in de Verenigde Staten, zowel in het sociale veld als in het onderwijs. Ze is ook lid van verscheidene internationale netwerken die zich bezighouden met de promotie van ondernemerschap. Lena Bondue wordt als een expert beschouwd in haar vakgebied.

⁵⁵ www.nfte.com

⁵⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Steve_Mariotti

⁵⁷ W. Van den Berghe, (2007), Ondernemend leren en leren ondernemen, Koning Boudewijnstichting, Brussel. Ook te vinden via www.kbs-frb.be.

⁵⁸ Het Flanders DC Kenniscentrum aan de Vlerick Leuven Gent Management School publiceerde onlangs de resultaten van het Effecto-onderzoek. Hiermee wensten ze de effecten van een groot aantal 'ondernemerschapsonderwijsinitiatieven' in kaart te brengen. In eerste instantie gingen ze na welke factoren de intentie tot ondernemen bij leerlingen in het Vlaamse secundair onderwijs bepalen. Ten tweede keken ze naar de impact van ondernemerschapsonderwijs op ondernemerschapintentie, creativiteit, loopbaanperspectief, internationale mobiliteit en de houding t.a.v. ondernemers. Tot slot onderzochten ze hoe de impact van deze initiatieven verschilt naargelang de pedagogische werkvorm die gebruikt wordt. De Effecto-studie is te vinden op: www.flandersdc.be. De resultaten van deze studie liggen grotendeels in lijn met de enquêtes die NFTE zelf afneemt.

⁵⁹ Zie ook elders in dit nummer: p. 14

⁶⁰ www.fonds.org/eCache/DEF/137.html

⁶¹ NFTE is o.a. actief in het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Nederland, Duitsland en Oostenrijk waar het volledig in het onderwijssysteem geïntegreerd is. Ook in Amerika, China en India is NFTE aanwezig.

Europa trekt de regionale kaart

Innovatie: een kernbegrip bij economische groei en het verhogen van de productiviteit. Naast de nood om innovatie te realiseren, bestaat ook de vraag naar instrumenten om die te meten. Als evaluatie-instrument van de Europese innovatieprestaties werd zo de 'European Innovation Scoreboard' of EIS ontwikkeld⁶².

De EIS vergelijkt jaarlijks de innovatie-inspanningen van alle lidstaten aan de hand van 29 indicatoren. Maar ook binnen de landsgrenzen verloopt het innovatieproces niet uniform. Elke lidstaat bestaat uit een aantal regio's, elk met eigen karakteristieken, sterktes en zwaktes. Steeds meer vormen deze regio's de motor van economische ontwikkeling. Dit verklaart de toenemende vraag naar innovatie-indicatoren op regionaal niveau. De *Regional Innovation Scoreboard (RIS)*⁶³ 2009 neemt regionale cijfers over uit de EIS en put hiervoor vooral uit de Common Innovation Survey (CIS)⁶⁴.

Methodologie

Ondanks deze vooruitgang rond regionale indicatoren is er nog werk aan de winkel.

De opdeling naar NUTS2-niveau – NUTS staat voor Nomenclature of Units for Territorial Statistics – is nog niet mogelijk voor elk land⁶⁵. Voor België valt het NUTS1-niveau samen met de regio's (Vlaams Gewest, Waals Gewest, Brussels Hoofdstedelijk Gewest); NUTS2 met de provincies. De opdeling volgens dit regionale subniveau (NUTS2) lukt slechts voor zestien van de 29 EIS-indicatoren. Daarom bevat de RIS 2009 geen algemene rangschikking van de individuele regio's, maar wel van groepen van regio's of clusters. Per indicator of per groep worden regio's binnen een vork gegroepeerd als high innovators, medium-high innovators, average innovators, medium-low innovators, of low innovators.

Voor de clustering worden twee invalshoeken gebruikt. Een eerste zoekt naar

	Vlaams Gewest	Brussels Gewest	Waals Gewest
Enables	Medium-high	High	Medium-high
Firm activities	High	Medium-high	High
Output	High	High	High
RII	Medium-high	Medium-high	Medium-high

Figuur 4: regionale innovatieprestaties

gelijkenissen tussen de regio's inzake performantie voor de indicatoren en berekent de prestaties van elke regio. Een tweede zoekt overeenkomstigheden in het patroon van sterktes en zwaktes.

Performantie en prestatie

De zestien indicatoren uit de EIS worden gegroepeerd in drie klassen: enablers, firm activities en outputs. Daarnaast wordt ook de globale score voor de zestien indicatoren samen berekend, onder de noemer Regional Innovation Index (RII).

Enablers zijn externe factoren/indicatoren die een invloed uitoefenen bij innovatie-activiteiten. Voorbeelden zijn: deelname bevolking aan levenslang leren, de publieke O&O-uitgaven, de toegang tot breedband-technologie, het aandeel van de bevolking met een diploma hoger onderwijs.

De tweede groep indicatoren vormen de *firm activities* of indicatoren die de innovatie-inspanningen binnen de ondernemingen meten. Voorbeelden: de O&O-uitgaven van de bedrijven, het aantal Europese patenten per miljoen inwoners, innovatie-activiteiten bij kmo's (interne innovatie en samenwerking), innovatie-

uitgaven die geen O&O-uitgaven zijn (als % van de omzet).

De derde en laatste groep indicatoren vormen de *outputs* van de innovatieactiviteiten. Deze meten zowel technologische (proces of product) als niet-technologische innovatie (marketing of organisatie), het efficiënt gebruik van de middelen (tewerkstelling in kennisintensieve diensten en tewerkstelling in de medium-high- en high-techindustrie) en ten slotte de effecten van innovatie (nieuwe producten en nieuwe markten).

Om de *Reginal Innovation Index (RIII)* te berekenen, krijgt elke indicator uit de drie groepen een wegingscoëfficiënt om een clusteranalyse toe te passen. Een regio wordt dan bij een bepaalde cluster ingedeeld, bijvoorbeeld high of medium-high.

Sterkte- en zwaktepatroon

Ook een tweede methode focust op clusters en de verschillen tussen regio's, maar vanuit een andere invalshoek: overeenkomstigheden in het patroon van sterktes en zwaktes. Regio's kunnen immers verschillend presteren, maar toch samen geclusterd worden op basis van een iden-

tiel patroon van sterktes en zwaktes. Deze tweede invalshoek identificeert de sterktes en zwaktes van een regio.

De regionale kaart voor Vlaanderen gelezen

Voor de *enablers* wordt het Vlaams Gewest, net als het Waals Gewest, tot de 'medium-high innovators' gerekend. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is een 'high innovator', onder meer door een hogere score op het vlak van scholingsgraad (aandeel bevolking met diploma hoger onderwijs). De regio's presteren niet anders in 2006 dan in 2004. Uit de sterkte-zwakteanalyse blijkt dat de 'enablers' dé sterkte vormen voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Voor *firm activities* scoren het Waals en het Vlaams Gewest als 'high innovators', terwijl het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als 'medium-high innovator' aangeduid wordt. De vergelijking van de Belgische regionale cijfers voor 2004 en 2006 brengt geen wijzigingen mee in de clusterafbakening van de regio's. De 'firm activities' vormen op basis van de sterktezwakteclustering dé sterkte van het Vlaams en het Waals Gewest.

Op *outputs* scoren alle Belgische regio's voor 2006 als 'high innovators'. In vergelijking met 2004 scoort het Waals Gewest (toen 'medium-high innovator') beter, terwijl de andere twee regio's ook in 2004 bij de 'high innovators' geclusterd werden. Zowel het Vlaams als het Waals Gewest scoren lager op de clustering bij de indicatoren over het efficiënt gebruik van middelen (arbeid, energie).

De resultaten van de clusteroefening

De resultaten van de clusteroefening Regional Innovation Index leveren voor 2006 een lagere score op dan in 2004: het Vlaams Gewest zakt van 'high innovator' naar 'medium-high innovator'. Het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest handhaven hun clusterniveau als 'medium-high innovator'. Op basis van deze analyse kunnen geen oorzaken geïdentificeerd worden voor de lagere clustering van Vlaanderen.

Het Waals Gewest scoort beter in 2006 dan in 2004, zeker voor enkele indicatoren gebaseerd op de CIS-data. Dit vertaalt zich concreet in een hogere score voor de outputs,

die de impact van innovatie meten. Op de indicatoren 'nieuwe producten' en 'nieuwe markten' ten opzichte van de totale omzet scoort Wallonië duidelijk beter dan Vlaanderen.

Ook voor de *firm activities* bij de indicator 'innovatie-uitgaven die geen O&O-uitgaven zijn uitgedrukt als % van de omzet' scoort Wallonië in 2006 opmerkelijk hoger dan Vlaanderen. De analyse verklaart niet of de betere prestaties effectief het gevolg zijn van globale betere resultaten van het Waals Gewest, dan wel te wijten zijn aan het overwicht van de CIS-indicatoren in de regionale index (zie kader). Met andere woorden: voorzichtigheid blijft geboden, zowel bij de verdere uitwerking als bij de analyse van regionale data.

Peter Viaene,
Afdeling Kennisbeheer

Een kritische nabeschuiving

Bij beide clustermethodes wordt veel zorg besteed aan de methodologie. Zo werd gebruik gemaakt van lineaire regressie om de ontbrekende regionale cijfers in te schatten. De onderzoekers werden ook geconfronteerd met een aantal beperkingen/vaststellingen waarvoor afspraken vereist waren. Zo is de toewijzing van de innovatieactiviteiten van een onderneming met meerdere vestigingen in verschillende regio's een belangrijk aandachtspunt. Alle innovatieactiviteiten van de regio waar de hoofdzetel gevestigd is, worden toegerekend aan die regio, terwijl de innovatieactiviteiten verspreid kunnen zijn. Daar het lokalisatieprobleem zich vaker stelt bij grote bedrijven, is de impact op de cijfers eerder beperkt.

In enkele gevallen is het aantal ondernemingen in de nationale steekproef niet groot genoeg om verder op te splitsen naar het lagere regionale niveau (NUTS1 of NUTS2). Soms worden de resultaten samengevoegd met naburige regio's om in de steekproef voldoende waarnemingen te hebben.

Het overwicht van de CIS-indicatoren (50%) in de RIS springt in vergelijking met de EIS

duidelijk in het oog. Dit kan in het voor- of nadeel van bepaalde regio's spelen. Veel indicatoren vinden immers hun oorsprong bij de CIS-data en deze indicatoren hebben vaak betrekking op kleine en middelgrote bedrijven. Dit toont nog maar eens het belang aan van correcte en volledige CIS-data. De RIS is een grote stap voorwaarts, maar deze elementen geven aan dat de nodige voorzichtigheid geboden blijft bij de interpretatie van de resultaten.

Voor meer gedetailleerde info:

Het analyserapport:

http://www.proinno-europe.eu/www.proinno-europe.eu/admin/uploaded_documents/RIS_2009-Regional_Innovation_Scoreboard.pdf

De cijfers in detail:

www.proinno-europe.eu/www.proinno-europe.eu/admin/uploaded_documents/RIS_2009_Annex_4.xls

De methodologie

www.proinno-europe.eu/www.proinno-europe.eu/admin/uploaded_documents/RIS_2009_Methodology_report.pdf

62 Op voorstel van de Europese Commissie en in het kader van de Lissabonstrategie, eerste versie werd in 2001 opgemaakt.

63 Eerdere versies van de RIS uit 2002, 2003 en 2006 maakten slechts een beperkte vergelijking van enkele indicatoren uit de EIS mogelijk, daar er ook nog geen regionale gegevens uit de Common Innovation Survey (CIS) beschikbaar waren. De vergelijking in 2009 gebeurde voor de Europese Unie en Noorwegen.

64 Indien mogelijk worden de cijfers voor 2004 en 2006 voor de variabelen vergeleken.

65 De gegevens voor België zijn beperkt tot het NUTS1-niveau: Vlaams Gewest, Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Waals Gewest. Voor het NUTS2-niveau (provincies) zijn er geen gegevens.

Zijn bedrijvencentra nuttig voor starters?

In opdracht van het departement EWI leverde het Steunpunt Ondernemen en Internationaal Ondernemen (STOIO⁶⁶) een studie⁶⁷ op over de rol van bedrijvencentra. De doelstelling was tweevoudig: onderzoeken wat het aanbod is van de verschillende bedrijvencentra, en nagaan in hoeverre dit aanbod is afgestemd op de vraag van bedrijven naar infrastructuur en begeleiding.

Een bedrijvencentrum stelt kleinschalige, laagdrempelige huisvesting ter beschikking aan startende en groeiende ondernemingen. Daarbij biedt het de mogelijkheid tot een uitgebreide dienstverlening op basis van gedeelde kosten: het gaat zowel om fysieke voorzieningen zoals een gedeelde printer, keuken en onthaal als over kantoorondersteunende diensten zoals secretariaat, telefoonpermanentie, postbedeling en managementadvies.

Bedrijvencentra onderscheiden zich van incubatie- en innovatiecentra en doorgangsgebouwen. Incubatie- en innovatiecentra bieden gelijksoortige diensten aan, maar richten zich in de eerste plaats tot bedrijven die hoogtechnologische activiteiten ontplooiën, verbonden aan onderzoek & ontwikkeling. Een doorgangsgebouw is dan weer bedoeld voor groeiende ondernemingen, of als tijdelijke vestiging voor een afdeling die activiteiten in de regio wil ontplooiën. Het gaat om een ruwe bedrijfsruimte – soms een combinatie van kantoor en atelier ruimte – zonder bijkomende diensten.

Van vraag en aanbod

De eerste fase van het project omvatte een bevraging over het aanbod van de bedrijvencentra. Hierin werd – naast algemene zaken zoals personeel, eventuele focus op een bepaalde industrie, financiering, aantal verhuurbare ruimtes, e.d. – nagegaan welke diensten de bedrijvencentra aanbieden en hoe zij het belang ervan inschatten voor de huurders: de bedrijven die op hun centrum verblijven.

De tweede fase betrof de vraagzijde. Er werd bij de huurders in een bedrijvencentrum onderzocht welke diensten voor hen belangrijk zijn en hoe het bedrijvencentrum hen toegevoegde waarde kan bieden. Om die toegevoegde waarde in te schatten,

werd een controlegroep van ondernemingen die niet op een centrum verblijven, niet-huurders, samengesteld. De resultaten werden vergeleken met die van de huurders.

Jonge huurders

In hun missie bleken de bedrijvencentra vaak verschillende klemtonen te leggen. Toch is er een gemeenschappelijke deler: de ondersteuning van groeiende ondernemingen, het bevorderen van ondernemerschap, de stimulering van de lokale economie en de creatie van tewerkstelling. Ook de focus op startende en groeiende ondernemingen hebben vele bedrijvencentra gemeen. Twee derde van de ondernemingen die op een bedrijvencentrum verblijven, breiden uit; ze zijn nog niet als gevestigde ondernemingen te omschrijven. Het resterende derde betreft vaak dochterondernemingen of filialen van een groter bedrijf. Het overgrote deel van de huurders vestigt zich immers in de eerste twee jaar van hun bestaan op een bedrijvencentrum.

Aangeboden diensten

Een aantal faciliteiten zijn wijdverspreid: huurders gebruiken en waarderen de vergaderzaal, het kopieer-/faxapparaat, de cafetaria/refter en het computernetwerk, net als de receptie en de postdienst. Een aantal diensten worden door de centra overschat; de huurders waarderen het managementadvies wel, maar gebruiken het veel minder dan de centra aangeven.

Netwerking

Verwacht werd dat de huurders de bedrijvencentra een belangrijke rol zouden toedichten op het vlak van netwerking. Het blijkt inderdaad dat huurders significant sterkere netwerkcapaciteiten hebben dan niet-huurders. Als belangrijkste redenen om

zich op een bedrijvencentrum te vestigen, vermelden huurders de locatie, de bereikbaarheid, de inplanting, de flexibiliteit van de verhuur en de gemeenschappelijke faciliteiten. Het netwerken met andere ondernemingen, leveranciers en klanten wordt als veel minder belangrijk gezien.

Anderzijds zien de bedrijvencentra het netwerkaspect wel als een van hun belangrijkste bijdrages. Bedrijvencentra zouden dus niet zozeer de netwerkcapaciteit van hun huurders versterken, maar eerder huurders aantrekken met sterke netwerkcapaciteiten. Een andere mogelijkheid is dat huurders zich onvoldoende bewust zijn van het effect van de bedrijvencentra voor hun eigen netwerking. Zo zouden zij de samenwerking die ontstaat via een netwerkevent dat uitgaat van het bedrijvencentrum volledig aan zichzelf toedichten. In dat geval is de impact van het bedrijvencentrum voor de huurders reëel maar onvoldoende zichtbaar.

Naar meer studie

De doelstelling van deze studie was na te gaan in hoeverre het aanbod van de bedrijvencentra is afgestemd op de vragen die leven bij startende bedrijven. Ze laat evenwel nog een aantal vragen onbeantwoord. Momenteel legt Flanders DC⁶⁸ de laatste hand aan een studie die hierop verder bouwt: 'The role of business centres for entrepreneurship'. Wordt dus vervolgd.

Liesbet Schruers,
Afdeling Ondernemen en Innoveren

66 EWI-Review 1 2: 9

67 C. Vereertbrugghen, M. Knockaert, B. Clarysse, (2009), De rol van bedrijvencentra bij het ondersteunen van groeigeoriënteerde ondernemingen: een vergelijking van vraag en aanbod, in: Een wetenschappelijke kijk op Groei in Vlaanderen, Steunpunt Ondernemerschap en Internationaal Ondernemen, Gent, pp. 207 – 224

68 EWI-Review 3 2: 17 – 19

Adviesorganen voor het EWI-beleidsdomein

Parallel aan de herstructurering van de Vlaamse administratie en de Vlaamse openbare instellingen in 2000, achtte de Vlaamse Regering het aangewezen – onder de noemer Beter Bestuurlijk Beleid (BBB) – ook het adviesstelsel te herstructureren. In de loop der jaren had zich immers in en rond de Vlaamse overheid een amalgaam ontwikkeld van al dan niet geïnstitutionaliseerde adviescomités, overlegorganen en adviesraden.

De Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie

Voor de beleidsvelden Wetenschap en Innovatie koos men ervoor de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB) om te vormen tot een onafhankelijke strategische adviesraad: de Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie (VRWI)⁷⁰. De VRWB was al sinds 1985 hét adviesorgaan van regering en parlement voor alle aangelegenheden inzake wetenschapsbeleid. In de praktijk had de VRWB zijn werkterrein al verruimd naar innovatie. Dit werd ook duidelijk aangegeven in het decreet.

Van VRWB naar VRWI

De VRWB heeft zijn plaats opgeëist in en zijn stempel gedrukt op het wetenschaps- en innovatiebeleid in Vlaanderen. De opgang van de VRWB liep parallel en interactief met de organisatie van het Vlaams wetenschaps- en innovatiesysteem. De VRWB droeg in grote mate bij tot de uitbouw van een breed maatschappelijk draagvlak voor de beleidskeuze om wetenschap en innovatie als prioriteit naar voor te schuiven. De VRWB evolueerde in 25 jaar – onder impuls van zijn opeenvolgende voorzitters Theo Peeters, Jef Roos, André Oosterlinck, Roger Dilleman en Karel Vinck – van een eerder beleidsevaluerende en

reactieve naar een veeleer stroomopwaartse en proactieve adviesraad. Zo werd de raad een belangrijke speler in het besluitvormingsproces van de Vlaamse overheid. Dit vertaalde zich in 134 adviezen, 34 aanbevelingen, 14 commentaren, 21 volumes in de VRWB-studiereek, 12 colloquia, 22 nieuwsbrieven en 5 memoranda.

De VRWI samengesteld

De nieuwe VRWI – met Dirk Boogmans als voorzitter – zal deze dubbele rol van reactieve adviesverlening en proactieve beleidssturing verderzetten en versterken. De VRWI is een uniek forum, waar actoren uit zowel de academische en onderzoekswet-

SERV

Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen

Opgericht in 1985 – als opvolger van de GERV (Gewestelijke Economische Raad van Vlaanderen, 1970) en de ERV (Economische Raad van Vlaanderen, 1952) – is de SERV hét overleg- en adviesorgaan van de Vlaamse sociale partners. In de loop der jaren wijzigden zijn taken en structuren echter grondig. En ook deze raad onderging de gevolgen van de herstructurering van het Vlaamse adviesstelsel in Beter Bestuurlijk Beleid⁷⁴.

Een huis met vele kamers

Het SERV-decreet maakt een onderscheid tussen de rol van de SERV op het vlak van het sociaal overleg en als adviesraad, de andere taken van de SERV, en de instanties die erbij functioneren.

De SERV is paritair samengesteld uit 20 vertegenwoordigers: 10 uit werkgeversorganisaties, 10 uit werknemersorganisaties. De raad functioneert als orgaan voor het Vlaams sociaal overleg, en tegelijk ook als strategische adviesraad voor de beleidsdomeinen Diensten Algemeen Regeringsbeleid (DAR) en Werk en Sociale Economie (WSE), het beleidsveld Economie binnen Economie,

Wetenschap en Innovatie (EWI) en het beleidsveld Energie binnen Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE). Voor het beleidsdomein Financiën en Begroting is de advisering over het begrotingsbeleid een expliciete decretaale opdracht. Vanuit zijn overlegfunctie kan de raad alle onderwerpen op de agenda zetten, en moet hij de overige beleidsdomeinen opvolgen met bijzondere aandacht voor de sociaaleconomische dimensie. De SERV verzorgt tevens het secretariaat van het Vlaams Economisch Sociaal Overleg Comité (VESOC), het overleg tussen werkgevers, werknemers en Vlaamse Regering. Zo zijn bijvoorbeeld het Pact 2020⁷⁵ en het recente werkgelegenheids- en investeringsplan (WIP) grotendeels door de SERV voorbereid.

Daarnaast heeft de SERV nog specifieke taken: de opmaak van beroepscompetentieprofielen en -standaarden; en het onderzoek in STV-Innovatie&Arbeid⁷⁶ rond innovatieve technologische en organisatorische ontwikkelingen in het bedrijfsleven.

Ten derde hebben verschillende andere instanties een plaats bij de SERV. Zij vallen onder de rechtspersoonlijkheid van de

instelling en maken gebruik van gemeenschappelijke diensten en faciliteiten. Inhoudelijk functioneren ze echter volledig autonoom, met een andere samenstelling en aparte bestuursorganen. Voorbeelden zijn de Vlaamse Havencommissie, de Vlaamse Luchthavencommissie, de Mobiliteitsraad (MORA), de Strategische adviesraad voor het Vlaamse Welzijns-, Gezondheids- en Gezinsbeleid (SAR WGG).

Hoe werkt de SERV?

De inhoudelijke werking van de SERV als advies- en overlegorgaan is gestructureerd rond vier clusters, die recht doen aan de brede taakstelling van de SERV. In de cluster arbeidsmarktbeleid en sociaal beleid komen arbeidsmarkt, onderwijs, social profit en armoede aan bod. Binnen de cluster economie en economisch omgevingsbeleid gaat het om thema's inzake economie, innovatie en sociaaleconomisch streekoverleg. Daarnaast is er de cluster begroting en financiering, en de cluster regulering en marktordening, die werkt rond onderwerpen zoals de werking van de overheid, energie, milieu, ruimtelijke ordening, wonen en media.

Een belangrijk principe bij de hervorming van het stelsel, was dat de adviesraden afgestemd moesten zijn op de bestuurlijke organisatie van de Vlaamse overheid. Men streefde in de mate van het mogelijke naar de oprichting van één strategische adviesraad per beleidsdomein⁶⁹. Ondertussen bewoog heel wat: nieuwe strategische

adviesraden werden opgericht, bestaande adviesraden werden omgevormd tot strategische adviesraden of opgeheven en geïntegreerd in nieuwe structuren.

Hieronder stellen we de twee adviesraden voor het EWI-beleidsdomein voor. De Vlaamse Raad voor Wetenschap en Inno-

vatie (VRWI) voor de beleidsvelden Wetenschap en Innovatie bouwt voort op de de traditie van beleidsadvisering door de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid. De SERV of Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen fungeert als strategische adviesraad voor het beleidsveld Economie.

reld als uit de sociaal-economische middelen nadenken over de algemene krachtlijnen van het wetenschaps- en innovatiebeleid in Vlaanderen. De VRWI telt 20 stemgerechtigde raadsleden, die door de Vlaamse Regering benoemd worden voor vier jaar. Verder nemen zes ambtshalve leden aan de vergadering deel met raadgevende stem. De VRWI-staf, bestaande uit acht personen, ondersteunt en coördineert de werkzaamheden.

Een belangrijke nieuwigheid is de oprichting van een internationale reflectiekamer in de schoot van de VRWI. Deze International Advisory Board (IAB) wordt samengesteld uit minstens drie topexperten, werkzaam buiten België. Vanuit een internationale invalshoek formuleert de IAB adviezen over de positie van het Vlaamse wetenschaps- en innovatiebestel, over de uitdagingen waarmee het geconfronteerd wordt, en mogelijke antwoorden hierop. Voor de voorbereiding van zijn adviezen

steunt de VRWI op twee permanente commissies: de commissie Wetenschapsbeleid en de commissie Innovatiebeleid. Een expertengroep Indicatoren en Begroting analyseert jaarlijks de begroting Wetenschap en Innovatie en buigt zich over de indicatoren voor de opvolging van het Innovatiepact⁷¹.

Plannen voor 2010

De samenstelling van de International Advisory Board (IAB) staat hoog op de agenda 2010 van de VRWI. Met de uitdagingen waar we voor staan en de strategische keuzes die zich onvermijdelijk opdringen, is een onafhankelijke, internationale toets door buitenlandse topexperten cruciaal. Daarnaast is een visietekst gepland op de internationalisering van het Vlaams wetenschaps- en innovatiebeleid; opstart van een adhocwerkgroep EU-8-KP over een volgende ronde van het Europese kaderprogramma⁷²...

Op vraag van de Vlaamse minister van Innovatie werkt de VRWI een strategische innovatieagenda op middellange termijn uit, gericht op het ondersteunen van de transformatie van de economie⁷³. De VRWI richt hiertoe innovatieregiegroepen op. De VRWB verrichtte al belangrijk werk in die zin. De verkenningstudie over de prioriteiten voor Technologie en Innovatie in Vlaanderen mondde in 2006 uit in de definitie van zes technologie- en innovatieclusters. Deze werden verder verfijnd en uitgediept tot tien innovatiespeerpunten. De innovatieregiegroepen liggen in het verlengde hiervan. De eerste innovatieregiegroepen worden opgericht rond de thema's: automotieve en voertuigindustrie, duurzame chemie en sociale innovatie.

*Eva Van Maele,
VRWI*

De inhoudelijke aansturing gebeurt via jaarlijkse werkprogramma's, die halfjaarlijks worden geactualiseerd. Ze bevatten de projecten en activiteiten die de SERV op eigen initiatief verricht, samen met een inventaris van verwachte adviesvragen van de Vlaamse Regering of het Vlaams Parlement. In de praktijk gaat de SERV niet op elke adviesvraag in, maar enkel op die 'die ertoe doen'. Daarvoor gebruikt de SERV enkele criteria die de oriëntatie op belangrijke sociaal-economische dossiers en strategische discussies verzekeren. Zo wordt ook ruimte gecreëerd voor eigen studies en proactieve adviezen.

Resultaten (2004-2009)

De SERV ontving de voorbije legislatuur 397 adviesvragen. Ze waren verdeeld over alle dertien beleidsdomeinen, met EWI (30 adviesvragen) op de derde plaats na milieu/energie en onderwijs. Gemiddeld kreeg de SERV 27 dagen tijd om een advies te geven. Voor ongeveer 20% van de adviesvragen gaf de regering 10 dagen of minder. De SERV bracht 224 adviezen uit en 173 korte briefadviezen. De meeste 'echte' adviezen gingen over milieu en energie,

gevolgd door economie en innovatie, bestuurszaken en onderwijs. Verder heeft de SERV de voorbije legislatuur 57 rapporten en adviezen op eigen initiatief gepubliceerd. Thema's die de raad daarin aansneed, hadden vooral betrekking op werk, economie en begroting, maar ook op energie, ruimtelijke ordening, mobiliteit, bestuurszaken, leefmilieu, algemeen overheidsbeleid, onderwijs en welzijn.

Plannen voor 2010

Het werkprogramma voor 2010 bevat initiatieven in elk van de vermelde clusters. Enkele belangrijke thema's in de eerste jaarhelft zijn: de doorgroei van Vlaamse ondernemingen met behoud van hun beslissingscentrum in Vlaanderen, een doorlichting van de subsidies voor de ontwikkeling en het beheer van bedrijventerreinen, een evaluatie van het hernieuwbare-energiebeleid, de versnelling van investeringsprojecten en een evaluatie van het Vlaams fiscaal beleid. De SERV is ook betrokken bij de operationalisering van het Pact 2020⁷⁷, het WIP en de Staten-Generaal Industrie⁷⁸. In het kader van het Belgische voorzitterschap van de EU organiseert de SERV in juli een seminarie

rond het thema innovatie en rol van de sociale partners, samen met het Europese Economisch en Sociaal Comité, de andere regionale sociaal-economische raden en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven.

*Peter Van Humbeeck,
SERV*

69 Het kader werd vastgelegd in het Decreet tot regeling van strategische adviesraden van 18 juli 2003.

70 Dit werd geregeld in het Decreet voor de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid van 30 april 2009, dat in werking trad op 1 januari 2010.

71 EWI-Review 3 1: 18 – 19

72 EWI-Review 2 1: 30 – 33

73 Zie ook p. 48

74 Dit leidde tot een nieuw SERV-decreet dat in werking trad op 1 januari 2009.

75 EWI Review 3 3: 24 – 25 & 35

76 Zie ook p. 30

77 EWI Review 3 3: 24 – 25 & 35

78 Zie ook p. 48

Innovatieve arbeidsorganisatie loont!

Sinds 1984 voert de Stichting Innovatie & Arbeid – ingebed in de SERV⁷⁹ – in opdracht van de Vlaamse sociale partners paritair onderzoek uit naar nieuwe, innovatieve vormen van bedrijfs- en arbeidsorganisatie. Verschillende onderzoeksresultaten worden gebruikt voor het monitoren van specifieke doelstellingen in het Pact 2020⁸⁰.

Dikwijls wordt innoveren gelijkgesteld aan het benutten van technologische nieuwigheden: in productieprocessen (bijvoorbeeld het automatiseren van complexe bewerkingen); of in producten (bijvoorbeeld gebaseerd op nanotechnologie); of in diensten (bijvoorbeeld via nieuwe ICT-toepassingen). Technologisch innoveren is zonder twijfel een belangrijke component van een innovatiebeleid, maar innoveren is meer dan dat. Sleutelen aan de arbeidsorganisatie waardoor medewerkers hun competenties beter kunnen inzetten en zich minder gestresseerd voelen; het voeren van een doordacht competentiebeleid of het beter afstemmen van arbeid en privé sfeer. Het zijn maar enkele voorbeelden van niet-technologische innovaties die men vat onder de algemene term 'sociale innovatie'⁸¹.

Competentiebeleid afstemmen op de arbeidsorganisatie

Deze brede invulling van innovatie heeft al voet aan de grond in heel wat Europese lidstaten⁸², maar ook in Vlaanderen hebben bedrijven en organisaties er veel belangstelling voor. Zo verzamelde de SERV vorig jaar meer dan honderd inspirerende voorbeelden van competentiebeleid⁸³.

Bij Brouwerij Martens, bijvoorbeeld, werd vastgesteld dat een kennisgap was ontstaan door het vertrek van heel wat oudere en ervaren werknemers in 2003. Dit had negatieve gevolgen op zowel de prestatie van de organisatie als op de

taakhoud van de werknemers. Slechts enkele arbeiders hadden nog de kennis om meer complexe machinetaken uit te voeren, de andere taken waren daardoor noodgedwongen eerder routineus. Via een goed onderbouwd plan, waarin communicatie met en betrokkenheid van ploegbazen en operatoren centraal stond, slaagde men erin om zowel een grotere polyvalentie bij de medewerkers te bereiken, als een meer gevarieerde taakinvinging. Dit leidde op zijn beurt tot meer gemotiveerde werknemers en een performantere organisatie.

Vooral die onderlinge samenhang tussen verschillende aspecten van bedrijfsvoering is belangrijk. In dit geval leidde bredere en ruimere competenties aanleren tot een keten van verbeteringen op het vlak van kwaliteit van de arbeid en prestatie van de onderneming. Inbedding in de visie van het bedrijf is essentieel voor dergelijke sociale innovatie. Want wat baat het om de competenties van medewerkers te verhogen als ze die competenties nadien niet zinvol kunnen gebruiken in een aangepaste arbeidsorganisatie?

Dankzij teamwerk een betere benutting van competenties

Andere ondernemingen en organisaties sleutelen rechtstreeks aan de arbeidsorganisatie door de invoering van bijvoorbeeld teamwerk, waarbij meer bevoegdheden aan de teamleden worden toegekend. De driejaarlijkse Technologie-Organisatie-Arbeid-enquête die de Stichting Innovatie

& Arbeid uitvoert⁸⁴ leert ons dat in de periode 2001-2007 het aantal ondernemingen dat volgens het teamconcept is georganiseerd stabiel blijft: rond de 45%. Er is wel een verschil volgens sectorcluster: in de metingen van 2001, 2004 en 2007 is teamwerk het verst doorgevoerd in de cluster Onderwijs, Overheid en Social Profit (in respectievelijk 64%, 54% en 58% van de organisaties). In de industrie gaat het om 24%, 31% en 31% van de ondernemingen. Dat teamwerk in deze organisaties en ondernemingen stevig is verankerd, blijkt uit het hoge percentage teams die op vaste basis zijn georganiseerd (tussen de 80 à 85%). Maar een belangrijke trend is de duidelijke toename in de bevoegdheden die aan teams worden toegewezen. In 2007 hadden bijvoorbeeld 90% van de teams de bevoegdheid voor het bepalen van de onderlinge werkverdeling (58% in 2001), 85% kon de eigen werkmethode bepalen (55% in 2001), 69% was bevoegd voor kwaliteitscontrole (37% in 2001), 61% voor het organiseren van opleiding (32% in 2001) en 30% kon de eigen teamleider aanstellen⁸⁵.

Motieven om de bedrijfs- of arbeidsorganisatie te veranderen kunnen sterk variëren: kosten besparen, sneller werken, beter benutten van de competenties van de medewerkers. Ondernemingen of organisaties die teamgeorganiseerd zijn, scoren significant hoger op het motief 'beter benutten van competenties'. Ook hier zien we een samenhang tussen diverse aspecten van bedrijfsvoering.

Hoge arbeidskwaliteit is goed voor werknemers en bedrijven

Sociale innovatie heeft ook te maken met het verhogen van de 'werkbaarheid' of de kwaliteit van de arbeid. In de Vlaamse 'werkbaarheidsmonitor' (WBM)⁸⁶ wordt de kwaliteit van de arbeid in kaart gebracht via vier kenmerken van de job: psychische vermoeidheid; welbevinden in het werk (is het werk motiverend genoeg?); leermogelijkheden op de werkplek; en de werk-privébalans. Een job die op elk van deze kenmerken 'goed' (of niet problematisch) scoort, beantwoordt aan de omschrijving van een 'werkbare' job. In 2001 was dit het geval bij 52% van alle jobs in Vlaanderen. In 2007 was dit gestegen tot 54%. Er zijn natuurlijk sterke nuances naargelang de sector, het beroep, de leeftijd, contracttype, enz.

Belangrijk is dat in de werkbaarheidsmonitor ook de risico's worden gemeten die aan de basis kunnen liggen van een slechte kwaliteit van de job: werkdruk, emotionele belasting, taakvariatie, autonomie in het werk, ondersteuning door de directe leiding en arbeidsomstandigheden. Daarmee worden tegelijk ook oplossingspistes gesuggereerd. De problemen verschillen naargelang de sector. Zo zijn gemiddeld 40% van de jobs in de gezondheids- en welzijnssector problematisch emotioneel belastend, tegenover slechts 6% in textiel en confectie. Deze laatste hebben dan weer een hogere problematische score voor 'autonomie in de job': namelijk 36% tegenover 19% in de gezondheids- en welzijnssector.

Een goede jobkwaliteit komt niet alleen de werknemer ten goede, maar ook de onderneming: 14% van de werknemers met twee of meer 'knelpunten' hebben gemiddeld drie of meer ziekteverloven per jaar, tegenover slechts 4% van de werknemers met een werkbare job. 22% van de werknemers met twee of meer problemen heeft de intentie de onderneming te verlaten, tegenover slechts 2% van de werknemers met een kwaliteitsvolle job⁸⁷.

Bedrijven en organisaties in Vlaanderen nemen al heel wat initiatieven, bijvoorbeeld op het vlak van het verbeteren van de werk-privébalans via deeltijds werken, tijdskrediet, glijdende werkuren, spreiding van de arbeidsduurverkortings, enz. Werkgevers zijn bereid om verregaand tegemoet te komen aan vragen van werknemers, omdat er een win-winsituatie ontstaat: de werknemers zijn meer tevreden en gemotiveerd in hun job en het productieproces verloopt efficiënter⁸⁸.

Kortom, de begrippen 'innovatieve arbeidsorganisatie' en 'sociale innovatie' dekken een ruime lading, maar ze vormen een belangrijk facet van het globale innovatief doen en denken.

Paul Berckmans,
Stichting Innovatie & Arbeid

Voor meer informatie:
www.serv.be/stichting

79 Zie ook p. 28

80 EWI Review 3 3: 24 – 25 & 35

81 Voor een beknopt overzicht zie: Berckmans Paul: De verruiming van het innovatiedenken en –doen en de rol daarbij van de Vlaamse sociale partners. In: De Cock Olivier (eindred.): Strategische intelligentie over innovatie in Vlaanderen, IWT-Studies n°57, Brussel, 2007, p. 80-92.

82 Bamps Hadewych en Berckmans Paul: Overheidsbeleid ter stimulering van organisatie-innovatie in bedrijven: lessen uit het buitenland. SERV/Stichting Innovatie & Arbeid, Brussel, 2005, 155 p.
Baisier Leen: Organisatievernieuwing in de praktijk. Voorbeelden uit Finland, Nederland, Ierland, Duitsland en België. SERV/Stichting Innovatie & Arbeid, Brussel, 2007, 209 p.

83 Inspirerende voorbeelden van competentiebeleid, SERV, Brussel, 2009, 184 p.

84 Een telefonische enquête bij bedrijfsverantwoordelijken of HR-managers, over kennis over en toepassing van bedrijfs- en arbeidsorganisatorische concepten, managementstrategieën en HR-praktijken. Eind dit jaar wordt de vierde meting gehouden. Voor de trends: Hellings Sandra, Delagrang Hendrik: Nieuwe vormen van werkorganisatie. Trends 2001-2004-2007. SERV/Stichting Innovatie & Arbeid, Brussel, 2008, 28 p.

85 Delagrang Hendrik, Hellings Sandra: Teamwerk in ondernemingen en organisaties met minstens 10 werknemers. TOA 2001-2010. SERV/Stichting Innovatie & Arbeid, Brussel, 2009, 41 p.

86 Driejaarlijks worden 20.000 werkende Vlamingen bevraagd via een schriftelijke vragenlijst. De eerste meting gebeurde in 2003 (respons 60,6%), de tweede in 2007 (respons van 53,3%). Dan werd ook de werkbaarheidsmonitor voor zelfstandige ondernemers afgenomen (6.000 respondenten, respons van 40%). Dit jaar worden beide enquêtes herhaald. Het Pact 2020 voorziet metingen in 2013, 2017 en 2020.

87 Data van 2004

88 Verdonck Gert: Bedrijfsorganisatie en werk-privébalans. Temporele flexibiliteit: voorbeelden van win-winsituaties. Brussel, SERV/Stichting Innovatie & Arbeid, 2010, 111 p.

1

INBO in de bres voor biodiversiteit

2010 is door de Verenigde Naties uitgeroepen tot het Internationaal Jaar van de Biodiversiteit. De variatie van het leven op aarde en de veelheid en verscheidenheid in genen, soorten en ecosystemen wordt bedreigd, dat is bekend. Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO), een wetenschappelijke instelling van de Vlaamse overheid, doet onderzoek naar de instandhouding, de bevordering en het duurzaam gebruik van biodiversiteit. Op die manier ondersteunt het INBO het beleid bij de inspanningen om de achteruitgang terug te dringen.

Het INBO ontstond in 2006 uit de samenvoeging van het Instituut voor Natuur- en Bosbehoud en het Instituut voor Natuur- en Bosbeheer. Een onderzoeksinstelling met geschiedenis dus, maar ook met de blik op de toekomst. Precies met het oog op de toekomst, werd het INBO de voorbije twee jaar grondig gereorganiseerd. Een nieuwe toekomstvisie werd geconcretiseerd in een Strategienota waarin de bakens worden uitgezet voor de periode 2009-2015. De strategie richt zich op hoogwaardig beleidsrelevant onderzoek.

Vier soorten onderzoek

Om het beleid maximaal te ondersteunen, is een mix van verschillende types onderzoek nodig. Het grootste deel van de inspanningen gaat naar toegepast onderzoek. Vertrekkend van de twaalf strategische doelstellingen van het INBO (zie kader) werd een lijst opgesteld van onderzoek dat noodzakelijk is voor een optimaal beleid. Dat onderzoek wordt aangevuld door vraaggestuurd onderzoek, waarbij INBO kijkt naar evoluties in Vlaanderen, Europa en daarbuiten, en een antwoord biedt op de daaruit voortvloeiende kennisvragen. Daarnaast is er ook ruimte voor innovatief onderzoek dat wat verder afstaat van het hier en nu. Dit draagt meer risico en richt zich meer op de langere termijn. Het biedt perspectieven op het verkennen van nieuwe wegen, maar draagt grotere faalkansen in zich – een zorgvuldige evenwichtsoefening. Er is ook een budgettaire marge voorzien om snel te kunnen inspelen op kennisvragen die voortkomen uit actuele ontwikkelingen en knelpunten – het actueel onderzoek. Eind 2009 bijvoorbeeld draaiden de

visserijploegen van het INBO overuren om de evolutie van het visbestand te monitoren naar aanleiding van het stilleggen van het Waterzuiveringsstation Brussel-Noord. Ook het biodiversiteitsgerelateerd onderzoek op het vlak van klimaatwijziging valt onder deze categorie. Tenslotte blijft het INBO in zeer beperkte mate basisonderzoek uitvoeren. Dat kent geen onmiddellijke toepassing, maar is een opstapje naar toekomstig vraaggestuurd, toegepast onderzoek.

Afdelingen en onderzoeksgroepen

De laatste twee jaar was INBO in beweging; sinds begin 2010 staat de nieuwe structuur op poten. Twee wetenschappelijke afdelingen, die beide bestaan uit vijf onderzoeksgroepen, concentreren zich op Beheer en Duurzaam Gebruik van de Natuur en Biodiversiteit en Natuurlijk Milieu.

De afdeling Beheer en Duurzaam Gebruik onderzoekt populaties, soorten en ecosystemen onder invloed van verschillende beheermaatregelen, in functie van het behoud, herstel of de ontwikkeling van biodiversiteit en in functie van het duurzame gebruik en beheer van natuur en bos door belanghebbenden. Daarnaast bouwt de afdeling ook nieuw onderzoek uit, gericht op de relaties tussen biodiversiteit en maatschappij. De afdeling Biodiversiteit en Natuurlijk Milieu richt zijn onderzoek op de evaluatie en de optimalisatie van het gebiedsgerichte beleidsinstrumentarium. Het onderzoek gebeurt op verschillende niveaus: gen, populatie, soort, levensgemeenschap en ecosysteem.

De wetenschappelijke afdelingen worden geflankeerd door de afdeling Advies en Informatie, waarin de laboratoria en de groep kwaliteitszorg de nodige ondersteuning bieden. Ook het rapporteren en adviseren over de natuur – een andere kerntaak van het INBO – behoort tot deze afdeling, net zoals het steeds belangrijker wordende Informatie- en Datacentrum.

Zowel bij de ideeën en het onderzoek als bij de vertaling naar het beleid ligt de klemtoon op innovatie. De ontwikkelingen in het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van biodiversiteit gaan zeer snel. INBO volgt deze op de voet, onder andere door deel te nemen aan Europese onderzoeksprojecten, waarin het vaak een leidende rol op zich neemt. Om de vertaling van nieuwe technieken en concepten naar de praktijk mogelijk te maken, moet een wetenschappelijke instelling over de muur durven kijken. Het INBO schakelt daarom ook onderzoekers uit de sociale en economische wetenschappen in. Alleen zo groeit aandacht voor de biodiversiteitsgerelateerde belangen van iedereen.

Dezelfde openheid hanteert het INBO wanneer het gaat over de samenwerking met enerzijds de collega's van het departement Leefmilieu, Natuur en Energie (het Agentschap voor Natuur en Bos, de Vlaamse Milieumaatschappij, de Vlaamse Landmaatschappij) en anderzijds departementen buiten het milieudomein (Waterwegen & Zeekanaal, De Scheepvaart nv, enzovoort). Daarnaast staat het INBO ook dicht bij de eindgebruiker, die kan rekenen op onze snelle inzetbaarheid. Het instituut heeft het algemeen belang voor ogen, en kan zorgen voor een grote continuïteit op het vlak van onderzoek, kennisaanbod, databeheer en monitoring. Zo draagt het bij tot middel- en langetermijndenken over het beleid.

Het INBO wil meer dan alleen uitstekend wetenschappelijk onderzoek verrichten. Dat onderzoek moet ook gekaderd worden met aandacht voor alle gebruikers van de natuur. Het is immers ook na 2010 essentieel dat iedereen op een verantwoorde en duurzame manier omspringt met onze biodiversiteit.

*Koen Van Muylem,
Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
(INBO)*

12 strategische doelstellingen Het INBO:

1. is een performante instelling
2. coördineert natuur- en bosonderzoek
3. communiceert over wetenschappelijk onderzoek
4. rapporteert over natuur en bos en evalueert het beleid
5. beheert gegevens en maakt ze toegankelijk
6. verleent wetenschappelijk onderbouwd advies
7. monitort en onderzoekt de diversiteit van soorten en ecosystemen
8. monitort en onderzoekt genetische diversiteit
9. monitort en onderzoekt de wisselwerking tussen biotische en abiotische elementen
10. doet onderzoek naar ecologisch beheer
11. doet onderzoek naar duurzaam gebruik en beheer van natuur en bos
12. doet onderzoek naar biodiversiteit en maatschappij

2

3

1. Laboratorium

Het moleculair-genetisch en in-vitro INBO-laboratorium doet onderzoek rond genetische diversiteit van populaties en soorten, en ondersteunt de veredeling van boomsoorten en de aanleg van genenbanken.

2. Calibreren van populieren

Calibreren van geselecteerde populieren in de INBO-kwekerij in Grimminge.

3. Elektrisch vissen

Bij elektrisch vissen worden de vissen verdoofd door het water lichtjes onder stroom te zetten. Ze kunnen vervolgens makkelijk gevangen, geteld en opgemeten worden. Daarna worden ze weer in de rivier gezet.

© Yves Adams / Vilda

Wat doet ons milieu met onze gezondheid?

Het Steunpunt Milieu en Gezondheid is een samenwerkingsverband tussen alle Vlaamse universiteiten en verschillende onderzoeksinstituten. Sinds 2001 voert het – in opdracht van de Vlaamse ministers van Volksgezondheid, Leefmilieu en Wetenschap – onderzoek uit naar het verband tussen milieuvervuiling en de gezondheid.

Onze gezondheid is een kostbaar goed. Niet alleen onze manier van leven en onze erfelijkheid, maar ook ons leefmilieu heeft invloed op hoe gezond we zijn. Zeker wanneer we denken aan moderne beschavingsziekten zoals kanker, astma, onvruchtbaarheid en suikerziekte. Een goede gezondheid vereist een goed milieu. De vraag om grootschalig gecoördineerd onderzoek te voeren naar de impact van het milieu op de gezondheid is daarom vanzelfsprekend.

Eind 2000 besliste de Vlaamse overheid om de wetenschappelijke expertise rond milieu en gezondheid structureel samen te brengen in het eerste Steunpunt Milieu en Gezondheid (2001-2006). De doelstelling? Het vermijden van gefragmenteerde inspanningen en het maximaal gebruikmaken van de aanwezige kennis inzake milieu en gezondheid. Het steunpunt diende dus te functioneren als een kennisinstituut: het onderzocht, paste bestaande kennis toe en integreerde de wereldwijd beschikbare kennis in samenspraak met de beleidsmakers. Aangezien milieu en gezondheid ook op maatschappelijk en sociaalwetenschappelijk gebied in volle ontwikkeling is, had het steunpunt ook een publieke taak te vervullen.

Het Steunpunt Milieu en Gezondheid van de tweede generatie, dat in 2007 werd opgestart, kan worden beschouwd als een logisch vervolg. Het verricht verschillende onderzoeken, op basis van de kennis en de ervaring die in de jaren voordien zijn opgebouwd.

Biomonitoringsprogramma: vingers op de wonden

Het Vlaams Humaan Biomonitoringsprogramma is daarvan het grootste voorbeeld. In de periode 2002-2006 werd een eerste biomonitoringscampagne gevoerd bij ongeveer 1.200 baby's en moeders, 1.600 jongeren en 1.600 volwassenen. Aan elk van hen werd gevraagd een vragenlijst in te vullen over voedingsgewoontes, hobby's, algemene gezondheid, woon-omgeving en de persoonlijke beleving van gezondheidsrisico's in verband met milieuvervuiling. Daarnaast stond elke deelnemer ook een bloed- en/of urinestaal af. In deze campagne werd getoetst of het wonen in verschillende regio's in Vlaanderen in verband kon worden gebracht met vervuilende stoffen in het lichaam en het effect daarvan op de gezondheid. Dit bleek effectief zo te zijn. Zo bleken de gehalten van gechloreerde koolwaterstoffen (PCB's, dioxines, HCB en p,p'-DDE) bijvoorbeeld verhoogd te zijn in de landelijke gebieden – gebieden met minder dan 250 inwoners per km², met minder dan 5% industrie en

zonder geregistreerde vervuilsbronnen als afvalstorten en autosnelwegen. Astma bleek dan weer meer voor te komen in stedelijke agglomeraties.

Uit de studie bleek ook dat de blootstelling aan vervuilende stoffen in verband kan worden gebracht met bepaalde gezondheidseffecten. Zo bleek astma bij jongeren voor te komen met hogere cadmium- en loodwaarden in het bloed. Bovendien vertoonden jongens met een hogere blootstelling aan PCB's en gechloreerde pesticiden een versnelde puberteitsontwikkeling. Terwijl moeders met hogere serumwaarden van PCB's, dioxines en hexachloorbenzeen meer vruchtbaarheidsproblemen vermeldden. Bij jongeren en volwassenen werd meer DNA-schade vastgesteld indien er een hogere blootstelling was aan lood, cadmium of polyaromatische koolwaterstoffen (PAK's).

Omdat het steunpunt beleidsgericht onderzoek verricht met een belangrijke maatschappelijke finaliteit, moest met de resultaten iets gebeuren. Het steunpunt ontwikkelde – in overleg met de overheid – een faseplan om de biomonitoringsresultaten op een gestructureerde, participatieve en transparante manier te vertalen naar het beleid. Dit leidde eind 2009 tot twee concrete actieplannen: enerzijds rond de problematiek van gechloreerde verbindingen, anderzijds rond het toenemen van de astma-incidentie in stedelijke omgeving.

Het nieuwe biomonitoringsprogramma (2007-2011) wil de blootstelling aan vervuilende stoffen nog beter evalueren, vergelijken en opvolgen. Daarom werd in mei 2008 op de eerste plaats een referentiebiomonitoring opgestart: een humane biomonitoringscampagne die een beeld moet opleveren van de milieugezondheid van de gemiddelde Vlaming. Deelnemers uit drie leeftijdsgroepen in heel Vlaanderen namen deel: moeders met hun pasgeborenen, jongeren van 14 en 15 jaar en mannen en vrouwen tussen 20 en 40 jaar. In deze campagne werden veel meer polluenten gemeten dan in het eerste biomonitoringsprogramma: naast de goed gekarakteriseerde vervuilende stoffen – zoals zware metalen en POP's (Persistente Organische Polluenten) – zijn ook stoffen opgenomen die pas de laatste decennia in het milieu terechtkwamen (bijvoorbeeld afkomstig van nieuwe pesticiden), waarover slechts weinig geweten is.

Eenmaal de gegevens over de aanwezigheid van vervuilende stoffen in de gemiddelde inwoner van Vlaanderen zijn verzameld, kunnen deze worden vergeleken met gegevens uit welgekozen aandachtsgebieden: 'hotspots' waar bezorgdheid

heerst over de milieudruk en de impact ervan op de gezondheid. Zo ging vorig jaar een humane biomonitoringscampagne van start bij veertien- en vijftienjarigen in het industriegebied van Genk-Zuid. In Menen zal dit jaar nog een campagne starten bij dezelfde leeftijdsgroep.

Vraagbaak, gestructureerd én ad hoc

Een beleidsveld met de ontwikkelingssnelheid en de maatschappelijke gevoeligheid van milieu en gezondheid, heeft nood aan proactieve en vraaggestuurde wetenschappelijke ondersteuning. De vraagbaak is hét aanspreekpunt voor de Vlaamse overheid. Die beantwoordt kortetermijnvragen, maar voert ook literatuurstudies uit over relevante en belangrijke milieu- en gezondheidsthema's. Zo werd in het verleden bijvoorbeeld door de Vlaamse overheid advies gevraagd over de impact van het binnenmilieu op het chronisch vermoeidheidssyndroom (CVS) of over de gezondheidseffecten van gsm-gebruik door kinderen.

In de eerste plaats wordt de horizon proactief gescreend op nieuwe topics met maatschappelijke en beleidsmatige relevantie. Ten tweede wordt ook de wetenschappelijke literatuur over deze onderwerpen nauwgezet gevolgd, zodat wetenschappelijk gefundeerde beleidsadviezen geformuleerd kunnen worden.

Soms worden beleid en administraties verast door problemen. Ook in die gevallen wordt wetenschappelijk beleidsadvies gegeven aan de opdrachtgevende overheid. Voorbeelden hiervan zijn de vraagbaakrapporten over de gezondheidseffecten van sporten in een stedelijke omgeving of de impact van wonen in de buurt van een spuitcabine.

Fijn stof – grote gevolgen?

In Vlaanderen wordt de blootstelling aan luchtverontreiniging ervaren als een van de belangrijkste problemen voor de gezondheid. Fijnstofdeeltjes zijn – wat de gezondheidsrisico's betreft – de belangrijkste vervuiler. Ze bevorderen en verergeren hart- en luchtwegklachten, veroorzaken longkanker en belemmeren de ontwikkeling van de longen bij kinderen. Uit verschillende studies blijkt dat mensen met diabetes gevoeliger zijn voor de effecten van fijn stof. Daarom voert het steunpunt een studie uit bij diabetespatiënten waarbij enerzijds naar het effect van fijn stof op de longen en op de bloedstolling en anderzijds naar de ontwikkeling van slagaderverkalking wordt gekeken. Indien het bloed te snel stolt, heeft de patiënt mogelijk meer risico op het ontwikkelen van hart- en vaatziekten, waaronder beroerte en hartinfarct. Slagaderverkalking is een ziekte die de bloedvaten vernauwt of de kans op bloedklonters verhoogt, waardoor

de bloedvaten kunnen verstopten. Dit kan leiden tot een hart- of herseninfarct.

De onderzoeksresultaten leren dat mensen die dichter bij een drukke weg wonen, meer koolstofdeeltjes in de longcellen hebben. Dit wijst erop dat koolstoflading in longcellen een merker is voor blootstelling aan fijnstofdeeltjes. Vervolgens bleek dat de diabetespatiënten met meer koolstofdeeltjes in de longcellen, meer geoxideerde LDL-deeltjes in het bloed hadden. Geoxideerde LDL-deeltjes (low density lipoproteïne) vormen een belangrijke maat voor de ontwikkeling van slagaderverkalking. Het zou dus kunnen dat mensen die gedurende langere tijd meer worden blootgesteld aan fijn stof, meer kans hebben op de ontwikkeling van slagaderverkalking. Bovendien bleek dat personen met een grotere hoeveelheid geoxideerde LDL-deeltjes vaker in de buurt van een drukke weg wonen.

Verminderde vruchtbaarheid, milieu en tandvullingen: zoek de link

Verschiedende vervuilende stoffen in ons leefmilieu hebben hormoonverstorende eigenschappen. De toenemende blootstelling hieraan in onze Westerse samenleving kan een rol spelen in de toename van vruchtbaarheidsproblemen bij de man én de vrouw. Het Steunpunt Milieu en Gezondheid voert twee patiëntenstudies uit: zowel bij mannen als bij vrouwen wordt

Vervuilende stoffen in je lichaam:
Wat draag jij met je mee?

door middel van humane biomonitoring nagegaan of patiënten met verstoorde vruchtbaarheid meer zijn blootgesteld aan hormoonverstorende stoffen dan een controlegroep.

In de mannelijke case-controlstudie worden patiënten en controles geselecteerd op basis van hun spermakwaliteit. De 'cases' zijn 75 mannen met een verstoorde spermakwaliteit, die niet is toe te wijzen aan een aangeboren, genetische of gekende verworven oorzaak. Als 'controles' worden 75 mannen geselecteerd met een normale spermakwaliteit en een volledig normaal klinisch onderzoek.

In de vrouwelijke case-controlstudie is het iets moeilijker om vruchtbaarheid te definiëren. Vaak wordt de periode waarin men zwanger probeert te worden als maat genomen voor vruchtbaarheid. Als 'cases' worden 75 vrouwen gerekruteerd met een normale menstruele cyclus, een normaal klinisch onderzoek, en een partner met bewezen vruchtbaarheid (normale spermakwaliteit) die na 18 maanden of langer nog niet zwanger zijn. Als 'controles' worden 75 vrouwen geselecteerd met normale vruchtbaarheid, regelmatige menstruele cyclus en een normaal klinisch onderzoek.

Een belangrijke groep van hormoonverstoorders zijn historische polluenten zoals PCB's, dioxines, gechloreerde pesticiden

en zware metalen. Daarnaast worden ook een aantal nieuwere polluenten gemeten: gebromeerde vlamvertragers, weekmakers en perfluoriderivaten. Deze stoffen worden in de literatuur in verband gebracht met verminderde vruchtbaarheid bij de man, verstoorde menstruatie en borstkanker bij de vrouw. In een extra onderzoeksluik wordt nagegaan of patiënten met verstoorde vruchtbaarheid meer tandvullingen hebben, en op deze manier mogelijk meer zijn blootgesteld aan hormoonverstorende stoffen, bijvoorbeeld bisfenol A. Het meten van deze biomerkers is zeer vernieuwend en werd tot heden nog niet uitgevoerd bij patiënten met vruchtbaarheidsproblemen. De resultaten van de studie worden volgend jaar verwacht.

Milieu, gezondheid en sociale ongelijkheid

Internationaal groeien de aanwijzingen dat armere bevolkingsgroepen via hun woon- en werkomgeving een onevenredig aandeel hebben in blootstellingen aan en impact van omgevingsfactoren, zoals lood of PCB's. Milieugebonden blootstelling vormt hierin een belangrijk onderzoeksdomein: meer kennis is nodig over de blootstelling en gezondheidsrisico's van sociaal kwetsbare bevolkingsgroepen en over de sociale mechanismen die een rol spelen in de relatie tussen milieuvervuiling en gezondheid. Humane biomonitorings-

gegevens kunnen een belangrijke aanvulling of nuancering bieden bij de bestaande literatuur. Zo toonden verkennende analyses door het eerste steunpunt dat laagopgeleiden soms hogere, maar soms ook lagere concentraties van polluenten in hun lichaam hadden. De Vlaamse resultaten zijn dus geen eenduidige bevestiging van de literatuur rond sociale ongelijkheid bij milieuvervuiling, maar illustreren veeleer de complexiteit van mechanismen tussen externe en interne blootstelling.

Los van deze instrumentele waarde van sociaalwetenschappelijke kennis, is de rol die sociale wetenschappen (kunnen) spelen ook een onderzoeksonderwerp op zich. De dagelijkse ervaringen en bevindingen van het steunpunt worden dan ook zo veel mogelijk wetenschappelijk gevaloriseerd. Alleen zo kunnen de beleidswetenschappen en het actieonderzoek in dit toepassingsveld zich verder ontwikkelen, zoals in het buitenland. Het uitbouwen van de wetenschappelijke capaciteit is overigens ook een belangrijke doelstelling van de steunpuntwerking.

Karen Goeyens (VUB), Bert Morrens (UA), Elly Den Hond (VITO), Els Van de Mieroop (PIH), Lotte Jacobs (K.U.Leuven), Tim Nawrot (K.U.Leuven), Ben Nemery (K.U.Leuven), Nik Van Larebeke (UGent), Ilse Loots (UA), Greet Schoeters (VITO), Vera Nelen (PIH), Willy Baeyens (VUB)

Promotor-coördinator: Prof. dr. Willy Baeyens

Consortiumleden:

- Vrije Universiteit Brussel
- Universiteit Gent
- Katholieke Universiteit Leuven
- Universiteit Antwerpen
- Universiteit Hasselt
- Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
- Provinciaal Instituut voor Hygiëne
- Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum Geel

Adres: Pleinlaan 2, 1050 Brussel

Tel.: 02 629 32 64

Fax: 02 629 32 74

E-mail: info@milieu-en-gezondheid.be

Website: www.milieu-en-gezondheid.be – hier vindt u alle onderzoeksrapporten en publicaties

26 oktober 2010: studiedag rond resultaten van enkele onderzoeksluiken

Functioneel bevoegde minister:

- Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur
- Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Budget: 623.571,43 euro

Het Europees voorzitterschap: een kans voor Vlaanderen

Na Spanje zal België op 1 juli 2010 voor zes maanden het voorzitterschap opnemen van de Europese Unie. Het Belgische EU-voorzitterschap gaat echter niet alleen de federale overheid of de FOD Buitenlandse Zaken aan, maar ook de gemeenschappen en gewesten⁸⁹.

Voor de regionale bevoegdheden spreken de Belgische deelstaten onderling een toerbeurtregeling af, die aangeeft welke regio België vertegenwoordigt gedurende welke periode voor welk beleidsveld. Zo zullen tijdens het komende Belgische EU-voorzitterschap Vlaamse ministers optreden als Belgisch voorzitter voor visserij, leefmilieu, onderwijs, jeugd en sport. Bovendien blijft Vlaanderen samen met Wallonië en de federale overheid een institutionele rol spelen inzake landbouw. Vlaanderen mag ook extra initiatieven nemen rond wetenschap en innovatie.

De verplichtingen van een EU-voorzitterschap blijven dus niet beperkt tot het voorzitten van de formele ministerraden en formele raads werkgroepen voor experten. Een voorzitter wordt verondersteld ook eigen initiatieven te nemen. Namens het Belgische EU-voorzitterschap zal de Vlaamse overheid tal van vergaderingen verzorgen op ministerieel en ambtelijk niveau, vooral voor die beleidsvelden waar Vlaanderen als Belgisch voorzitter optreedt.

De werkzaamheden voor het EU-voorzitterschap kan de Vlaamse overheid een nieuwe impuls geven voor een meer proactieve aanpak in Europese aangelegenheden en voor een meer internationale reflex binnen het eigen beleid. Sinds het vorige Belgische EU-voorzitterschap in 2001 zijn er duidelijk meer beleidsmedewerkers die zich richten op de Europese beleidsagenda. Daarnaast biedt een EU-voorzitterschap kansen op communicatievlak, zowel naar de burger in binnen- als in buitenland.

De betrokkenheid verhogen

Tijdens het EU-voorzitterschap neemt Vlaanderen het initiatief om uiteenlopende acties te organiseren rond thema's zoals muziek en culinaire activiteiten. Het doel? De Vlaamse burger bewustmaken van de rol van Europa in Vlaanderen en de rol van Vlaanderen in Europa. Dit bereiken we niet alleen door correcte en duidelijke

informatie te geven, maar ook door de Vlaamse en Europese burger op een interactieve en duurzame manier te betrekken bij het Europese project. Interactie is immers doeltreffender dan informatie.

Om de betrokkenheid van de burger te verhogen, moeten de communicatie-initiatieven van het voorzitterschap aan een aantal principes voldoen. Zo moet de leefwereld van de burger vooropstaan en stappen we af van 'top-down' communicatie. Om een blijvend en duurzaam effect te garanderen, moet de burger weten wat er met zijn inbreng wordt aangevangen.

Ten slotte wordt zo veel mogelijk samengewerkt met interne en externe partners. Deze samenwerking maakt een duurzame interactie met de burger mogelijk. De bestaande organisaties werken rond thema's die toelaten op een toegankelijke manier informatie te verschaffen over een ingewikkeld onderwerp, zoals de Europese Unie. Bovendien hebben deze organisaties een geëngageerde achterban, die de evenementen op een actieve manier opvolgt via bijvoorbeeld nieuwsbrieven en websites. Wanneer dergelijke vzw iets organiseert rond het EU-voorzitterschap, komt de boodschap toegankelijker en geloofwaardiger over.

Een ander belangrijk element in het communicatieverhaal is de samenwerking met mediapartners. Een traditionele advertentiecampaigned is weinig interactief, aangezien deze voornamelijk top-down gericht is. Hier kan het voorzitterschap als kader dienen voor bestaande acties of programma's. Media weten perfect wat bij hun publiek werkt en wat niet. Bovendien hebben ze ervaring met sociale media. Ze beschikken vaak over een uitgebreide achterban op netwerksites.

Vlaanderen in de kijker

Tijdens het voorzitterschap zijn alle ogen gericht op België, Vlaanderen en de andere deelstaten. Dit biedt een unieke gelegenheid om het internationale profiel

van Vlaanderen te versterken en in Europa uit te dragen dat de Vlamingen open, Europees georiënteerde en geëngageerde burgers zijn.

De Europese beleidsmakers die betrokken zijn bij het voorzitterschap maken uiteraard via alle formele en informele evenementen kennis met het Vlaamse beleid, maar evenzeer met onze cultuur en samenleving. En Vlaanderen gaat verder in zijn communicatie: buitenlandse journalisten, medewerkers van de Europese instellingen en andere relevante expatgroepen proeven tijdens het voorzitterschap ook van hoe Europa leeft in onze regio. Ze worden zo veel mogelijk betrokken bij de publieksevenementen. Ook via een aantal gerichte initiatieven stimuleren we de wisselwerking tussen die buitenlandse sleutelfiguren en de Vlamingen.

Onze inspanningen moeten duurzaam zijn. Onze investeringen in communicatie en beeldvorming dienen ook na het voorzitterschap een blijvend effect te hebben. De acties zijn dus geen losse flodders, maar leggen de basis voor een blijvende positieve attitude en een actievere wisselwerking met de Europese instellingen, de diplomatieke en culturele partners, buitenlandse media, toeristen en investeerders.

*Leontien Demeyere,
Diensten Algemeen Regeringsbeleid*

⁸⁹ EWI Review 3 3: 27 – 28

Agenda in de aanslag

Het mag dan wel officieel het Belgische voorzitterschap van de Europese Unie heten, dankzij de toerbeurtregeling⁹⁰ heeft ook Vlaanderen heel wat in de pap te brokken. Niet alleen zal het voluit gaan voor de beleidsprioriteiten, het wil deze ook stevig in de kijker zetten door de (mede-)organisatie van en steun aan verscheidene topconferenties. Ook het departement EWI heeft heel wat in petto vanaf 1 juli.

Vlaanderen vraagt tijdens het voorzitterschap aandacht voor vijf overkoepelende prioriteiten. In de eerste plaats focust het op de hervormde Lissabonstrategie na 2010⁹¹ en de noodzakelijke tools om te komen tot een sociaal, groen en concurrentieel Europa. Ten tweede is 2010 het Europese Jaar voor de Bestrijding van Armoede en Sociale Uitsluiting. Vanzelfsprekend zijn armoedebestrijding en sociale inclusie als Vlaamse prioriteit opgenomen in het programma. Klimaat, energie en leefmilieu vormen een derde aandachtspunt. Verder wil Vlaanderen een voorzitterschap dat zich inspant voor duurzame ontwikkeling. Ten slotte wenst Vlaanderen de essentiële rol van de regio's binnen de Europese Unie op de agenda te plaatsen, met een beleid dat dichterbij de burger staat.

EWI spotlights

Naast deze vijf krachtlijnen schuift ook elk beleidsdomein prioriteiten naar voor die weerspiegeld worden in de organisatie van en partnerschap in conferenties. EWI kan een goedgevulde agenda voorstellen voor het najaar van 2010.

Duurzame maatschappij

Duurzame ontwikkeling en het energievraagstuk staan zeer hoog op de voorzitterschapsagenda. Het departement EWI maakt de vertaling naar conferenties op het vlak van onderzoek, innovatie en duurzame economie.

Zo schenkt Vlaanderen hoge prioriteit aan de opvolging van het Europese Strategic Energy Technology Plan (SET Plan) dat tot doel heeft de ontwikkeling en uitrol van koolstofarme energietechnologie in Europa te versnellen. EWI organiseert de **SET Plan 2010 Conference**, waar de huidige ontwikkelingen van het SET-Plan zullen worden voorgesteld, en de dialoog over deze materie met de VS, Japan en de rest van de wereld verder gestalte zal krijgen. Op die manier wil EWI, samen met de Europese Commissie, komen tot een globale aanpak inzake de rol van energietechnologieën in een koolstofarme economie.

Duurzaam en innovatief zijn eveneens sleutelwoorden voor de **Knowledge Based Bio-Economy towards 2020 Conference**. Centraal staat de rol van innovatieve toepassingen in de bio-economie om de grote maatschappelijke

uitdagingen zoals klimaatverandering, voedselveiligheid, verouderende bevolking en bedreiging van de biodiversiteit aan te pakken. De Europese 'Knowledge Based Bio-Economy' (KBBE) werd in 2005 gelanceerd door de Europese Commissie met de eerste KBBE-conferentie en maakt integraal deel uit van het Zevende Kaderprogramma⁹². KBBE towards 2020 wil zowel de implementatie van KBBE sinds 2005 evalueren als vooruitkijken naar de toekomst, en een belangrijke bijdrage leveren tot een nieuwe Europese visie en actieplan. Een bezoek aan succesvolle Vlaamse KBBE-clusters, voorafgaand aan de conferentie, maakt het programma compleet.

Binnen de duurzaamheidsscope valt ook de wetenschappelijke onderbouwing van het Europees Strategisch Plan voor Marien en Maritiem onderzoek. Op de **Euro-Ocean 2010 Conference**, georganiseerd door het departement EWI en het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ), staan de grote uitdagingen op vlak van marien en maritiem onderzoek centraal. Om de visibiliteit van de conferentie te verhogen en bewustwording te creëren op het Europese beleidsniveau, is er – voorafgaand aan de conferentie – een nevenactiviteit gepland in het Europees parlement. De

conferentie zelf heeft als doel een waardevolle bijdrage te leveren tot het beleid. In die zin zal de conferentie in Oostende worden afgesloten met de voorstelling van de *Ostend Declaration*, met concrete actiepunten voor de beleidsmakers.

Geen duurzame ontwikkeling zonder duurzame economie. Het departement EWI, de Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid (DAR) en het departement Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE) organiseren, in samenwerking met het Comité van de Regio's, een conferentie rond welvaart, welzijn en economische groei. Het evenement wil ingaan op de rol van de Europese regio's in het internationale debat rond de ontwikkeling van een beleid en van indicatoren voor duurzame ontwikkeling.

Europese onderzoeksruimte

Wat betreft de uitbouw van de Europese onderzoeksruimte, wenst Vlaanderen tijdens het voorzitterschap de klemtoon te leggen op vereenvoudiging en inperking van de bureaucratie. Ook wil Vlaanderen nagaan welke grensoverschrijdende samenwerkingen het best geschikt zijn in het kader van Joint Programming Initiatives. Ten slotte wil Vlaanderen zich

inzetten voor de implementatie van het Europees partnerschap rond loopbanen en mobiliteit voor onderzoekers. In het kader hiervan draagt EWI bij tot de **European Partnership for Career & Mobility of Researchers Conference**, georganiseerd door het Federaal Wetenschapsbeleid. Daarnaast is EWI ook via de Herculesstichting⁹³ betrokken bij de **ENERI 2010 Energy Research Infrastructures Conference**.

Aandacht voor kmo's

Onder het Belgische voorzitterschap zal de uitvoering van de Small Business Act (SBA), in 2008 goedgekeurde beleidsmaatregelen voor kleine en middelgrote ondernemingen, worden geëvalueerd. Vlaanderen, dat via het Agentschap Ondernemen en het IWT actief participeert in het Enterprise Europe Netwerk⁹⁴, is tijdens het voorzitterschap gastheer van **EEN's Annual Conference**. Belangrijke focus dit jaar is de positie van de Europese kmo in 2020. Daarnaast werkt EWI mee aan het programma voor de **SMEs and Technological Innovation Conference**, waar de noden van kmo's op vlak van onderzoek en innovatie centraal staan.

Innoveren is cruciaal

Vlaanderen kijkt uit naar een vervolg op de Omvattende Innovatiestrategie uit 2006 en de discussie van het nieuwe Innovatie(actie)plan van de EU, dat er mogelijk nog komt voor het Belgische voorzitterschap. Vlaanderen zal aandacht vragen voor innovatie-initiatieven die de concurrentiepositie van de ondernemingen kunnen versterken. De Vlaamse Regering benadrukt hierbij dat innovatie over het hele traject moet worden gefinancierd.

Innovatief industriebeleid

Voor het industriebeleid moet eco-innovatie een belangrijke krachtlijn worden. In deze context wil Vlaanderen tijdens het voorzitterschap aandacht voor de verdere uitvoering van het Green Cars Initiative en de Europese strategie voor ontplooiing van de elektrische wagen.

Het departement EWI is zeer nauw betrokken bij de organisatie van de **European Industrial Technologies 2010 Conference**. De focus van deze conferentie ligt op 'nanotechnologies, nanowetenschappen, materialen en nieuwe productietechnologieën (NMP)'.

Een primeur: voor het eerst vindt dergelijk grootschalig NMP-event plaats. Er wordt gemikt op 1.500 deelnemers. Het sleutelwoord? Integratie, zowel tussen de N, de M en de P's, als tussen onderzoek en industrie.

EU 2020-strategie

De invulling van de EU 2020-strategie werd reeds aangestipt als een belangrijk overkoepelend agendapunt tijdens het voorzitterschap. Deze strategie wordt de opvolger van de bekende Lissabon-strategie, die als doel had om van Europa tegen 2010 de meest vooruitstrevende kenniseconomie te maken. Vanuit Vlaanderen worden als centrale doelstellingen duurzame groei en jobs naar voor geschoven. Rond de verdere uitbouw van de Europese kenniseconomie zal het departement EWI participeren in de organisatie van de jaarlijkse **Security Research Conference** en de tweejaarlijkse **ICT conference**⁹⁰. Deze laatste is door haar lange traditie uitgegroeid tot het grootste ICT-evenement in Europa. De meest recente trends in het ICT-domein worden voorgesteld aan de 4.500 deelnemers. Naast de conferentie geeft een tentoonstelling van 5.000 m² een overzicht van de digitale innovatie in Europa. In het Belgisch paviljoen kan de bezoeker kennismaken met de belangrijkste lokale ICT-spelers.

Vlaanderen mikt hoog op het vlak van onderzoek, innovatie en economie door de organisatie van verschillende grootschalige conferenties op zich te nemen en daarnaast ook inhoudelijk en financieel actief bij te dragen tot verschillende andere conferenties binnen het beleidsdomein (zie kalender). Gedetailleerde informatie over alle conferenties waaraan EWI een steentje bijdraagt, vindt u op de pagina's over het Belgische EU-voorzitterschap op de EWI-website.

*Monika Sormann, Eva Van Buggenhout,
Karolien Waegeman, Willem De Moor,
Kim Hoedt
EWI-projectteam EU-voorzitterschap*

Een uitgebreid overzicht van de conferenties vindt u op www.ewi-vlaanderen.be/euvoorzetterschap

september 2010

- European Industrial Technologies 2010 Conference, 7-9 september, Brussel, www.industrial-technologies2010.eu
- KBBE towards 2020, 13-14 september, Brussel, www.kbbe2010.be
- Research, Development and Innovation for a more secure Europe 2010 Conference, 22-24 september, Oostende
- ICT 2010 Conference, 27-29 september, Brussel

oktober 2010

- EurOcean 2010 Conference, 12-13 oktober, Oostende, www.eurocean2010.eu
- EEN's Annual Conference, 13-15 oktober, Antwerpen
- ITEA - ARTEMIS co-summit 2010, 26-27 oktober, Gent
- Beyond GDP, 4-5 oktober, Brussel

november 2010

- European Partnership for Career & Mobility of Researchers, 8-10 november, Brussel
- Strategic Energy Technology Plan 2010 Conference, 15-16 november, Brussel, www.setplanconference2010.be
- Research and Innovation in SME's, 17-18 november, Luik
- SME's and Technological Innovation Conference, 17-18 november, Luik
- Positive Visions for Biodiversity, 16-19 november, Brussel
- ENERI 2010: Energy Research Infrastructures, 29-30 november, Brussel

december 2010

- RESCUE foresight initiative, Consensus Conference (ESF-COST 'Frontier of Science' event), 7-9 december, Antwerpen
- Future Internet Conference Week, 13-17 december, Gent

⁹⁰ Zie EWI review 3 3: 27 – 28

⁹¹ EWI Review 3 3: 24 – 25 & 35

⁹² EWI Review 2 1: 30 – 33

⁹³ EWI Review 1 2: 30 – 31 & 3 1: 24 – 27

⁹⁴ Het EEN is hét instrument van DG Ondernemingen en Industrie voor de ondersteuning van kmo's.

⁹⁵ http://ec.europa.eu/information_society/events/ict/2010/index_nl.htm

Een gedragscode voor banken

In november 2009 vond in de gebouwen van de Nationale Bank de 'rondetafel Banken en Bedrijven' plaats. Deze rondetafelconferentie werd gehouden in het kader van de financieringsproblematiek bij sommige ondernemingen als gevolg van de financiële crisis, die een crisis binnen de reële economie geworden is. De conferentie ging in op mogelijke oorzaken van de kredietproblematiek en besprak de standpunten van de verschillende partijen: banken, bedrijven en overheid. Ook het relevante overheidsinstrumentarium⁹⁶ werd uitgebreid toegelicht.

Een van de resultaten was een afspraak waarin de betrokken partijen verbintenissen aangingen met het oog op een vlotte en verantwoorde kredietverlening in Vlaanderen. Om enkele van de aangegane verbintenissen kracht bij te zetten, werden deze – onder impuls van de Vlaamse minister-president samen met Febelfin⁹⁷, Voka en Unizo – geconcretiseerd en omgevormd tot een intentieverklaring. De ondertekenaars nemen de geconcretiseerde principes mee naar een overleg met partners uit de andere gewesten en gebruiken deze als basis voor de aanpassing van de 'gedragscode tussen banken en kmo's in het kader van de kredietverlening'.

De aangegane engagementen draaien rond verschillende thema's. De banken willen bijdragen tot een ruime, doch verantwoorde *kredietverlening*, vanuit het besef dat zij functioneren als de motor van de economie. De banken en de ondernemersorganisatie beloven bovendien steeds open te staan voor dialoog en constructieve suggesties te doen aan de regeringen om (toekomstige) knelpunten in de kredietverstrekking te verhelpen. Febelfin zal nieuwe methoden ontwikke-

len om cijfermateriaal te verzamelen en te verwerken om zo een betere monitoring van de kredietmarkten te realiseren.

De banken engageren zich om duidelijke richtlijnen mee te delen over de verwachte elementen van een *kredietdossier*. Ze beloven een aanvraag binnen een redelijke termijn en op een transparante wijze af te handelen. De ondernemersorganisaties zullen een goed opgebouwd kredietdossier promoten.

De banken zullen hun beslissing over een kredietaanvraag duidelijk motiveren, zodat de aanvrager *inzicht* krijgt in wat de beslissing beïnvloed heeft. De ondernemersorganisaties zullen hun leden *informer*en over de impact van een veranderende macro-economische context op de kredietverlening. En ze zullen ondernemers sensibiliseren om tijdig met hun problemen naar hun bank te stappen.

De banken engageren zich om actief samen te werken met de *kredietbemiddelaar* en het relevante *overheidsinstrumentarium* aan te bieden. Ze zullen hun klanten bij hun aanvraag voor steunmaatregelen begeleiden. Unizo en Voka

verbinden zich ertoe om actief de diensten van de kredietbemiddelaar bij hun leden te promoten en informatie over de overheidsmaatregelen te laten doorstromen.

Mocht de gedragscode op deze manier een herbevestiging, update en verruiming krijgen, kunnen mogelijke problemen met de kredietverlening in de toekomst snel aangepakt worden. Vlaamse ondernemers genieten dan van een zekere, ruime en verantwoorde kredietverlening.

Jan van Nispen,
Afdeling Ondernemen en Innoveren

⁹⁶ Zie bv. EWI Review 3 1: 6 – 7

⁹⁷ Febelfin is de overkoepelende federatie voor de Belgische financiële sector – www.febelfin.be.

Vlaanderen op de wereldtentoonstelling 2010 in Shanghai

'Better City, Better Life' is het thema van de Wereldexpo 2010. Wie dit jaar de kans heeft om naar Shanghai te gaan⁹⁸, moet zeker een bezoek brengen aan het Belgisch paviljoen. Het zal snel duidelijk worden dat Vlaanderen er een stevige stempel op heeft gedrukt.

“If you think in terms of a year, plant a seed;
if in terms of ten years, plant trees;
if in terms of 100 years, teach the people.”
Confucius (551-479 BC)

Het Belgisch paviljoen doet ook dienst als Europees paviljoen. Vermits België van juli tot en met december 2010 het Voorzitterschap waarneemt, zal de Europese Unie tijdens de Wereldtentoonstelling in het Belgisch paviljoen gehuisvest zijn.

De aanbesteding voor het ontwerp en de inrichting en de afbraak van het paviljoen werd toegekend aan een consortium geleid door de Vlaamse firma Interbuild. De architect van het gebouw is Christine Conix uit Antwerpen.

Het gebouw werd zo uitgewerkt dat het tal van doelgroepen kan aanspreken. Het wordt als het ware een platform, waar Chinese en buitenlandse bezoekers elkaar kunnen ontmoeten. Het paviljoen bestaat uit een tentoonstellingsruimte, een winkel en een restaurant voor het grote publiek, en een businesscenter en conferentieruimte voor het ontwikkelen van handelsrelaties. Hier worden door de federale, regionale, provinciale en lokale overheden en organisaties, instellingen en bedrijven evenementen of activiteiten georganiseerd. Waar de conferentieruimte in hoofdzaak bestemd is voor seminars door overheden en bedrijven, is de tentoonstellingsruimte vooral gericht op het grote publiek. Men verwacht er zowat 70.000 bezoekers per dag.

Proeven van België

In het paviljoen is niet alleen een tentoonstelling van diamantjuwelen te bezichtigen. Ook onze bekende Belgische chocolade kan er geproefd worden. In de 'chocolate corner' wordt doorlopend gedemonstreerd hoe pralines worden gemaakt. Alle grote Vlaamse fabrikanten van pralines zijn bij dit project betrokken. Ook onze bourgondische gastronomische cultuur – inclusief bier, wafels en frietjes – komt aan bod.

België speelt tevens in op het thema 'Better City, Better Life'. Zo zullen bezoekers een tentoonstelling kunnen bezoeken over het Prinses Elisabethonderzoeksstation op Antarctica van de International Polar Foundation.

'Green Shoots', op reis naar vergroening

Vlaanderen koos ervoor om, samen met de andere regio's, en in lijn met het thema van de wereldtentoonstelling, de focus te leggen op duurzame ontwikkeling. 'Better City, Better Life' speelt immers in op de nood aan vergroening van onze (verstedelijkte) maatschappij. Biodiversiteit, waterschaarste en de klimaatverandering staan daarbij centraal. De drie Belgische regio's sloten zich aan bij het Vlaamse verhaal. Dat brengt onder de titel 'Green

Shoots' een symbolische en educatieve reis doorheen staaltjes van milieutechnologisch kunnen, die zorgen voor een vergroening van onze verstedelijkte samenleving.

De rondleiding begint in een virtuele tunnel, waarin België wordt gesitueerd. Daarop volgt een introductie van de symbolische en educatieve reis 'Green Shoots'. Tijdens de rondleiding ontdekt de bezoeker hoe een kiem tot een boom kan uitgroeien en wat dat betekent in termen van biodiversiteit in het verstedelijkte China.

De reis volgt een welbepaald traject, met aan de ene kant de visualisatie van de natuur en aan de andere kant de stad. Het traject wijst op de talloze mogelijkheden die er zijn op stedenbouwkundig en milieutechn(olog)isch vlak. Hierbij wordt een overzicht gegeven van de kennis en kunde van Belgische onderzoekers en bedrijven – omtrent lucht, klimaat, waterzuivering en de effecten van het milieu op mens en gezondheid – waardoor ook deze 'Green Shoots' in de verf worden gezet. Bij het verlaten van het paviljoen komt de bezoeker in een park terecht, waar door hij het gevoel krijgt dat zijn traject is volbracht.

De bezoeker 'beleeft' het hele verhaal, en beseft dat hij er een deel van is, dat zijn eigen voortbestaan eraan is gekoppeld; kortom, dat hij een traject volgt naar een

'Better Life'. Zowel de symbolische als de educatieve waarde van dit traject zijn van belang, wat in China erg wordt geapprecieerd. Het is een universeel thema, dat jong en oud aanspreekt.

De ecologische voetafdruk van het Paviljoen

De tentoonstelling is echter niet louter educatief en symbolisch opgevat. Ze zal ook concreet uitmonden in de aanplanting van een bos. Hierdoor kan de bezoeker daadwerkelijk bijdragen tot de vergroening van zijn leefomgeving. Naar aanleiding van de Wereldtentoonstelling wordt, ter compensatie van de CO₂-uitstoot van het paviljoen, een bos aangeplant. Dit initiatief past ook in een internationale campagne die de relatie tussen de bebouwing en de biodiversiteit⁹⁹, de waterschaarste en de klimaatverandering aanhaalt. Het departement Leefmilieu, Natuur en Energie van de Vlaamse overheid, in samenwerking met de Chinese NGO Shanghai Roots & Shoots – een lokale spin-off van de Jane Goodall Foundation – financiert en coördineert dit milieu-educatief project, waarbij ook Chinese scholen worden betrokken.

Jan Van Den Einde,
Flanders Investment and Trade

Frank Vereecken,
Afdeling Strategie en Coördinatie

Flanders Investment & Trade en de Wereldtentoonstelling 2010

Flanders Investment & Trade Shanghai, dat de Vlaamse aanwezigheid op de Wereldtentoonstelling 2010 coördineert, zal gedurende zes maanden een kantoor hebben in het Belgisch paviljoen. Het zal zorgen voor de ondersteuning van de Vlaamse departementen en instellingen en van de Vlaamse bedrijven en organisaties bij de organisatie van hun evenementen in het paviljoen. Vlaanderen heeft dus een permanente aanwezigheid van vertegenwoordigers van de Vlaamse overheid in het paviljoen.

Op 24 mei 2010 wordt een 'Vlaamse dag' georganiseerd. De daaropvolgende week – van 24 tot en met 31 mei 2010 – staat trouwens in het teken van Vlaanderen. Dan hebben zowel de Vlaamse overheid, de bedrijfsweld als de kennisinstellingen in de conferentieruimte een heuse milieu- en energieweek op touw gezet, waarbij allerlei Vlaamse spelers uit de sector seminars organiseren rond een reeks van milieu- en energietopics.

Van 18 tot 27 mei 2010 organiseert Flanders Investment & Trade een multi-sectorale handelsmissie naar Shanghai. De missie zal eerst de steden *Suzhou*, *Nanjing* en *Hangzhou* aandoen, om te eindigen in Shanghai.

De combinatie van deze handelsmissie, de Vlaamse dag en de seminars in de week van de Vlaamse dag zorgt voor extra zichtbaarheid van Vlaanderen op de Wereldtentoonstelling 2010.

Meer informatie bij het FIT WT2010-team:

Jeroen De Vuyst : +32 (0)2 504 88 55

Michèle Surinx: +32 (0)2 504 87 91

Jan Van Den Einde: +32 (0)2 504 88 33

wereldtentoonstelling@fitagency.be

98 De Wereldtentoonstelling in Shanghai (Chinese Volksrepubliek) loopt van 1 mei tot en met 31 oktober 2010. Meer informatie is te vinden op <http://en.expo2010.cn> of www.shanghaiepo2010.be.

99 2010 is uitgeroepen tot het internationaal jaar van de biodiversiteit.

Oosters geduld

chinese markt verkennen?

zondag 14:35

Voor wie niet helemaal mee is: ik ben volop bezig met de ontwikkeling van 'Skinroofing', mijn eigen product. Aangezien China de bakermat is van heel wat geotextielen, lijkt dit me de ideale afzetmarkt. Heeft er soms iemand kennissen, vrienden of contacten in het verre Oosten?

eerste dagen china

maandag 16:08

Dat had vlotter kunnen gaan. Bij mij aankomst in Tianjin¹⁰⁰ bleek dat mijn Chinese contactpersoon er de brui aan had gegeven. Gelukkig was mijn tolk er nog, die overigens enkele interessante contacten heeft in de plaatselijke politiek. Zo kwam ik in contact met een dame uit Parijs, die me voorstelde aan enkele mensen die actief zijn rond groenbeleid in China.

basics en netwerken

dinsdag 08:36

Goed dat er hier in China netwerken bestaan die me met doelgericht advies kunnen verder helpen. Het bezoek aan de Chinese vertegenwoordiging van Flanders Investment & Trade, Siegfried Verheijke, was een verrijking. Hij speelt met het idee een Vlaams-Chinese ecocluster op te richten. Ik heb meteen ingetekend als een van de eersten, samen met Joosten Green Consult. Ook het VITO, de UGent en het Chinese Kingsphere hebben al toegezegd.

actie mannen!

zondag 11:01

Hmm, de ecocluster lijkt toch niet echt van de grond te komen. Tijd voor actie, mannen! We moeten dringend meer samenwerken, want met informatie-uitwisseling alleen komen we er niet. Een medewerker van Aquafin denkt er alvast hetzelfde over. Ik had het met hem over concrete samenwerking rond eco-innovatie, met zowel bedrijven als universiteiten, zowel Vlaamse als Chinese. De Wereldtentoonstelling in Shanghai zit eraan te komen. Het ideale moment om dit onder de aandacht te brengen, zo lijkt me.

schot in de zaak

zaterdag 21:59

Nu komt er schot in de zaak! Ongeveer vijftien bedrijven hebben toegezegd om samen wat op touw te zetten tijdens de Wereldtentoonstelling, en we krijgen ook de steun van de mensen achter het Belgisch paviljoen. Ook de Bencham heeft me verder op weg geholpen. Mooi dus. Dankzij een goed concept en de medewerking van Flanders Investment & Trade bereiken de partners van de ecocluster een groot publiek voor een beperkt budget. Binnenkort meer nieuws!

Profielinfo

voor- en familienaam:

Bert Dautzenberg

opleiding:

tuin- en landschapsarchitect
specialisatie (regen)waterbeheer

huidige activiteit:

groendaken, infiltratietechnieken

belangrijkste product:

skinroofing

andere:

sinds een drietal jaren actief in China en betrokken bij de Vlaams Chinese ecocluster (FCEC)

primeur

dinsdag 14:18

Zoals beloofd: in primeur meer nieuws over onze actie op de Wereldtentoonstelling. We kiezen voor een combinatie van een website, een centrale stand in het Belgisch paviljoen en een maquette, waarmee het hele ecoverhaal tastbaar en toegankelijk wordt voor een breed publiek.

De maquette – niet groter dan een meter bij zestig centimeter – stelt in een achttal blokken het paviljoen voor. Daarbij zit op elk blok een drukknop, die door kinderen werd ingekleurd in functie van waar het blok voor staat: groen voor gebladerte, blauw voor water, rood voor energie, enz. Door op een van de toetsen te drukken, krijgt de bezoeker een beeld van wat zich waar in het paviljoen bevindt, en hoe alles doorheen het gebouw circuleert. Tegelijk wordt elk bedrijf dat zich met het specieke thema bezighoudt in de kijker gezet.

update ecocluster nieuw project!

zaterdag 12:25

De ecocluster komt intussen op snelheid. We zullen enkele thematische seminaries organiseren samen met onderzoekscentra, bijvoorbeeld rond waterbeheer met de land- en tuinbouwschool van de Tianjinuniversiteit. Dat willen we voortaan graag twee tot drie keer per jaar herhalen.

Ons bedrijf werkt inmiddels ook aan een nieuw project, waarvoor onze universitaire partners een onderzoekssubsidie krijgen. Samenwerken met lokale onderzoekers opent heel wat deuren. Ze zijn enorm leergierig, willen alles weten, en laten je niet meer los. Je moet wel ter plaatse blijven participeren, anders loop je het risico dat ze je idee kopiëren. Die Chinese adviesbureaus die werken rond patenten en plagiaat zijn geen overbodige luxe.

china, andere mentaliteit

donderdag 23:05

Toch wel goed dat wij zeer thematisch werken. De Chinezen zijn blijkbaar vooral geïnteresseerd in jonge kmo's die iets nieuws brengen. En als ze in iets geloven, dan gaan ze er helemaal voor. Er rollen hier zelfs al elektrische wagens van de band, stel je voor. China is echt stimulerend voor ondernemers. Je weet ook snel waar je staat: je krijgt gewoon ja of nee.

tot binnenkort

woensdag 0:49

Het blijft op de tanden bijten, maar Flanders Investment & Trade helpt wel degelijk. En netwerken, ik kan het niet genoeg benadrukken, zeker binnen de universiteiten. Een vertrouwensrelatie en een tweede thuisbasis opbouwen, daar draait het om, niet louter een product op de markt komen brengen. Tijd om me daar weer helemaal op te gooien ...

Naar een **nieuw** industrieel beleid voor **Vlaanderen**

Op 5 februari 2010 verzamelden in de statige conferentiezaal van het Paleis der Academiën in Brussel meer dan 170 Vlaamse industriëlen, politici, vakbondsleiders en vertegenwoordigers van sectorfederaties, van strategische adviesraden en beleidsdepartementen en van de sociale partners. Het doel? De aftrap van de 'Staten-generaal voor de Industrie': een mobilisatie voor het vrijwaren van de toekomst van de industrie in Vlaanderen.

De werkgelegenheid in de industrie krijgt harde klappen sinds het uitbreken van de economische crisis. De vele faillissementen, herstructureringen en bedrijfs-sluitingen – met de intentie tot sluiting van Opel-Antwerpen als triest hoogtepunt – hebben de publieke opinie in Vlaanderen bewust gemaakt van de precaire situatie waarin onze industrie de voorbije jaren is terechtgekomen.

In een moderne, op kennis en technologie gebaseerde economie blijft de industrie echter een cruciale aandrijver van de economische groei en staat deze in voor het gros van de export. Vlaanderen heeft een gediversifieerd economisch weefsel dat grote innovatiemogelijkheden biedt op de kruisverbindingen tussen diverse sectoren. De snelle achteruitgang van verschillende sectoren tast het groeipotentieel van de economie aan.

Oorzaken terugval

De algemene oorzaken van de achteruitgang van het aandeel van de industrie in de economie zijn bekend. Enerzijds is er de tertialisering van de economie. Het gewicht van de industrie neemt af, in navolging van de landbouw, door de groei van de diensten. Dat geldt in alle landen en vergt een structurele aanpassing in de richting van een diensteneconomie.

Vlaanderen
In Actie
Pact 2020

Vlaamse Regering

Anderzijds zijn er geografische verschuivingen in de industriële activiteit, onder invloed van de globalisering en de delocalisatie van de arbeidsintensieve productieactiviteiten naar lageloonlanden. De opgang van de Oost-Europese en Aziatische economieën is daarvan de exponent. Het zwaartepunt van de wereldeconomie verschuift.

Maar er is ook een specifiek probleem van competitiviteit van de Vlaamse economie op de Europese markt zelf, nog steeds onze belangrijkste exportmarkt. Onze traditionele positie als producent van 'half afgewerkte producten' – d.w.z. toeleverancier in internationale waardeketens – is bedreigd. Die positie kon in de voorbije decennia enkel worden gehandhaafd door het hoge productiviteitsniveau in de industrie. Maar dit staat almaar meer onder druk van de neerwaartse trend in de productiviteitsgroei.

Het structureel innovatiedeficit

De groei van de arbeidsproductiviteit in de industrie daalt sinds de jaren 70 in België, net als in de andere Europese landen, in tegenstelling tot de VS (zie figuur 5). Het hoger niveau van de productiviteitsgroei in België liet toe om de relatieve prijzen van de exportproducten competitief te houden bij gelijke of zelfs hogere loonkostenstijgingen. Dit voordeel viel de voorbije periode echter weg, wat meteen de crisis van het Belgisch model verklaart.

Wat was de oorzaak van onze sterke competitiviteit en – belangrijker nog – van de teloorgang ervan? De groei van de arbeidsproductiviteit kan door drie belangrijke factoren worden beïnvloed: de samenstelling van de arbeid (scholingsgraad), de kapitaalsintensiteit (automatisering) en de 'multifactorproductiviteit' (de efficiëntie waarmee de productiefactoren wordt gebruikt, of innovatie in de brede zin). Uit de studie van het Federaal Planbureau¹⁰² blijkt dat de belangrijkste bijdrage tot de groei van de arbeidsproductiviteit in België de toename van de kapitaalsintensiteit is: de automatisering. In de meeste andere Europese landen is innovatie (multifactorproductiviteit) een belangrijker factor. En in de VS is deze factor zeer groot. Dat komt vooral dankzij hun sterke ICT.

De structurele oorzaak van het verlies aan competitiviteit van de Belgische/Vlaamse industrie is dus het relatief geringe belang van innovatie als component van het industrieel groeimodel. Door de aankoop van nieuwe technologie – in de vorm van materiële investeringen (ook in ICT) – sluit de Belgische/Vlaamse economie wel nauw aan bij de internationale 'technology

Figuur 5: gemiddelde jaarlijkse groei in % van de arbeidsproductiviteit in de verwerkende nijverheid

	EU	België	VS
1970-1980	3,9	7,7	2,5
1980-1990	3,4	5,2	3,2
1990-2000	2,8	3,3	4,9
2000-2005	2,3	2,3	5,8

Bron: Federaal Planbureau, Working Paper 17-08 p. 23

frontier'. De automatisering stuit echter op dalende meeropbrengsten, terwijl andere innovatie onvoldoende nieuwe groeimogelijkheden creëert.

De structurele samenstelling van de Vlaamse economie

De daling van de arbeidsproductiviteit is een trend die wijst op de groeiende maturiteit en uitputting van het industrieel groeimodel dat zo succesvol was na Wereldoorlog II, meer specifiek sinds de jaren '60 in Vlaanderen. De automobielin-dustrie en de basischemie zijn hiervan de belangrijkste exponenten. De ICT-revolutie zorgde in de jaren '80 en '90 voor een industriële transformatie die een positieve productiviteitsimpuls heeft gegeven in de VS en andere landen, maar die in Vlaanderen eerder beperkt is gebleven. De reden? De Vlaamse economie had zich in de voorbije decennia verder gespecialiseerd in sectoren die niet in het centrum stonden van die ICT-revolutie, zoals de chemie-, de voeding- en de automobielsector. Het structureel probleem van de Vlaamse industrie is dus een 'lock-in' van grote delen van de industrie in een groeimodel van het verleden: schaalintensieve, maar ook materiaal- en energie-intensieve procesindustrieën en productie van massaconsumptiegoederen die zeer expansief waren in de jaren '60.

De transformatie van de industrie in Vlaanderen staat niet los van de transformatie van dit industrieel groeimodel op wereldschaal. Toch is de positie van Vlaanderen kwetsbaarder door een grotere inertie van het economisch model. De investeringen in het traditionele groeimodel zijn tot de crisis fors doorgezet; de bruto-investeringen als % bbp bleven op hoog niveau. Intussen stagneerden de investeringen in innovatie of gingen ze zelfs achteruit; de O&O-investeringen van de bedrijven als % bbp zijn gedaald. De wissel op de toekomst is hierdoor

onvoldoende voorbereid. Er zijn te weinig nieuwe sectoren en activiteiten met toekomstpotentieel om de fakkel over te nemen. Er zijn wel nieuwe groeibedrijven (in biotechnologie of creatieve industrieën), maar ze zijn te gering in aantal en vormen nog geen sterke clusters.

De versnelde afbouw van industriële activiteiten in Vlaanderen heeft dus een diepere, structurele oorzaak. De Vlaamse economie is niet meer gespecialiseerd in industriële activiteiten die voldoende innovatief zijn om hoge toegevoegde waarde te genereren in export. Vlaanderen is ook minder aantrekkelijk geworden als industriële vestigingsplaats voor buitenlandse investeringen. De Vlaamse economie moet zich dus structureel aanpassen aan een veranderde wereldeconomie door nieuwe sterkten te ontwikkelen of bestaande sterkten te vernieuwen. Dan komt de structurele samenstelling van onze economie – zoals de aard van de specialisaties en de organisatie van de waardeketens – centraal in beeld. Een versnelde transformatie van de industrie dringt zich op om de competitiviteit te herstellen.

Naar een nieuw industrieel beleid

De uitdaging voor de komende maanden en jaren is of Vlaanderen op halflange termijn een topregio kan zijn in een snelveranderende Europese en globale economische context. Welke posities kunnen de Vlaamse technologische en economische actoren in die nieuwe waardeketens innemen? Daarvoor is meer nodig dan een flankerend beleid. In het nieuwe geïntegreerde industriële beleid voor een versnelde transformatie van de economie moeten keuzes worden gemaakt voor technologisch-economische prioriteiten. Er moeten zwaartepunten worden opgebouwd in sterke clusters; een strategische richting is nodig. De keuze voor de 'verwitting' en 'vergroening' van de economie wil investeringen stimuleren in technolo-

giedoorbraken voor het oplossen van de complexe maatschappelijke uitdagingen van de 21ste eeuw. Daarvoor is een sterk partnership nodig tussen alle actoren in de waardeketen. In de Staten-generaal voor de Industrie zijn de economische actoren en hun sectorfederaties aan zet voor het uitwerken van actieplannen.

De rol van de Staten-generaal: een vernieuwende aanpak

De Staten-generaal voor de Industrie is een instrument voor de versnelling van de transformatie van de industrie, om de competitiviteit te herstellen voor groei en werkgelegenheid. Het is een gemeenschappelijk platform van het werkgelegenheids-, industrie- en innovatiebeleid. Want enkel een geïntegreerd beleid is in staat om de noodzakelijke transformatietrajecten te ondersteunen.

De agenda focust op de 'transformatie van de economie', met een nieuwe benadering via waardeketens, clusterbeleid, partnerships en vooral: méér innovatie. Centraal hierin staat de waardeketen: dat is de samenhang tussen alle actoren die nodig zijn om economische toegevoegde waarde te realiseren. Het antwoord op de crisis van de competitiviteit en werkgelegenheid is de versnelling van deze noodzakelijke transformatie naar nieuwe groeiemarkten. Hierbij worden de sectoren aangezet om sectoroverschrijdend te werken.

De timing is strak. Tegen de zomer van dit jaar zullen de vier sectorfederaties die als trekker optreden actieplannen op tafel leggen met concrete projecten voor de toekomst van de industrie in Vlaanderen in nieuwe of vernieuwde waardeketens. Die projecten zullen dienen om het investeringsplan van de Vlaamse Regering uit te werken, zodat in het najaar voorstellen

ter goedkeuring aan het Parlement kunnen worden voorgelegd.

In de interventies van vertegenwoordigers van de sectorfederaties werden reeds interessante opties voor vernieuwende projecten naar voor geschoven, o.m. voor het verankeren van de 'green car' en van een duurzame chemie in Vlaanderen. Maar ook de textiel-, hout- en voedingssectoren mobiliseren hun innovatiepotentieel.

Kunnen kiezen

De minister voor Innovatie beklemtoonde dat een gericht innovatiebeleid noodzakelijk is: we moeten vanuit onze sterkten keuzes maken waarop we onze middelen met succes kunnen inzetten. In budgettair moeilijke tijden is dit nog meer aan de orde. Daarom moet de capaciteit tot het formuleren en implementeren van strategische keuzes versterkt worden.

- In de VRWI¹⁰³ zijn onlangs 'regiegroepen' opgestart om een innovatiestrategie op halflange termijn uit te werken voor de sleuteldomeinen 'voertuigenindustrie', 'duurzame chemie' en 'sociale innovatie'. Deze innovatieregiegroepen worden samengesteld uit erkende innovatieleiders en experts uit een breed maatschappelijk spectrum.
- In het departement EWI wordt een vernieuwend sectoroverleg voorbereid, dat aanknoopt bij de waardeketenbenadering. Tijdens 'rondetafels' zal het accent komen te liggen op de versterking van clusters van bedrijven en onderzoeksinstituten in toekomstgerichte domeinen. Deze rondetafels tussen de sectoren en de overheid zullen de strategische actieplannen van de Staten-generaal voor de Industrie verder concretiseren, o.m. door een sterkere beleidscoördinatie aan de kant

van de overheid om de transformatietrajecten te ondersteunen.

Een breed draagvlak

De minister-president herhaalde op de Staten-generaal in zijn slottoespraak de noodzaak van actie en snelheid om transformatietrajecten te starten die Vlaanderen aan de top van Europese regio's kunnen brengen. Voor het vernieuwend industriebeleid zijn nieuwe instrumenten nodig op Vlaams niveau ('grote projecten') en Europees niveau (een Europees Transformatiefonds). Er zal een Industripact worden afgesloten waarin alle sectoren betrokken worden.

De Vlaamse Regering wil met deze Staten-generaal voor de Industrie een mobilisatie teweegbrengen van alle belanghebbenden volgens het model van participatieve beleidsontwikkeling. De voorwaarde van een ambitieus veranderingsplan is een breed draagvlak. 'Vlaanderen in Actie' en het 'Pact 2020' hebben deze beweging in gang gezet waarbij meer dan 100 organisaties van het middenveld zich hebben aangesloten. Het veranderingsplan wordt gestuurd door een verbintenis tot snelle en doortastende actie met het oog op doorbraken op de middellange termijn. Hierbij wordt uitgegaan van een breed aangevoelde urgentie – de economische crisis – om te werken aan veranderingen in het DNA zelf van de economie.

Jan Larosse,
Afdeling Ondernemen en Innoveren

102 Planbureau, Working Paper 17-08, Growth and productivity in Belgium, Federaal Planbureau – zie ook <http://www.plan.fgov.be/admin/uploaded/200809300959590.wp200817.pdf>

103 Zie ook elders in dit nummer: p. 28

Wat is de rol van het departement EWI in de werking van de Staten-generaal voor de Industrie?

De samenstelling van actieplannen is sectorgestuurd. De eerste rol van EWI is die van *helpdesk* voor het toeleveren van gegevens en inhoudelijke ondersteuning voor de actieplannen van de sectoren. EWI coördineert hiervoor de medewerking van de strategische adviesraden en beleidsdepartementen.

Een tweede rol vloeit voort uit deze praktische ondersteuning door het samenbrengen van goede praktijkvoorbeelden voor het opstellen van dergelijke actieplannen met transformatietrajecten. Hieruit zal een *draaiboek* worden samengesteld dat kan worden gebruikt door andere sectoren. Ten slotte wordt ook een *afwegingskader* ontwikkeld om voorstellen te toetsen aan de doelstellingen van de Staten-generaal.

EWI begeleidt ook de rondetafels die de resultaten van de SGI verder zullen opvolgen en uitdiepen. Hiervoor wordt een vernieuwde *methodiek* ontwikkeld die toekomstdenken en detectie van samenwerkingsopportuniteiten in de waardeketen als hulpmiddelen voor de transformatie aanbiedt.

Nu is het aan u

Had ik naast mezelf gestaan en erop toegekeken hoe ik het deed, ik zou mezelf spontaan een schouderklopje hebben gegeven. Niet zozeer uit bewondering, maar eerder uit sympathie. Het soort sympathie dat je ook voelt voor de gemiddelde Vlaming die in Man Bijt Hond naar voren wordt geschoven, nadat je er eerst eens hartelijk hebt om gelachen. Om maar te zeggen dat ik me mijn eerste keer nog maar al te goed herinner.

Die eerste keer wil je niets aan het toeval overlaten. Falen is geen optie. Ik had opgezocht hoe het moest. Er bestaan ontelbare boeken over het onderwerp – wat je tegenwoordig allemaal niet op het internet vindt – en ik had ook goed gekeken naar hoe andere mensen het deden. Het was zomer, de sfeer zat goed, er was muziek ... en toch, toch was het een beetje een tegenvaller. Ik had er meer van verwacht, eerlijk gezegd. Het was ook zo snel gedaan. Hoe dan ook, de eerste keer dat je zoiets doet, dat je iets onderneemt en helemaal zelf opstart, vanzelfsprekend is het niet. Mijn eerste eigen onderneming? Een muziekfestival.

De zomer van 2003 naderde zijn einde, ik was negentien en in een typisch klein Vlaams dorpje viel eigenlijk niet zo veel te beleven. Gelukkig was het mijn dorpje en had ik recht van spreken. Tussen pot en pint ontstaan dan vaak gesprekken, wereldfilosofieën en ideeën die een dag later samen met de alcohol uit je hoofd en lichaam zijn weggeëbd. Even vaak beslis je dat de dingen die je op zo'n moment verzint een te groot risico inhouden, en laat je ze voor wat het is. Maar soms, heel soms, ontstaat er een drive. Dan borrelt er iets in je op dat je niet kan stoppen en moet je verwezenlijken wat in gedachten al is opgebouwd. Dan neem je een risico en ontstaat er een nieuwe levensvorm, een nieuwe mens, een nieuwe ... ondernemer.

De ondernemer herken je meestal aan twee eigenschappen: hij heeft (1) een fantastisch

idee, en (2) absoluut geen geld of startkapitaal om dat idee te verwezenlijken. Gelukkig voor het fantastische idee, worden de materiële problemen soms overkomen door de eerder vernoemde drive. Je moet ergens beginnen en je hebt sowieso wat materiaal nodig om op weg te raken, dus investeer je toch zelf het weinige geld dat je hebt in je eigen onderneming.

Bij mij had die eigen onderneming dus de vorm van een muziekfestival. Omdat het net iets meer mocht zijn dan enkele bakken bier als podium met daarop een uitgebluste schlagerzanger, werd al snel duidelijk dat mijn eigen kapitaal – als negentienjarige relatief beperkt – niet zou volstaan. Gelukkig telt ons typisch klein Vlaams dorpje ook wat typische kleine Vlaamse middenstand. Als je het bij die mensen goed verkocht krijgt – en je koopt er regelmatig ook zelf iets – zijn die wel bereid je wat startkapitaal toe te stoppen. Je financiële mogelijkheden gaan crescendo, je kan een grotere naam boeken voor je festival, en die grote naam zorgt er op zijn beurt voor dat je ook een grote sponsor aan de haak slaat. Om maar te zeggen dat investeren en investeerders noodzakelijk zijn voor je onderneming. Wat eigen inbreng, de lokale middenstand, enkele grotere investeerders die hun duit in het zakje doen, en dat lijkt het dan zowat te zijn.

Alhoewel. De overheid, daar hebben ze toch ook geld? Klopt. Dat wil vooral niet zeggen dat ze daar geld te veel hebben, maar als je wat tijd steekt in een goed opgebouwd ondernemersplan en duidelijk omschrijft wat je wil, ben je absoluut welkom. Zeker als je jong bent en de wereld (weldoordacht) wil veroveren. Hoe groot of hoe klein je het ook ziet, binnen de Vlaamse overheid zijn er heel wat kanalen waar je een beroep op kan doen. Of het nu gaat om een subsidie, een lening of gewoon de essentiële informatie die je nodig hebt. Maar je moet er natuurlijk zelf nog om vragen en het initiatief nemen. Je moet

zelf de sprong wagen en het risico nemen.

En daar loopt het vaak fout. Want laat ons eerlijk zijn, een nieuwe onderneming starten blijft altijd een risico. Ongeacht of we nu in een economisch goede of minder goede periode zitten. Een risico waardoor de moed veel ondernemers in de schoenen zakt, en waardoor ze beslissen om de stap dan toch niet te zetten. Ze kiezen voor zekerheid. Paradoxaal genoeg blijf je door die zekerheid echter achter met een gevoel van onzekerheid over wat ooit had kunnen zijn.

Neem daarom het risico. "Binnen 20 jaar zal je je eerder de dingen beklagen die je niet hebt gedaan, dan de dingen die je wel hebt gedaan. Dus ga er gewoon voor, verlaat de veilige haven. Verken. Droom. Ontdek." Een quote¹⁰⁴ van meer dan 100 jaar geleden en ik weet niet of er waarheid inzit, maar ik geloof het graag. Da's een risico dat ik wil nemen.

Oh ja, hoe het is afgelopen met dat muziekfestival ben ik u nog verschuldigd. U kent ongetwijfeld Rock Werchter? Zo'n vaart is het niet gelopen. Maar na een uitgeregende eerste editie die letterlijk in het water viel, volgden nog twee succesvolle edities. Had de schreeuw van de arbeidsmarkt niet zo luid geklonken, er zouden er wellicht nog gevolgd hebben. Ondernemen. Ik heb het ooit gedaan. En ik zal het nog doen. Maar nu is het aan u. Durf.

*Steven Schelfhout,
Team communicatie*

¹⁰⁴ "Twenty years from now you will be more disappointed by the things that you didn't do than by the ones you did do. So throw off the bowlines. Sail away from the safe harbor. Catch the trade winds in your sails. Explore. Dream. Discover." door Mark Twain

Vlaamse overheid
Departement Economie,
Wetenschap en Innovatie
Koning Albert II-laan 35 bus 10
1030 Brussel
info@ewi.vlaanderen.be
www.ewi-vlaanderen.be

